

Gavran Miro

Kako smo lomili noge

Romansirani obiteljski putopis kroz prošlost i sadašnjost
od Slavonije do Zagreba i nazad

MOJ DOM I UŽI ZAVIČAJ

(literarni sastav napisan ujesen 1971. godine)

Autor na zanimljiv na in vješto vo enom fabulom opisuje sudbinu tri generacije jedne hrvatske obitelji u zadnjih etrdeset godina u Slavoniji i Zagrebu. Ljubav i humor, najbitnije su odrednice ovoga romana, u kojem mali prepoznatljivi ljudi iz naše svakodnevice zadobivaju neo ekivanu dimenziju i uloge. Ovaj se roman u kritikama esto naziva „romanom za sva vremena“. Je li uistinu tako? Možete otkrijte sami u ovoj zanimljivoj knjizi.

1. kako je sve po elo

Moj uži zavi aj je Slavonija koja je jedan dio Hrvatske. Ima tu i šuma i polja i šljivika i puno malih potoka i svega. Moj još uži zavi aj je zapadna Slavonija u kojoj ima puno šuma, pa ak i planina.

To nije ona Slavonija stoje možete vidjeti na televiziji u poljoprivrednim emisijama, gdje je sve ravno ko na dlanu, pa ovjek nije siguran je li u daljini kraj livade ili po etak neba.

U mojoj Slavoniji ljudi ne nose one smiješne bijele slavonske nošnje koje obla e glumcima kad u televizijskim dramama obra uju temu zvanu Slavonija. Svi su u mome selu obu eni u normalna odijela i normalne cipele nose, osim kad idu u štalu istiti stoci, onda stave opanke ili buce do koljena, da ne bi propali u ona govna.

Moj uži zavi aj u užem smislu rije i je moje selo Livadice u kome postoji oko dvije stotine ku a i puno više ljudi. Tu je jedna duga ka velika cesta i tri sokaka, tu je crkva, pošta, škola, Društveni dom i bivša zadruga, a sadašnja otkupna stanica.

Mi nismo stanovnici one skroz ravne Slavonije kakvu prikazuju na televiziji, jer kroz prozor sobe u kojoj ja spavam vidi se planina koja se zove Psunj, a koja je jako brdovita i rekao bih prili no visoka.

Sto se ti e onog dijela sastava koji se odnosi na »Moj dom« to e biti malo teže opisati i objasniti, jer ja živim sa svojim roditeljima, sestrom Nedom i bratom Dragom u ku i koja je seoska pošta.

Naime, naše selo ima poštu, koja je u prizemlju ove žute zgrade, a stan u kome živi moja obitelj smješten je na katu, i u tome stanu ja sada pišem ovaj sastav.

Moj dom u užem smislu je ova ku a, tj. pošta i stan. Ali moj dom u širem smislu je moje selo Livadice. Tako je to meni objasnio moj u itelj koji je, kako kaže njegova žena, prvi intelektualac sela, mada su još dva ovjeka iz našeg sela završili fakultete, ali se nisu vratili u selo, nego su ostali u gradu, tako daje moj u itelj i dalje najpametniji, jer rije intelektualac, koliko je meni stric objasnio, zna i pametan ovjek koji ne samo da zna itati i pisati onako malo, nego taj intelektualac ita mnogo i zna svašta, i nosi nao ale jer intelektualci

imaju krvave oči od pitanja, i često su elavi ili pro elavi od pretjerana razmišljanja.

Šef pošte u kojoj živimo je moj tata, a on ima jednog podređenog uvijek, a taj je poštar Dragutin, koji na biciklu svakog dana, izuzev nedjelje, mora raznositi pisma po našem selu i po još dva okolna sela, jer su i ta dva okolna sela u nadležnosti mog tate šefa pošte.

Evo, od ovog retka ja više ne pišem olovkom nego pravim pravcatim naliv-perom.

Naime, dogodilo se nešto predivno: dobio sam na poklon nalivpero! Ali da prije svega opišem stoje i kako je bilo. Kad sam onaj gornji dio teksta dovršio, mama me je pozvala na ručak i tad su se dogodile neke fine stvari koje se nisu slučajno dogodile i koje ja sve po redu moram opisati, da bi vama iz komisije, tj. žirija sve bilo jasno.

Jer, vi iz žirija sigurno ne možete i sve shvatiti, ako vam ja to ne objasnim, a objasniti vam i zašto vam objašnjavam i zašto spominjem i moju obitelj i sve ljude, mada je ovo sastav na temu: »Moj dom i užiti zavijaj«, ali obrazloženje svega toga leži u razgovoru koji sam ja sad, prije pola sata, vodio za ručkom, sa svojima, a i u razgovoru koji sam imao s drugom uiteljcem danas u osam sati i etrdeset i pet minuta, odnosno nakon prvog sata koji je bio upoznavanje prirode i društva, što se reči daje taj razgovor voden na malom odmoru nakon prvog sata. A zašto uopće nisam imao drugog sata i kako to da sam nakon toga došao kući i umjesto da sam ostao u školi, sve vam to sada objasniti jer su tojako važne stvari, ali morate biti strpljivi, pa ćete dobiti odgovor na sva ta zanimljiva pitanja. Dobit ćete i odgovor na pitanje kako to da jedan uenik može napustiti nastavu i otići kući, stoje san svakog uenika na kugli zemaljskoj.

Ali pođimo redom, bez žurbe.

Ja se, naime, zovem Filip i imam deset godina i prije mjesec i pol sam krenuo u četvrti razred osnovne škole.

Hoću da se zna daj nisam štreber ni mamina maza i daj nisam odlikaš. Meni bi bilo ispod časti prolaziti s peticom, jer ja nisam štreber ni mamina maza i zato ja prolazim s četvorkom. Alija imam jedan predmet u kome sam odličan uenik, a to je materinji jezik.

Ja sam, naime, pročitao puno knjiga jer volim čitati, tako da sam

pro itao cijelu lektiru i puno toga što nije u lektiri, tako da ja znam i »Šegrta Hlapia« i »Vlak u snijegu« i

»Doma u zadu« i »Deset tisuća milja pod morem« i ono o Tomu Sojeru i sve knjige o Tarzanu i Vinetuu, i još svašta, a itao sam i obje knjige »Svijet oko nas«, samo njih u itelj nije dao nositi ku i nego sam ih morao itati u razredu, subotom, nakon nastave, kad su slobodne aktivnosti. A to su jako velike knjige i u njima svašta ima.

Zašto sve ovo pišem? Zato da bih mogao napisati nešto još važnije, a to je to da sam ja u toku prošlog razreda, tj. trećeg razreda, postao slavan po svojim školskim sastavima, literarnim sastavima.

Naime, po mišljenju mog u itelja, ja sam napisao izuzetno uspjele literarne sastave na temu: »Dolazi proljeće«, »Maj i danje najljepši dan« i »Drug Tito jaše na belu kolone«.

Pored mojih sastava u itelj je ocjenjivao odličnom ocjenom i Jadrankine sastave, jer da, po njegovom, i ona dobro piše sastave, mada se meni mnogo više sviđa a to kako ja pišem, nego kako Jadranka piše.

– Jadranka je štreberica i odlična je u matematici, ne mogu reći i da nije kad je, ali sastave piše nekako odviše onako doktorski, a to nije ono pravo.

I tako smo Jadranka i ja bili jako hvaljeni od strane našeg u itelja pa smo svoje sastave naglasitali pred cijelim razredom, da svi uju, i bili smo jako ponosni na sebe.

I da polako prijeđem na ono što je jako važno. Danas, nakon prvog školskog sata, na odmoru, pozove u itelj mene i Jadranku u svoj stan, koji je odmah nasuprot u ionice.

U mojoj u stan, sve misle i stoje ovo sad, stoje to kad nas zove u svoj stan, ondje gdje njegova žena kuha ručak i briše prašinu sa skupocjenog zidnog sata.

Pomislio sam da će nas možda poslati u trgovinu da mu kupimo vrećicu suhe germe, boćicu tinte ili pivo za goste.

Naime, u itelj je već isto znao najbolje kako poslati u trgovinu da mi nešto kupe, a to je, ipak, najljepša moguća stvar, to da ti šetaš cestom i kupuješ nešto u trgovini, dok tvoje školske kolege moraju sjediti u školi, prikovani ko magnetom za one grozne klupe, u kojima moraš biti ukočen ko mrtvac i šutjeti ko telegrafski stup. Kažem, prva mi je

misao bila da nas zove da nas pošalje u trgovinu, što bi bilo prekrasno.

A druga misao je bila daje sto odsto saznao za nešto ružno što sam ja napravio u zadnje vrijeme, nešto grozno, što zaslužuje kaznu, pa sad ho e da me prekori, ili da me kazni.

Možda mi ne e dati po prstima šibom jer je dobar s mojim tatom s kojim esto pri a o prosperitetu sela i politi koj situaciji u Hrvatskoj i Jugoslaviji, za koju se slažu da je jako napeta i da e jednog dana eksplodirati.

Dakle, možda e me samo izgrditi za to nešto loše što sam u inio, a što i ne znam stoje.

U zadnjih mjesec danajedva da sam napravio tri- e-tiri gluposti, kao stoje ubijanje ma ke kamenjem s urom i Darkom, zatim je tu bilo bušenje prednje gume na biciklu vele asnog Franje, što smo uro, Darko i ja izveli no u, dokje bicikl bio parkiran pred trgovinom ispod lipe.

Sam in bušenja realiziraoje uro, šilom od šestara, a Darko i ja smo držali stražu da tko ne nai e iz trgovine ili iz glavne ulice.

Ali za tu operaciju nitko nije znao osim ure, Darka i mene, a to je opet toliko opasna i smiona stvar da nisam vjerovao da bi oni to otkrili bilo kome jer je to opasno za njih i za mene, jer bi nas vele asni Franjo bio u stanju izop iti iz crkve za takvu stvar kao stoje bušenje njegove gume.

Tu je bilo i nenamjerno razbijanje prozora pra kom na starom mlinu, u procesu ga anja vrabaca. Radilo se o posljednjem itavom prozoru na mlinu, i radilo se o napuštenom mlinu koji više nije ni iji, pa mi se inilo nemogu im da bi netko bio ljut zbog toga, jer je svima svejedno za to, i nikoga nije briga.

Onako u strahu, ekaju i da u itelj sklopi mali blok u koji je nešto zapisivao, dok smo Jadranka i ja stajali pred njim, poput osu enika na sudu, pade mi na um posljednja i najteža glupost, koju sam ja sa svojim najboljim prijateljima napravio prije nepunih deset dana.

Naime: poznata je stvar što se dogodilo izme u nas i gazda Mike. Poznata je stvar koliko je gazda Mika bogat ovjek sa svim tim svojim kravama, konjima, svinjama, šljivicima i vinogradima. Poznataje stvar daje gazda Mika možda i najbogatiji ovjek u selu i da usred njegovog šiji – vika, gdje je preko pedeset raznovrsnih stabala šljiva, rastu i

dvije prekrasne trešnje. Sa so nim krupnim bobama.

Obzirom na sve spomenuto, više je nego razumljivo to što smo Darko, uro i ja ljetos krenuli u no nu ekspediciju osvajanja plodova gazda Mikinih trešanja.

Prvu ve er smo prošli fantasti no – neprimije eni, siti, nepoderane odje e – lijepo smo obrstili njegove trešnje i vratili se ku ama ko iz obi ne šetnje.

A druge ve eri se dogodila grozna stvar, ona svima u selu poznata nesre a, kada nas je gazda Mika uhvatio na

trešnji usred posla i kandžijom nas opleo po nogama, tako snažno daje sve peklo i masnice su nam ostale.

Saznalo je za tu nevolju cijelo selo, a i moji roditelji, pa sam za kra u trešanja izvukao batine i od njih, i to gadnom ljeskovom šibom.

A to vam je užasna stvar kad za jedan prekršaj doživite dvostruko kažnjavanje, to vam je kao da u trgovini kupite koktu, pošteno platite, a onda vas na izlazu iz trgovine do eka prodava eva žena i kaže, hajde sad još jednom plati tu koktu i meni.

Jasnaje i razumljiva stvar da Darko, uro i ja gazda Miki nismo oprostili ono kažnjavanje i da mu ga do groba oprostiti ne emo, i jasnaje stvar zašto smo puna tri mjeseca sanjali o osveti.

I kad se dogodilo to, prije desetakdana, to daje uro u svom ambaru sa žitom ubio štakora velikog ko osrednja ma ka, kad se sve to dogodilo, takva situacija i takav splet okolnosti, jasno je zašto nam je palo na um da za odmazdu tog štakora ubacimo u gazda Mikin bunar.

Trebao je netko od nas trojice izvesti operaciju neposrednog ubacivanja štakora u bunar, a ostala dvojica su trebala držati stražu.

uro je rekao s punim uvjerenjem i s nepokolebljivom odlu noš u.

– De ki, ja sam vlasnik štakora, ja sam ga lopatom odalamio, ja sam ga pribavio i ja sam samim tim odradio svoj dio posla, koji je možda i najve i. Ajedan od vas dvojice neka ga zamota u novine, ili neka ga uhvati za rep, i ubaci u bunar.

Darko je rekao:

– Mislim da e to Filip najbolje uraditi, jer ja ne znam biti tih i miran, a onaj tko pri e bunaru ne smije dizati buku da nas gazda Mika ne uje.

Ja sam rekao:

– Mislim daje najbolje da Darko ubaci štakora u bunar, jer je Darko ljetos dobio najviše Mikinom kandžijom po turu, pa e njemu biti najve e zadovoljstvo da obavi taj zadatak.

Pa smo se Darko i ja natezali jedno deset minuta oko toga tko e biti izvršni organ, i natezali bismo se sve do sudnjeg dana da uro nije izišao sa svojim prijedlogom.

Rekao je, vade i nov i iz džepa:

– Bacite dinar, pa tko izgubi on e ubaciti štakora u bunar. Slažete li se?

– Ja se slažem – re e Darko.

– I ja – potvrdih.

– Onda, pismo ili glava? – upita uro.

– Pismo – odabra Darko.

– Glava – izustih ja s kockarskom tremom. uro baci nov i u zrak, uhvati ga iznad svoje glave, položi na pole inu lijeve ruke i skloni desnu ruku.

– Pismo! – radosno uskliknu Darko. I tako sam izgubio.

I tako sam ja ubacio štakora u gazda Mikin bunar, po no i, kao kakav lopov, dok su mi moji prijatelji uvali stražu.

Sutradan je cijelo selo pri alo o tome kako je gazda Mika iz bunara u kanti izvukao mrtvog štakora, a njegova žena pala u nesvijest kad je to vidjela. Tri dana nisu pili vodu iz svog bunara nego su išli kod susjeda.

Tako je to bilo, a mene je hvatao strah da u itelj, možda, nije nekako doku io da sam ja u to bio upleten.

A opet, sa svim tim svinjarijama iz zadnjeg razdoblja mog života Jadranka nije imala nikakve veze, i sigurno nas ne bi pozvao oboje na razgovor daje u pitanju samo moja svinjarija.

I zaista, kad je u itelj progovorio, svi moji strahovi su se pokazali neosnovanima.

Pogledao nas je preko nao ala i rekao:

– Vi vjerojatno ne znate zašto sam vas pozvao, je li tako?

– Tako je – potvrdismo nas dvoje.

– Osim ako vam moja žena nije rekla nešto prije po etka nastave?

– Nisam im ništa rekla – re e ljutito njegova žena, miješaju i pekmez u velikoj šerpi.

– Ako je tako, još bolje. Dakle, pozvao sam vas, jer je ju er iz Zagreba stiglo pismo kojim se i naša škola poziva da sudjeluje na republi kom natje aju za najbolje literarne radove na temu »Moj dom i uži zavi aj«. Je li vam jasno?

– Jasno – izustismo Jadranka i ja, mada nam ama baš ništa nije bilo jasno.

– Eto vidite – produži u itelj – pošto ste vas dvoje u prošloj godini pisali najbolje sastave, odlu io sam da vas dvoje na ovu temu napišete što bolji rad, a ja u to onda poslati u Zagreb. U dopisu piše da e sve radove pro itati stru ni žiri koji e sa injavati pravi živi književnici među kojima ima i afirmiranih pisaca, a i istaknutih pisaca. Shva ate? – zapita u itelj.

– Shva amo – potvrdismo zbunjeno.

– Ako bi netko od vas dvoje pobijedio na tom takmi enju, tj. osvojio jednu od tri nagrade, ili jednu od deset utješnih, to bi bila velika stvar za njega, za našu školu kao školu, za naše selo kao selo u cijelosti, i za mene kao istaknutog ali nedovoljno priznatog pedagoga. Zbog svega navedenog ja sam odlu io vama dvoma pružiti prave uvjete za pisanje. Od danas pa do sljede eg ponedjeljka ne morate i i u školu. Odite ku i, sjednite, ekajte inspiraciju, a potom, kad inspiracija do e, napišite dobar i velik sastav na temu »Moj dom i uži zavi aj«. Pod »moj dom« mislite na svoju ku u, svoju obitelj, a u širem smislu i na naše selo Livadice. Pod »uži zavi aj«

mislite na Slavoniju, odnosno na ovaj dio Slavonije u kome živite, odnosno u još užem smislu na svoje selo Livadice.

– Koliki sastav treba biti? – zapita Jadranka.

– Što ve i, to bolji. Žiri mora biti zadivljen i fasciniran i iznena en veli inom i kvalitetom vašeg sastava i zato vam i dajem tjedan dana stoje i za roman dovoljno vremena, a ako ne za roman, a ono sigurno za pravi veliki uvodni referat na kongresu komunista.

I onda smo mi od u itelja dobili još nekoliko uputa i po desetak trgova kih listova i po dvije zašiljene olovke, i još nam je u itelj rekao ako potrošimo taj materijal da slobodno možemo do i po još.

Ja sam se skoro onesvijestio od svega toga što sam uo. Nisam mogao vjerovati da me moj ro eni u itelj osloba a od škole, nisam

vjerovao da moj uitelj potie i blagosilja moj jednotjedni izostanak iz škole, a daja zauzvrat trebam napisati samo jedan običan sastav.

Mislio sam da ću umrijeti od sreće. A moje kolege iz razreda će umrijeti od zavisti kad ojuju za ove moje iznenadne praznike.

2. zaprepaštenje u obitelji

Kad smo Jadranka i ja izišli iz uiteljeva stana, otišli smo u razred po svoje torbe. Naši prijatelji su već sjedili u svojim klupama i čekali da po ne drugi sat, jer je odmor davno prošao. Kad su vidjeli kako ja s klupe uzimam svoju pernicu i bilježnicu, ništa im nije bilo jasno. Uro koji, inače, sjedi sa mnom u istoj klupi, izbulji oči i zapita:

– Što to radiš?

– Pakiram se.

– To vidim, ali zašto?

– Idem kući.

– Ideš kući!? Da nisi bolestan?

– Nisam. Idem pisati.

– Pisati!? Jesi ti umom skrenuo?

– Nisam. I neće me biti tjedan dana u školi, jer ću tjedan dana pisati jedan lijepi sastav.

Dubravka koja sjedi u klupi iza moje, na to reće s podsmijehom u glasu:

– Ti kad zineš već slažeš. Sigurno ideš u uitelju nešto kupiti u trgovinu, pa ćeš za dvadeset minuta opet biti u razredu.

– E, neću – rekoh ja nadmoćno.

U tom trenutku u razredje ušao uitelj. Svi su u sekundi ustali, kako je red, a potom sjeli.

Na to uitelj reče meni ijadranki:

– Dok vas ne bude, narednih tjedan dana, mi ćemo uglavnom imati ponavljanje gradiva i pisanje kontrolnih, tako da nećete ništa izgubiti od nastave.

Na te riječi i Dubravka i uro i cijeli razred izvrnuše oči i ušiju u udu.

Jadranka i ja uzesmo svoje stvari i po osmo izmeću u redova onako

kako na olimpijadama pobjednici koračaju prema onom mjestu gdje se dijele medalje, dok svira himna njihove zemlje, a svi na stadionu na nogama moraju slušati tu himnu, bez obzira na to da li im se melodija sviđa ili ne.

Kad sam došao u naš stan, zatekao sam mamu kako reže mahunama rubove i odstranjuje im bolesna mjesta.

– Što ti radiš ovdje? – zapita mama.

– Ništa, eto, došao sam kući.

– Zašto nisi u školi?

– Uitelj me pustio.

– Zastoje li bolestan?

– Nije bolestan nego me je pustio da mogu pisati literarni sastav za republiku ko takmičenje.

– Pustio te na cijeli dan? – zapita mama.

– Pustio me na cijeli tjedan. Slobodan sam sve do sljedećeg ponedjeljka u osam ujutro.

– Ajde ne pričaj gluposti!

– Stvarno me pustio. Evo vidi da mi je dao i trgovački papir i dvije nove olovke da mogu pisati do mile volje.

Kad je mama ugledala trgovački papir i dvije olovke, njena sumnja se smanjila, ali se u meni povećala.

– Znaš i, ti ćeš sad ko pravi pisac pisati cijeli tjedan, i to što napišeš oni će tamo u Zagrebu čitati od prvog do zadnjeg retka.

– Baš tako – potvrdih ja ponosno.

– E, ako je sve tako kako kažeš, onda u ti uz mahune ispeji na šporetu pile i džigerice.

Za pisanje treba mnogo kalorija, gledala sam ja na televiziji razgovor s pravim piscima i sjećam se kad je jedan od njih rekao da se jako iscrpljuje dok piše i daje to mnogo teži posao nego što obični ljudi misle.

Ja sam volio na plati pećenu pile u džigericu više nego Ciganinergu, pa mi tijelom prostruja zadovoljstvo, i pomislih kako je divno biti pisac, i kako je to lijepo što naš posao svi cijene i uvažavaju. Mama je ponajviše džigerice uvala za juhu, a i moj brat je za njih zainteresiran, a tu je i moja sestra studentica koja je došla na vikend iz Zagreba, paje ostala kod kuće još danas, a sutra ujutro treba i ići za

Zagreb, i ona voli džigerice. Uz to, kaže mama da se od studiranja i u enja gubi mnogo kalorija, pa u zadnjih godinu dana, koliko je moja sestra studentica, ona ima prednost u finim i hranjivim stvarima.

Potom sam ja otišao u sobu u kojoj spavam i u im s mojim bratom koji je tri godine stariji od mene i koji ide u sedmi razred, i koji je u tom trenutku bio u svojoj školi u susjednom selu, gdje imaju nastavnike, a ne u itelje, i gdje ih u e od petog do osmog razreda.

I onda sam ja u toj sobi bio sam samcat. Pa sam lijepo one trgova ke papire složio na stolu ujedan ugao i još sam ih ozna io olovkom – svakoj stranici upisao njen broj, a jednu od one dvije olovke sam šiljilom još malo zašiljio.

Na prvoj stranici sam krupnim slovima napisao MOJ DOM I UŽI ZAVI AJ, pa sam onda sjeo na stolicu i po eo ekati inspiraciju. Razmišljao sam o svemu onome što sam danas uo od u itelja, a razmišljao sam i o svemu onome što znam o Slavoniji, i o mome selu i o mojoj rodnoj ku i.

Ja ina e dosta brzo pišem i lako mi dolazi inspiracija, ali sam u tom trenutku od svega bio jako uzbu en i nisam znao kako bih po eo. Inspiracija je bježala od mene i ja sam dobra tri sata proveo u uzaludnom o ekivanju prave ideje i pravog nadahnu a.

Napokon, shvatio sam daje bolje po eti bez inspiracije, nego gubiti vrijeme u njenom o ekivanju, pa sam napisao prve dvije stranice o Slavoniji i nešto malo o pošti u kojoj živim. U tom trenutku u sobu je ušla mama i rekla:

- Do i na ru ak.
- Na ru ak!? Zar ve ?
- Dva sata su.
- Dva sata!? Nemogu e.

I zaista su bila dva sata. Nisam ni primijetio kako je vrijeme proletjelo.

U kuhinji u kojoj svi mi jedemo bila je cijela moja obitelj, i svi su me gledali velikim o ima kad sam ušao. Po izrazu njihovih o iju bilo mi je jasno da im je mama ve priop ila veliku novost daja pišem sastav za republi ko takmi enje. Zato nitko nije ni ulazio u moju sobu, ak ni brat s kojim zajedno dijelimo sobu i koji uvijek nakon škole do e odložiti torbu s knjigama i obi no me istjera napolje da on u

miru može itati najnoviji strip koji je posudio. Za stolom je sjedila i moja sestra Neda koja je bila u gradu na op ini da izvadi novu li nu kartu, jer je staru izgubila u Zagrebu. Za stolom je sjedio i moj tata koji, ina e, u pošti radi do tri sata za svojim šalterom, ali je danas iznimno radio samo do dva sata, pa je na vrata pošte stavio plo icu:

ZATVORENO ZBOG SLUŽBENE ODSUTNOSTI SLUŽBENIKA.

Tu je plo icu ina e stavlja o uvijek kad bi išao na zahod ili kad bi iznenada dobio želju da se ljubi s mojom mamom, što bi se doga alo kad smo mi djeca u školi, stric u Društvenom domu, a djed u gostionici. O tome sam saznao od mog susjeda Mitra koji ih je jednom zatekao u kuhinji gole, pa je onda tiho izišao da ga ne primijete, pa je to ispri ao meni i mome bratu. Mitar ide u šesti razred i sigurno mu se može vjerovati.

Za stolom je sjedio i djed Stjepan i stric Šimun. A na stolu je akbio bijeli stolnjak koji se na stol stavlja samo nedjeljom i za Boži i Novu godinu – i menije bilo jasno daje ovo poseban dan, izuzetan doga aj koji u pamtiti do kraja života.

Moj stric Šimun, koji je najbolji tamburaš u cijelom selu, digao se od stola, prišao mi, poljubio me u lijevi pa desni obraz i rekao:

– estitam ti, Filipe dragi, ne a e moj mili. Znao sam da e ova obitelj prije ili kasnije izroditi, osim mene, još jednog umjetnika. Znao sam ja da e ova obitelj postati rasadništvo talenata i kreativnosti. Ali tako brzo!? Tako brzo, priznajem, nisam se tome nadao. Neka te na tvom umjetni kom putu prati sre a i inspiracija, a za obavljanje stvarala kih zadataka poklanjam ti ovo zlatno naliv-pero i dvije bo ice tinte, neka ti je sa sre om.

Na ove rije i stric Šimun me još jednom izljubi i stvarno mi dade u ruke svoje zlatno naliv-pero, koje sam godinama gledao u prozirnoj futrolu na natkaslu, ali ga ni ja ni moj brat nikada nismo smjeli dodirnuti. Samo gaje jednom posudio mojoj sestri prije godinu i mjesec dana kada je pisala molbe za prijem na fakultet i smještaj u studentski dom.

To toliko sanjano naliv-pero bilo je napokon u mojim rukama i ja sam znao da sam od danas zaista pravi pisac.

Vjakon moga strica, moj tataje odlu io dokazati svoju darežljivost i

svoju brigu za moje stvaralaštvo. Na stolu pred njim stajao je veliki bunt neispisanih papira s utisnutim znakom pošte. Te papire je tata oduvijek držao u pošti, u sefu u kome drži novac i u kome drži službene papire. Šifru za sef znao je samo tata kao šef pošte, ak je i mami i poštaru Dragutinu ta šifra bila nepoznata. Eto tako je tata uvao te lijepe neispisane papire koje smo brat i ja uvijek priželjkivali, a nikada dobili.

– Sine moj – re e tata sve anim tonom – pisanje je težak i naporan posao, ali astan i plemenit. Evo ti papira, neka ti se nadu pri ruci.

– Zar sve ovo? – zapitah.

– Da, svih sto i dvadeset komada ti poklanjam, i ako bude sre e, želim ti da osvojiš jednu od tri nagrade i da postaneš priznat pisac i da novine o tebi pišu, i daj Bože da se izvu eš iz ove selendre i ovog blata i da živiš sto puta bolje od svoga oca koji je ovdje zaglibio i ovdje e kosti ostaviti, mada sam imao šansu i priliku obi i cijelu kuglu zemaljsku i postati svjetski ovjek. Ali, eto, na nesre u sam se »sretno« oženio odmah nakon vojske za tvoju mamu i u poštanskog crva se pretvorio.

– A šta ti fali?! Imaš ženu i troje zlatne dje ice, i još si nezadovoljan – bijesno prosikta mama.

– Ništa mi ne fali. Samo me ne pitaj ega mije previše. Bio sam jedini Slavonac na brodu.

Imao sam tu sre u, hej, imao sam ludu sre u da u vojsci mukte završim mornarski zanat, i umjesto da krenem u susret svijetu, u susret oceanima i avanturama, ja sam se vratio u Livadice, u zagrljaj tvojoj majci, dosadi i besperspektivnosti.

– Nitko te nije tjerao u moj zagrljaj – re e mrzovoljnim glasom mama.

– Kako možeš re i da me nitko nije tjerao kada znaš da si me ti natjerala i tvoj trbuh.

Mjesec dana pred izlazak iz vojske došao sam na odsustvo, i pri ao sam ti dok smo šetali po šumi da u nakon vojske krenuti na put oko svijeta, a ti si rekla: »Zar eš me ostaviti?«

– Ne sje am se toga – re e mama.

– Kako se ne sje aš. Tada si mi prvi put dopustila da s tobom

vodim ljubav.

– Ne pričaj svašta pred djecom – reče djed.

– Neka slušaju, neka uče, i neka znaju sutra biti pametniji od oca. Tu mislim na sinove, a ker neka uči kako da bude pametna kao njihova majka.

– Dosadan si s tom pričom. Ve dvadeset godina nikako da promijeniš ploču – reče mama.

– Tamo u šumi si mi rekla da ne možeš ostati trudna, jer si popila nekakav čaj protiv zarađivanja. Ja budala povjerovao. Kad sam odlučio vojsku, otišao sam u Rijeku i prijavio se za mornara na preookeanskom brodu. Rekli su mi da dođem za dvadeset dana, jer e tada moj brod isploviti za Meksiko.

– Nemoj više, znamo sve napamet – reče stric.

– A ja, budala, vratim se kući u Livadice da obiđem roditelje. Pokojna mama je još bila živa. Reko, idem tih dvadeset dana provesti u svom selu, pa u potom na put oko svijeta.

I tad me u selu dočeka suznih oči moja ljubljena bivša djevojka, a sadašnja supruga Marija i reče mi daje onaj čaj bio krivi i zapita me što da radi.

– Nije bilo baš sve tako – reče mama.

– Ja sam joj rekao što da radi – produži tata, ne dopuštaju ti da ga se prekine – ali me ona, naravno, nije poslušala.

– I bolje da nije, jer seja ne bih rodila – reče sestra.

– I tako ja nikada nisam zaplovio morima, a pošta u Livadicama je dobila doživotnog roba.

Ali, ne žalim, stvarno ne žalim. Evo, imam krasnu djecu, punu kuću u radosti, a ni žena mi nije loša.

– Džaba ti je sad se vaditi iz govana – reče mama.

– Aevo, ako bude sreće, ker će nam završiti fakultet i postati inženjer kemije, a sine i bez fakulteta postati pisac. Kad sve saberem, skoro da mi je drago da nisam otišao u mornare.

Nakon tatine žalopojke nad njegovim propalim životom, opet sam ja postao glavna tema, pa se razgovaralo o mom poslu i o tome kako meni osigurati najbolje moguće uvjete. Dogovoreno je da brat narednih tjedan dana ne spava zajedno sa mnom u sobi, nego da prije u se-strinu sobu. Dogovoreno je da meni u sobu više nitko ne

ulazi, da se osloba am poslijepodnevnog uvanja svinja u šljiviku i da više nitko nema pravo slati me u trgovinu po kojekakve sitnice i na taj na in prekidati moju misao i moju koncentraciju. Mama je obe ala kuhati jela po narudžbi, i to kalori na, a sestraje odlu ila odgoditi svoj put u Zagreb za dva dana kako bi se i ona mogla na i meni na usluzi. Za sutraje obe ala napraviti mi specijalan kola za koji je recept dobila u Zagrebu od svoje »cimerice« u Studentskom domu »Stjepan Radi «, u etvrto m paviljonu, na prvom katu.

Kad sam ovo gore napisao, mama je ušla u sobu na prstima da me ne prekine i na tacni mi donijela ve eru: sir i vrhnje s paprikom i kruh. Tiho je rekla:

– Evo ti, da možeš u miru jesti.

Poljubila me u elo i poput duha ne ujno izašla iz sobe.

Ovo je prvi put u mome životu da mi se hrana servira u sobi u kojoj spavam, a slutim da se od mene ne e o ekivati niti da operem su e, niti da ga brišem, što od se-strinog odlaska na studij gotovo redovno moram initi na smjenu sa svojim bratom.

Ina e, danas iza ru ka djed me je posavjetovao da u svom sastavu ne pišem ništa o politici:

– uvaj se politike, dragi moj Filipe, toliko je hrvatskih pisaca završilo u zatvoru, jer nisu odoljeli ne pisati o politici i zabadati nos gdje im nije mjesto. A ja ne bih volio da moj unuk zaglavi na Golom otoku.

Na te rije i mama vrisnu i re e:

– Pa ne eš valjda o politici! Aja rekoh:

– Ne u, ne razumijem seja u to.

Na to je sestra rekla da taj literarni sastav da bi bio pravi, i bolji od drugih, ne smije govoriti samo o livadama i šumama, nego o ljudima i o svemu onome što sa injava moj dom i moj uži zavi aj, i još je rekla da prava literatura po inje ondje gdje po inje pri a o ljudskoj sudbini, i da ja trebam pisati i o našoj obitelji i o našem selu i ljudima iz sela, i o svemu onome što znadem da se dogodilo, jer je sve to zajedno moj uži zavi aj, a ne samo planina Psunj i livade.

Na to sam ja rekao daje meni i u itelj govorio nešto sli no, mada malo druga ijim re enicama.

Uglavnom, kad saberem sve to o emu sam pri ao danas sa svojim uku anima i kad saberem ono što mi je u itelj rekao, vidim daje predamnom velik i odgovoran posao.

Današnji dan ponedjeljak ve je pri kraju, i bit e najbolje da sad prekinem s pisanjem, pa da prije spavanja

dobro razmislim o svemu onome što u napisati u narednih šest dana. Tih šest dana bit u pravi pisac i ne u i i nikamo iz ove sobe. Pisat u o svemu što se zbilo u mome selu i mojoj obitelji od moga ro enja do danas. Pisat u onako kako su mi drugi pri ali i onako kako sam sam vidio.

Nadam se da u dobro opisati i moj dom i moj uži zavi aj.

Nadam se da e moj u itelj biti zadovoljan. Nadam se da ni zagreba ki žiri ne u razo arati.

Idem smišljati i prisje ati se svega, a odsutra po injem nezaustavljivo zapisivati i opisivati.

3. kako Hercegovac postaje Slavonac

Pošta u kojoj mi živimo sagra ena je 1958. godine. Onaje uz školu i Društveni dom najve a zgrada u mome selu što se zove Livadice. Crkvu naravno ne ra unam, jer crkva nije zgrada u kojoj se živi.

U gornjem dijelu pošte naš je stan koji ima etiri velike sobe i veliku kuhinju u kojoj živi djed, odnosno on u njoj spava, a preko dana smo svi u toj kuhinji, jer su u njoj dvije zgodne se ije, a po zimi se samo u njoj loži vatra.

U donjem dijelu pošte su prave poštanske prostorije, gdje radi moj tata kao šef pošte, i gdje dolaze ljudi poslati pisma i kupiti Ve ernji list, Vjesnik i Studio.

U toj pošti sam se ja rodio, odnosno u gornjem dijelu, u tatinoj i maminoj spava oj sobi.

Na motoru je ika Marko dovezao babicu, kada je porodila moju mamu.

Taj motor je tada bio jedini motor u našem selu, a babica je bila jedna od tri babice koliko ih je tada bilo u gradu.

Babica je mami dala nekakav ru nik u usta da ga zagriže, da si ne bi

jezik pregrizla, i tako je mama mene rodila, a jezik nije pregrizla.

Moj tata je od radosti pucao iz pištolja u zrak kad sam se ja rodio, pa gaje netko iz sela, tko radi za miliciju, prijavio zbog toga, pa je on sutradan ostao bez pištolja i dobio poziv od suca za prekršaje.

To kako je ta pošta sagrađena udna je priča, jer je ta pošta djelomično naša, a djelomično nije. Naime, stan u kome živimo je naš, i dvorište i bašta i njiva i šljivik, sve je naše, ali donji dio zgrade u kojoj su poštanske prostorije nije naš i nikada neće biti naš.

Naime, kada je općina odlučila graditi poštu u našem selu, pokazalo se da ona nema svoje zemljište i da joj ga nitko ne želi prodati u centru sela. A moj djed se spremio graditi pravu kuću u zidanicu, a nije imao dovoljno novca za sve radove i sav materijal, pa je moj djed ponudio općinarnima da se pošta podigne na našoj zemlji, ali da se nadozidajooš jedan kat, a da pošta ima pravo korištenja poštanskog dijela zauvijek, a da njegova obitelj ima pravo zauvijek živjeti u gornjem dijelu. Djed je uz to morao kupiti polovicu cigle, a općina je izgradila temelj i krov.

Tako se dogodilo daje moj tata nakon nekog vremena položio tamo nekakve ispite i postao šef pošte, mada je skroz drugu školu završio.

Tata je isto znao reći:

– Ponižavajuće je za istokrvnog muškarca, kakav sam ja, raditi ženski posao.

Mama bi na to rekla:

– Samo ušitelj i veleasni imaju bolji posao od tebe u selu, s tim da se ovaj drugi ne smije ženiti.

– Mijenjao bih se s onim koji se ne smije ženiti – odgovorio bi joj tata.

Na to bi mama zapitala:

– Zar nije sretan svakičovjek kome se pružila prilika da oženi djevojku u koju je bio zaljubljen?

Tata bi na to rekao:

– Prva ljubav zaborava nema.. kad je oženiš. Nažalost.

Mama bi zapitala:

– Zašto nažalost?

U Slavoniji ima mnogo žitnih polja, ima mnogo njiva s kukuruzima, i mnogo šljivika ima.

Od šljiva se pravi rakija šljivovica koju mi svake godine pe emo u našoj pecari.

U Slavoniji žive pitomi ljudi, koji su jako dobri. Rijetko se tko potu e, a još rje e se dogodi nekakvo razbojstvo me u Slavoncima.

Slavonci ne vole velika uzbu enja i velike doga aje. Slavonci vole mala uzbu enja i male doga aje. Ali što eš e.

Dok, recimo naprimjer, ima krajeva gdje se ljudi jednom tjedno smrtno napiju, i ujedno poslijepodne u grlo saspu etrnaest okanja rakije, jedan prosje an Slavonac tih etrnaest okanja ispije tokom cijelog tjedna, i to tako da dnevno popije dva oknja – ujutro i nave er – i skoro nikad nije pijan.

Dok ima krajeva gdje ljudi pjevaju i vesele se tri- e-tiri puta u godini, snažno i divlje, tako da ostanu bez glasa i snage – jedan prosje an Slavonac pjeva i veseli se svakog mjeseca, ali pomalo i nikada ne ostane bez glasa.

Slavonci su uglavnom dobri, poštene i vrijedni ljudi. Rijetko se razljute, ali kad se razljute, bježite im s puta jer su u tim trenucima gori od avola.

Slavonske šume i njihova hladovina ve su u literaturi mnogo puta vješto opisane, pa ja to ne bih u ovoj situaciji i ovom prilikom ponavljao, niti pokušavao opisati na bolji na in, nego samo podsje am na injenicu da su slavonske šume prve klase i da bolje ne postoje.

Godine 1962. jedan ovjek iz moga sela doživio je nezgodu o kojoj u ja sada pisati, a koju sam uo od mojih roditelja. Taj ovjek se zvao Ivan Fisti , i tada kad se nezgoda zbila imao je dvadeset i tri godine.

Otišao Ivan Fisti kod svoga ro aka u Italiju i ondje proveo tri mjeseca. Pomagao mu je u sezonskim radovima na imanju, i usput gledao Italiju i njene ljepote i zanimljivosti.

Na kraju tog boravka ro ak poklonio Ivanu prave ameri ke traperice, koje je pak njemu poklonio njegov ro ak iz Amerike. Ivan uzeo traperice, vratio se u naše selo i prvogjutra obukao one traperice, pa prošetao po selu.

Svima koji su ga sreli tog dana Ivan je bio pomalo sumnjiv i udnovat u tim plavim nikad prije vi enim hla ama. Osvrtali se ljudi za Ivanom, udom se udili, ali ništa nisu govorili, jer su Slavonci takvi po svojoj prirodi da se ne vole mnogo miješati u tu e poslove i u

ono što ih se ne ti e.

Drugog dana Ivan je otišao u tim trapericama u Novu Gradišku, pa se po eo šetati po novogradiškim ulicama i ko operiti se.

Na nesre u, na njega je naletio milicionar koji nije Slavonac. Ina e, Slavonci gotovo nikada ne pristaju biti milicionari jer ne vole taj zanat, a i sve stoje vezano za politiku njima je mrsko i odbojno.

E, i onda taj milicionar zaustavi Ivana i zapita ga:

– Kakve su ti to hla e?

– Traperice.

– A kakvo im je to ime i tko im gaje dao?

– Ne znam – re e Ivan.

– Ne znaš, je li?

– Ne znam.

– A gdje si ti, družo, kupio te hla e?

– U Italiji.

– Talijanske, zna i? – zapita milicionar.

– Talijanske – potvrdi Ivan.

– Kapitalisti ke, zna i – nastavi milicionar.

– Od mog ro aka, on mi poklonio. – Aje li on kapitalista, ili proleter?

– Pa sad, nijedno ni drugo, on je pošten ovjek. – Ašta ti izazivaš s tim hla ama, kao naše ti hla e nisu dobre?

– Pa ja sam samo htio. .

– Šuti! Kad te pitam onda odgovaraj. Uglavnom, da ne duljim, taj milicionar je odgojno-vaspitnom palicom u novogradiš anskom parku istukao Ivana zbog širenja zapadne propagande. Ivanu je iz usta krv curila, a doktor je ustanovio i prijelom dvaju rebara.

Ivan se vratio u naše selo, skinuo traperice, od njih napravio strašilo za ptice, i nikada više u svome životu nije obukao traperice, ni bilo kakve hla e koje im nalikuju.

Moj djed Stjepan, koji sada ima 62 godine, nije pravi Slavonac. On je Hercegovac. Po ro enju.

Prije etrdeset i tri godine moj djed je bio kosac, pa je s dvojicom svojih prijatelja kosaca u doba žetve došao tražiti posla.

Gazda Vinko, koji je bio jedan od bogatijih ljudi u selu, imao je

velike njive i livade i trebali su mu mladi kosci.

Gazda im je dopustio da spavaju na njegovom sje-niku po noći, a po danu su kosili tu livadu ili livade gazde Vinka.

Tako su proveli dva tjedna, i sve je bilo u redu, i naoko normalno, dok se nije dogodilo ono zbog čega ovo pišem.

Naime, gazda Vinko je imao nećakanu kćerku Man-dicu, uz to jedinicu. Mandica je tek napunila petnaestu godinu, pa joj otac nije žurio s traženjem muža, mada se već tada znalo da za Mandicu dolaze u obzir samo prosoci iz bogatijih kuća.

I tad se dogodilo to da su se moj djed Stjepan i ta Mandica zagledali jedno u drugo i namigivali i osmjehivali se jedno drugome, a da to Mandicin otac nije vidio.

Pa je onda moj djed nagovorio Mandicu da jedne večeri ostavi prozor svoje sobe otvoren, pa da on može ući i kod nje u sobu, pa u sobi ašikovati i malo se s njom ljubiti i večer sve ono drugo što im padne na pamet, a što sam već isto gledao na televiziji.

I Mandica je popustila na njegove nagovore i ostavila mu prozor otvoren, pa su se ljubili i grlili i radili sve što su htjeli. Ali izgleda da su to sve radili odviše glasno, pa je ta njihova aktivnost probudila gazdu Vinka, pa je on krenuo na vrata kćerkine sobe, a vrata zaključana, a on počeo lupati po njima, a na to moj djed skočio iz kreveta pa juriš da ide kroz prozor ali je na nesreću, skočio i u onom mraku kroz prozor, nezgodno doskočio i slomio nogu.

Vrisnuo moj djed od bola.

Vrisnuo gazda Vinko od bijesa i dotrao do mog djeda, uhvatio ga za košulju, a kad je vidio kako se ovaj od bola kopreca na zemlji prokleo gaje žestokom kletvom:

– Dabogda ti svi potomci za ženama noge polomili. U to je iz kuće dotrčala Vinkova žena, a sa štaglja ona dva djedova prijatelja, tako daje sramota Vinkove kćerke bila javno obznanjena na najgori mogući način.

Srećom, priča nije završila tako loše kako je započela. Djeda su odvezli u Gradišku na volovskim kolima do liječnika da mu namjesti slomljenu nogu.

Kad mu je noga malo zarasla, gazda Vinko mu je rekao da može birati: želi li da mu on puškom raznese glavu, ili da se zaprositi Mandicu

i priženiti se u ku u u kojoj je samo jedno dijete i to ženskog spola.

Djed je bez mnogo razmišljanja odabrao život i ženidbu, pa je gazda Vinko odložio pušku i tužnim glasom rekao:

– Zao mi je k erke, boljeg je od tebe zaslužila, ali je sad nitko ne bi htio, jer cijelo selo zna daje u sobi imala kosca iz Hercegovine. A možda ste i dijete napravili.

Gazda Vinko je to rekao, pa zaplakao.

I tako je mom djedu kašika upala u med. Pa se on, koji je došao iz Hercegovine s jednom kosom i jednim okrajkom kuruze, dobro oženio i preko no i oku io.

Kasnije je gazda Vinko zavolio moga djeda kao ro enog sina kada je vidio kako je vrijedan, promu uran i iskren. A kad je gazda Vinko dobio unu e, muškog spola, mome djedu je sve bilo oprošteno.

Me utim, ona kletva kojom je gazda Vinko prokleo moga djeda: »Dabogda ti svi potomci za ženama noge polomili«, ta kletva se obistinila na najdoslovniji na in, ali o tome u malo kasnije pisati a ne sada.

Godine 1967. u mome selu se dogodilo asfaltiranje glavne ceste.

To je bilo ovako:

Došli u Društveni dom drugovi iz op ine i sazvali narod na sastanak, pa im rekli:

– Eto, dopao je red i na Livadice, da se u Livadicama dogodi još jedan progresivni napredak, da još jedan domet našeg socijalizma do e i do vas. Dakle, za tri mjeseca po et e asfaltiranje glavne ceste u Livadicama, a za to se o ekuje angažman i zalaganje svih radnih ljudi. O ekuje se snažna aktivnost Omladine, Partije, Društva naše žene, Saveza boraca i svih subjektivnih i objektivnih snaga.

Potom su oni iz op ine objasnili da e prije nego što stignu radnici sa strojevima i asfaltom stanovnici Livadica morati urediti jarke, odnosno duboko ih iskopati po svim propisima i pravilima, a koje e u centimetar izra unati i nadgledati pravi inženjeri.

I tad postade jasno svim punoljetnim muškim glavama da e morati po tri dana provesti u kopanju i ure enju jaraka.

A kako naše selo ima tri sokaka, a kako kroz ta tri sokaka asfalt ne e pro i, a kako se i od ljudi koji žive u sokacima o ekuje da e

raditi jednako kao oni što žive na glavnoj cesti, a kako su ovi iz sokaka uvijek bili ljubomorni na nas koji živimo na glavnoj cesti – dogodilo se ono što se dogodilo.

Za rije se javio Pero Ivanovi koji živi u sokaku što vodi prema vinogradima, pa po e govoriti, a onima koji su ga slušali inilo se da galami:

– A šta e nama asfalt, šta fali našim putevima, ko da nisu sve rupe pijeskom zasute i ko da nisu jarci dovoljno duboko prokopani da kroz njih voda može ote i. Ni proloma oblaka se ne moramo plašiti. Za naše konjske zaprege i ovi putevi su dobri i tako u selu postoje samo tri prava auta, a zbog njih ne bih svoju marvu i svoju njivu ostavljao, pa se znojio s krampom po jarcima. A ako se ve mora asfaltirati cesta, radi progressa i socijalizma, onda predlažem da se asfaltiraju i naša tri sokaka. Zašto i mi koji živimo u sokacima ne bismo bili progresivni?

Na ove rije i cijeli se Društveni dom zapalio od ža-morenja i oštrih rije i.

Odbornikje jedva umirio narod, pa dao rije pekaru Mladenu koji tako er živi u sokaku, ali onome što vodi prema seoskim poljima i mlinu.

– Drugovi, ja mislim, ako se ne e sokaci asfaltirati, da mi koji živimo u sokacima ne moramo sudjelovati u tom ure enju jaraka. Neka svako uredi svoj jarak, a kad asfalt poželi pro i pokraj moje ku e, ja u po propisima prokopati svoj jarak. Mislim daje to pošteno.

Opet ljudi zagrajaše, i opet se za uše i grube rije i. Malo pomalo taj stastanak se pretvorio u pravi politiki eksces, jer su drugovi iz op ine tako okarakterizirali suprotstavljanje progressu.

Ipak, i pored svih otpora i pored sve buke, prašine i nezadovoljstva u ure enju jaraka sudjelovali su i svi punoljetni muškarci iz sokaka, jer im je li no i osobno predsjednik op ine poru io da e im poslati miliciju ako se ne odazovu dobrovoljnoj radnoj akciji.

I onda su jednog dana došli radnici s kamionima i golemim valjkom i u dva tjedna asfaltirali cijelu cestu.

Kao posljedica njihovog boravka u našem selu ostala su dva vanbra na djeteta i poja an razdor izme u ljudi koji žive na glavnoj cesti i ljudi što žive u sokacima.

4. kad se svinje kolju

U Slavoniji nema važnije stvari od svinjokolja. Ni ro endani, ni Božici, ni Nove godine, ništa, ama baš ništa nije važnije od svinjokolja, jer svinjokolja zna i mnogo više od obi nog svinjokolja. A o svinjskim ve erama, koje se prire uju nakon svinjokolja, o tim svinjskim ve erama ne može se pravo ni pisati, jer su neopisive. To je nešto strašno zgodno, ludo i zanimljivo i to treba vidjeti i doživjeti, jer nema ništa ljepše od tih svinjskih ve era. I ja sad ne u pisati o svim svinjokoljima u mojoj obitelji, niti o svim svinjokoljima u drugim obiteljima na kojima sam s roditeljima bio. Pisat u samo o jednom našem svinjo-kolju koji je bio druga iji od svih svinjokolja, jer je krenuo naopako, sa sramnim doga ajem za mesara. A evo kako je to bilo: Prije dvije godine, 1969, krajem jedanaestog mjeseca, na Dan Republike, kad svi ljudi u ovoj zemlji imaju praznik i 3-4 slobodna dana za proslavu ro enja Republike, ili mi na selu za doma e poslove, odlu ili moji roditelji napraviti svinjokolj i zaklati etiri svinje koje smo toville cijelo ljeto i jesen da ih na koncu zakoljemo i od njih napravimo kobasice, krvavice, švargle, sušeno meso, ku-lcn, pa e, mast, i sve ostalo po redu i po želji doma ice, tj. moje mame.

U selu je bilo nekoliko ljudi koji su se razumjeli u mesarski posao. Svi su oni bili priu eni mesari. Pa ipak, svaki od njihje dobro znao kako svinju treba obraditi, ka-koje zaklati, kakojoj drob izvaditi, kakoje na engele postaviti i rasje i na dva dijela, kako treba meso svinjsko kuhati u kazanu i kad treba re i »dosta, skidaj kazan s vatre«, znali su kako se pravi fil za kobasice, a kako za krvavice, i kako treba crijeva na špicu staviti, pa pritisnuti špicu trbuhom, sve dok kobasica ne iscuri.

Jedan od tih samoukih mesara, stoje u vrijeme svi-njokolja išao po selu i klaao svinje ljudima, bio je i ika Mi-lan, otac mog velikog prijatelja Darka.

Te godine moji roditelji su zamolili ika Milana da im pokolje svinje za Dan Republike, a on pristao, stoje mene ispunilo velikom radoš u, jer sam znao da e onda i Darko biti na svinjokolju i svinjskoj ve eri i sa mnom se sve vrijeme družiti.

Te godine mi smo imali četiri svinje od po sto trideset kila, i to je bio dosta velik posao, ali i mogu nost za dobru zimnicu, stoje važno za brojnu obitelj poput naše.

Dan prije svinjokolja moj tata i stric, a uz pomoć mog brata Drage i mene, morali su u selu posuditi engele i korito, morali su donijeti tri pe i s kazanicama za kuhanje mesa i topljenje varaka. Morali su dovu i četiri mesarska stola s debelom daskom odozgo, da se na njima može sjeći i meso i udarati sataricom ako kakvu kost treba presjeći.

Stric i tata uzeli dvoje tačke, pa krenuli polako u akciju, aja i moj brat Drago uz njih da i mi pomognemo pridržati stol na tačama da se ne prevrne na jednu stranu, pomognemo tako po pitanju ravnoteže, ili što god sitnije i sami stavimo u kazanicu, kao kuku, konopac, lakat od peći i slično.

I dok smo mi tako dovla ili potrebne sprave i pomagala iz sela, po e snijeg padati.

Onako polako, kao da ne e, kao da ispituje teren. Bio je to prvi snijeg.

Tata je opsovao i rekao:

– Imat ćemo snijeg sutra.

– Valjda ne ćemo – reče stric.

– Ho ćemo, ho ćemo – potvrdi s uvjerenjem tata.

I zaista preko noći gaje napadalo tridesetak centimetara, pa su tata i stric prije dolaska mesara morali oistiti dvorište od snijega, po istiti put od kuće do bunara, od bunara do šupe gdje je bilo predviđeno da se rade kobasice, sječka meso i ostalo, a od šupe su put morali prokrčiti do svinjca, a onda su morali oistiti mjesto nasred dvorišta gdje su stavili engele, kazanice i korito. I vatru su u kazanicama morali naložiti i pristaviti vodu.

To sve su njih dvojica uradili ujutro od četiri do šest sati.

U šest sati je došao mesar Milan, pa su probudili mene i mog brata Dragu, pa se i djed probudio i u staru odjeću u obukao, a došao je u pomoć i Ilija Stanko, koji nikad na svinjokolji nije bio glavni mesar, ali je odličan kao prvi pomagač.

U kuhinji je mama odrasle poastila kuhanom rakijom da se zagriju, a nama djeci i sebi skuhalo je crno vino sa šećerom i

klin i ima; i ja sam dobio dopuštenje da popijem skoro punu ašu.

U toje naišla komšinica Nevenka, kojaje taj dan trebala sa sestrom pomagati mami u kuhinji, a ponajviše oko orahnja e i makovnja e, jer je teta Nevenka u tim stvarima pravi majstor.

Poslije tog zagrijavanja u kuhinji, mi muški smo krenuli u dvorište jer je pravi posao trebao otpo eti.

Drago i ja smo imali zadatak da hvatamo krv u šerpe u kojima je sol, pa da kuha ama miješamo tu vru u krv i da joj ne dopustimo da se zgrušajer ta krv mesaru treba za krvavice.

Ali, gdje sam stao s pri om?!

Dakle, izišli mi muškarci na dvorište, pa pravac do svinjca. Mesar Milan odabrao prvu svinju, pa je izvukli iz tora sa štrikom oko nogu. Izvukli je nasred dvorišta, oborili je na zemlju, tata i stric klekli na svinju, prišao mesar Milan, prignje io je i on, pa re e mom bratu:

– Daj nož.

– Evo – re e moj brat i pruži mu nož. Cika Milan prereza svinji grlo, pa povika:

– Davaj šerpu, hvataj krv!

U tom trenutku sam ja pritr ao sa šerpom i kuha om i podmetnuo šerpu svinji pod grkljan i, miješaju i krv što sam brže mogao, nastojao uhvatiti što više krvi i pritom paziti da mi svinja u onom trzanju i otimanju ne prevrne šerpu.

Svinja je krkljala dobrih minutu, dvije, stoje uobi ajeno u takvim prilikama, a onda je odjednom zastala i opustila se.

Bila je gotova.

Tata i stric su se podigli sa svinje, zadovoljni s rutinski obavljenim klanjem, i krenuli primaknuti korito do svinje.

Potom su svi zajedno stavili svinju u korito, a tada je mesar Milan u kazanici zagrabio punu kantu klju ale vode i polio je po njoj.

U tom trenu dogodi se ono udo, ona nesre a, onaj loš znak, onaj doga aj što e se pamtiti godinama.

Naime, u trenutku kad mesar Milan po mrtvoj svinji poli onu vru u vodu, mrtva svinja posko i iz korita i naglo oživi i po e glavinjati onako raskrvarena po dvorištu. Cika Milan se u udu zblenu.

Tata povika:

– Drž je, živa je! Stric zavika:

– Davaj nož!

Svinja po e prema zbunjenom mesaru, a on u strahu odsko i.

– Pazi! – vrisnu tata.

Djed se prvi snašao, pa je iz šupe dohvatio sjekiru i pošao za svinjom koja je iz dvorišta odglavinjala u vo njak.

U vo njaku djed sastavi svinju dvaput sjekirom po glavi, a ona pade na koljena i potom se izvali na bok, po drugi put ubijena u tom danu.

Svi mi koji smo bili u dvorištu polako smo po eli dolaziti k sebi, shva aju i što se to zbilo.

Naime, ve dvadeset godina u našem se selu nije dogodilo da svinja pobjegne iz korita.

Bio je to loš znak za svinjokolj, znak da e sve biti naopako.

Zaboravio Milan u grkljan svinji nakon klanja staviti prst i provjeriti da lije ona glavna žila prerezana. Zaboravio jednom, a selo e pamtiti zauvijek.

Stvarno je na tom svinjokolju sve bilo naopako i pomalo šašavo.

varci su u jednoj kazanici zagorjeli, pa smo i varke i mast morali baciti.

Stric se iza ru ka porezao po prstima dok je rezao slaninu, pa sije zavoj na lijevu ruku morao staviti.

Hladno a je poslije podne pritisla ko nikad.

Moja sestra je u kuhinji izvrnula veliki lonac pun kuhanog mesa na pod. ika Stanko se na svinjskoj ve eri napio do daske, pa ga morali odnijeti u moju sobu da se ispava i otriježni.

Usred svinjske ve ere nestalo je struje i nije je bilo pola sata.

Eto sve te nezgode su se dogodile na samo jednom svinjokolju i to zato jer je svinja pobjegla iz korita u trenutku kada joj je trebalo s le a skida dlaku.

Ali, govorio bih krivo kada bih rekao da na tom svinjokolju nije bilo i lijepih stvari. A bilo ih je, i to mnogo.

Ja sam proveo cijeli dan u dvorištu mog prijatelja Darka, pa mi s njim zajedno nije bilo teško iz dvorišta i i u ku u i donositi sve stoje trebalo i kad je trebalo: sol, papar, papriku, mlijeko za varke, crijeva za kobasice, kuhano vino, kuhanu rakiju, šerpe, tepsije, lonce. .

Darko, ja i moj brat smo na etiri ljeskova štapa nas-lagali svinjskih

komadi a, pa smo ih pekli na žaru, vani gdje se topila mast u pe ima.

Grudali smo se do mile volje i dva Snješka Bjelica smo napravili.

Iznapijali se kuhanog vina i naslušali se kako odrasli pri aju o stvarima koje su se zbivale za vrijeme rata i kad su oni bili vojnici, i viceve o drugu Titu su pri ali ijedan vic o Rusima.

Na svinjsku ve eru su došli svi naši susjedi, Darkova mama, ika Stankova žena Zdenka i vele asni.

Za ve eru je bilo sve kako je uobi ajeno: kuhane kobasice, pe ene kobasice, kuhane krvavice, zape ene krvavice, na po etku juha, pa sarma, pa krmenadli pe eni, pa kuhano meso s hrenom, pa orahnja e, pa makovnja e, pa krafne, pa buhtle.

Kažem, ništa posebno, sve uobi ajeno.

Ali, svejedno je bilo veselo i zabavno, jer su se pri ale šale, a moj stric je i na tamburu zasvirao, pa se i pjesma prolomila.

A kad je teta Zdenka išla u zahod piškiti, Darko i ja smo išli viriti kroz klju anicu, i ja bih se mogao okladiti da sam je vidio голу, one njene dlake i sve, ali je to bilo na sekundu, jer me Darko gurnuo i svoj nos zabio u klju anicu, a tad je teta Zdenka rekla:

– Tko je to pred vratima?!

A nas dvojica smo na to pobjegli nazad u veliku sobu, gdje su odrasli ve pili kavu.

Moj prijatelj uro je moj veliki prijatelj. uro na lijevoj ruci nema dva prsta. Odsjekao mu cirkular kad je imao šest godina.

Došli ljudi s cirkularom kod njegovih roditelja, po eli piliti drva, uro prišao, gurnuo ruku i ostao bez prstiju.

A prije dvije godine dogodilo se uri nešto jako strašno. Strašno i užasno.

Naime, imao uro brata koji je bio godinu dana stariji od njega. Voljela se bra a kao što se sva bra a vole, rijetko se tukli, a esto se zajedno igrali i sve dobro i zlo u životu bratski dijelili. Znam se i ja posva ati sa svojim bratom, ali ga svejedno volim ko sebe i nema toga što ne bih za njega u inio.

I tako, jednom uro ostao s bratom sam kod ku e, dok su im roditelji bili kod u itelja na roditeljskom sastanku i dogovoru oko obnavljanja školske zgrade.

urin tata bio lovac, a na zidu u spava o j sobi držao lova ku pušku. Karabin.

uro skinuo sa zida pušku i po eo se igrati s bratom.

Mislili su obojica daje puška prazna, kao stoje uvijek bila prazna dok je visila na zidu.

Ali krivo su mislili.

U šali, u igri, nanišani uro u svog brata i povu e obara . A puška planu. Opali.

urin brat pade prostrijeljen na pod. Mrtav.

uru, pak, snažni trzaj puške, kojem se nije nadao, odbacio na pod i on se od snažnog udarca onesvijestio.

Pucanj uli susjedi, dotr ali u papu ama, ušli u ku u, i imali su što vidjeti.

urin brat je bio mrtav, zauvijek mrtav.

Eto kakva se nesre a dogodila mome prijatelju uri, kakva tragedija. S osam godina je postao bratoubojica i život mu je ve sad završen, mada nije ni po eo kako treba.

Od tog dana uro više ne spava po no i, nego samo po danu. Poslije podne, po dva-tri sata, i toje sve. Kad po no i legne, nekakvi grozni snovi navale na njega, pa se uz vrisak budi.

Mada nije uro, uz Darka, najve i prijatelj u životu, moram priznati da ga u razredu de ki baš ne vole. Za svaku sitnicu, za svaku krivu rije i mrk pogled, uro poleti i šakama nasr e bez pardona. Povredljiv je ko niko.

Ali nikada, baš nikada, uro nije udario ni mene ni Darka. Niti je pokušao. A toliko puta smo mu znali svašta re i, ne važno mi rije i apotekarskom vagom. Me utim, nas dvojica, o ito, kod njega imamo specijalan tretman, i mogu re i za njega, koji je izgubio brata, da nas voli ko bra u, a i mi njega.

Moj stric Šimun je prije dvije ili tri godine otišao u rat, ali se brzo vratio jer rata nije bilo.

Mada su rekli: Zamalo je buknuo.

A toje bilo kad je Sovjetski Savez ušao tenkovima u ehoslova ku.

Odjednom mene i moga brata usred no i probudi strka i galama iz kuhinje. Mi upalimo svjetlo, pogledamo na vekericu, a ono dva sata.

Pita me Drago:

– Što je to?

– Otkud znam? – odgovorih.

U tom trenutku u sobu ušla je naša mama i uspaničenim glasom rekla:

– Djeco, brzo dođite u kuhinju pozdraviti se sa stricem Šimunom.

On vam sad ide u rat.

Meni se u glavu da nešto neujem, pa zapitah:

– Kakav rat? A mama rekla je:

– Napala Rusija ehoslovačku, bit će treći i svjetski.

Mi na to odmah u kuhinju, onako bunovni i u spavaćicama i podžamama. A u kuhinji stric slaže ranac. S njim djed, tata i sestra.

I tad smo shvatili o čemu se radi.

Naime, desetak minuta ranije došao je u našu kuću u vojni kurir i uručio stricu poziv iz kojega je bilo jasno da se u roku od najmanje sat vremena mora javiti u kasarnu u Novoj Gradiški gdje će mu biti saopćen novi ratni raspored.

A moj stric je bio rezervni zastavnik. Njega su već prije znali zvati na vojne vježbe, ali to nikada nije bilo noćno, niti na ovakav način, već bi mu nekoliko dana ranije poslali poziv, pa je imao vremena i da se spremi i da odgodi tamburaške nastupe, ako ih je imao zakazane, i da uzme iste arape i gaće, ako je vježba bila višednevna, a ne jednodnevna.

I nikada u rezervu nije išao noću.

I dok je moj stric Šimun slagao svoj vojni ki ranac i zakopavao vojni keš izmeću vojne uniforme, stoje godinama ležala u špajzu, i dok se pripasavao sa svim onim oprta ima, uturicom i fišeklijama, djed i tata su se muvali oko njega, pomažući mu uspaničeno na takav način dajući bilo jasno da mu više odmažu.

Stric je rekao bilo blijedo i zaplašeno.

Djed ga je savjetovao suhim glasom:

– Uvaj se, sine, i ne zaliježi se. Kad se puca, ne diži glavu sa zemlje i ne glumi heroja.

Heroji nikome ne trebaju. Sa uvaj živu glavu, to je najvažnije. Nema već herojstva u ratu nego glavu sa uvati.

– Uzmi ove dvije kutije cigareta – rekla je tata.

– Znaš da ne pušim – rekla je stric.

– Propušiti ćeš – odgovori tata, i u ruksak ubaci cigarete.

Moj brat Drago, koji je dva dana ranije imao ro endan i za ro endan dobio finu okoladu, koju nije htio odmah pojesti jer je za ro endan ku a bila puna kola a, donio je tu svoju okoladu i pružio je stricu:

– Uzmi okoladu.

– To je tvoja okolada, u vojsci se jede grah. Hvala ti, ali ne treba – re e stric.

– Uzmi je, uzmi, može ti zatrebati – re e djed.

– Dobro, hajde – re e stric, uze okoladu i stavi je u ruksak.

– Uzmi i ovo – re e mama pružaju i stricu jednu kutijicu u kojoj je bila divka, ali sad je sigurno bilo nešto drugo.

– Stoje to? – zapita stric.

– Sol – re e mama.

– Dobro – re e stric i stavi kutijicu u ruksak pokraj okolade.

Na to je moja sestra Neda iz svoje sobe donijela nekakvu knjigu, pružila je stricu i rekla:

– Ponesi i ovaj roman, možda poželiš nešto pro itati da ne misliš stalno na opasnost.

Meni u tom trenu bi žao što mi ne pada na um ništa što bih mogao pokloniti stricu koji odlazi u rat iz kojeg se možda nikada više ne e vratiti.

Svima nam je bilo žao strica što mora krenuti u no , ostaviti svoju ku u, svoju tamburu i sve nas. Svima nam je bilo teško stoje netko naš u situaciji da mora i i u rat s puškom u ruci, i to neispavan i krivo opasan svim onim vojnim oprta ima i opasa ima.

Stric zaveza ruksak i odjednom zastade u tom svom spremanju.

Zavlada trenutak šutnje koji je svima nama bio duga ak i težak.

Bilo je vrijeme za rastanak.

Stric se poljubio s tatom, s mamom, a potom i s djedom.

I tada, iznenada, naš djed, neuništivi Hercegovac, kršni ovjek koga nikada nitko nije vidio kako pla e, zarida ko malo dijete i re e stricu:

– uvaj se, sine, uvaj se – a potom mu potekoše silne suze, tako daje morao okrenuti glavu u stranu.

Onda se stric izljubio s mojom sestrom i mojim bratom, a na koncu

sa mnom.

Pomilovao me je po licu i rekao:

– Budi dobar roditeljima i uvaj mi tamburu. Potom je stric izašao u dvorište, uzeo bicikl i odverglao

biciklom prema ku i ika Slavka, koji je tako er bio pozvan u rezervu, a koji je imao motor s dva sica i koji gaje, po dogovoru, trebao odvesti u Novu Gradišku, u kasarnu.

Kad se stric i njegov bicikl izgubiše u mraku, mi se svi s dvorišta vratismo u našu kuhinju.

A unutra u kuhinji, mada nas je bilo šestero, bilo je tako pusto i tužno bez strica. Kao kad poslije pogreba rodbina dode ku i i tek tada svi shvate da nekog njihovog zauvijek nema.

U danima koji su uslijedili djed je slušao radio-vijesti od bu enja pa do lijeganja. Nije propustio nijedan TV-dnevnik, nijedne radio-vijesti, a redovno je s tatom itao i komentirao Ve ernji list i Vjesnik od prve do zadnje stranice.

Tako su djed i tata pratili politi ka zbivanja iz kojih su ot itavali sudbinu mog strica.

Mislili su da e rat buknuti svakog trenutka i cijela se Evropa zapaliti. Ali do toga nije došlo, esi i Slovaci su bili pogaženi, a ostali svijet je sudjelovao u njihovoj sudbini posredstvom televizije, slušanja radija i itanja novina.

Nakon šest dana iš ekivanja i strepnje, stric se vratio ku i iz rata kojeg nije bilo.

Pojavio se neo ekivano dok smo svi mi sjedili pod orahom u dvorištu i pri ali baš o njemu i o ehoslova koj i Rusiji.

Djed je od sre e vrisnuo kad gaje ugledao, tata je strica tako snažno prigrlio da gaje umalo srušio.

Bio je to jedan od najsretnijih dana u našoj obitelji.

Ne treba ni spominjati daje dan završio uz stri evu tamburu, s pjesmom i veseljem.

A stric je za stolom pri ao svoje »ratne« doživljaje o tome kako je u šumi sa svojim drugovima dva dana i dvije no i ekao da im dostave oružje i hranu, kako bi umro od gladi da mu u torbi nije bila Dragina okolada, kako su bili bez radio-veze s komandom, jer su im ure aji bili u kvaru. Kako su se bojali u onoj neizvjesnosti, kako nisu imali

vode za pi e, dok netko nije na svoju ruku otišao u najbliže selo po vodu, kako su bili u strahu od mogu eg rata i potpuno izgubljeni u onoj šumetini.

Pri ao je i o ljudima koje je upoznao, i o šatorima koje su napravili od šatorskih krila, i na bubrege se žalio, i viceve je prepri avao. .

I baš je to bio lijep dan za našu obitelj.

5. tatina noga

Moj prijatelj Darko je moj veliki prijatelj. Njegov tata Milan radi u mlinu kao obi an radnik, a po zimi kolje svinje po selu. A klao je i kod nas, o emu sam ve pisao.

Odnosno, klao je sve dok mu se nije dogodio onaj kuršlus kad mu je zaklana svinja pobjegla iz korita. Naredne godine moji roditelji su angažirali drugog mesara. Da se nezgoda ne ponovi.

Moj prijatelj Darko i ja esto idemo zajedno u šumu i svirale od vrbe radimo, i nogomet zajedno igramo, i u školi smo uvijek zajedno ijedan drugome pomažemo na odmorima kad do e do tu njave.

Jednom je tako, prije godinu dana, Darko pobjegao od ku e i nije ga bilo cijeli dan. A njegov tata odmah došao do moga tate vidjeti jesam li i ja pobjegao s Darkom.

To je bilo nakon Darkovih pri a da e oti i u Ameriku i vidjeti prave žive Indijance i da e se obogatiti prodaju i novine i vade i naftu iz zemlje, a tek potom da e se vratiti u Livadice i pozvati uru i mene da provedemo godišnji odmor na njegovoj farmi.

Ja sam bio jako ljut na njega stoje pobjegao od ku e a da mene nije poveo.

Cijelo se selo dalo u potragu za Darkom.

Ja sam odmah otišao do našeg prijatelja ure koji je bio ljut kao i ja, jer ni njega Darko nije poveo sa sobom.

Odlu ili smo potražiti ga zajedno.

Hodali smo po šumi i livadama izvikuju i njegovo ime dok nas glas nije izdao. Išli smo u vinograde, ne bi li ga ondje pronašli.

Sve je bilo uzalud.

Darka je pronašao jedan milicionar na željezničkoj stanici u Novskoj, gdje je čekao brzi vlak za Zagreb.

Njegov tata Milan izvukao je remen iz hlača i isprašio ga po guzici da nije mogao na njoj sjediti tri dana.

Za Darkov bijegje saznalo cijelo selo i svi učenici iz našeg razreda. Kad je Darko došao u školu u ponedjeljak – a bježao je u subotu – ja i uro smo bili ponosni što su sve oči bile uperene u našeg najboljeg prijatelja. A Darko je i u Italiji održao polusatno predavanje o opasnostima dječjeg bijega od kuće.

Naravna stvar je to daje Darko bio inspiracija u Italiji za njegovo predavanje.

Kad netko u mom razredu povuče neku djevojku za pletenice, ili kad je zimi gurne u snijeg-mi svi kažemo »Tko se tu vuče, taj se voli«.

Mislim da to isto vrijedi i za moje roditelje. Oni se često svađaju i vi u jedno na drugo, često kažu ružne riječi, ali mislim da se jako vole.

Naravno, nikada moj tata nije udario moju mamu, niti je ošamario, stojeći est događaj me u roditeljima mojih prijatelja. Gledao sam to na vlastite oči.

Uz to, mada su već dvadeset godina u braku, još uvijek se često zaključavaju u sobu i ne izlaze odmah kad ih se pozove. A nisam ja tako naivan da ne bih znao zastoje to tako.

Iz njihovih svađa često saznam ponešto o njima iz vremena kad su bili momak i cura. A iz strijeva ih sjeća još i više, stric je pouzdan uvijek – on nikada ne laže, a u doba kada je moj tata ofirao mojom mami imao je stric tri-naest- etnaest godina, što su velike i pouzdane godine.

Moj je tata služio vojsku u mornarici, na brodu. Nitko živ iz našeg sela nije služio mornaricu, uglavnom svi pješadiju ili artiljeriju, zato je moj tata bio čudo živo kada je došao na odsustvo u onom bijelom mornaričkom odijelu.

A moj tata je bio na odsustvu dva puta po etnaest dana.

Kad je prvi put došao, i kad ga je mama ugledala u onom bijelom odijelu, a on mamu ugledao kao odraslu djevojku, koja se u ljepoticu prometnula dok njega nije bilo, kad su se oni tako ugledali u Društvenom domu, na plesu, odmah su počeli sumanuto plesati jedno

s drugim. Do kraja te ve eri oboje su bili nasmrt zaljubljeni.

Onda su se moja mama i moj tata tajno sastajali da ne saznaju roditelji moje mame.

Ali, ipak, mada su se oni skrivali po šumama i poljima, ipak su svi u selu znali da se rodila ljubav, a saznali to i roditelji moje mame, ali nisu imali ništa protiv, jer se i njima svidjelo ono bijelo mornari ko odijelo.

Onda je došao etrnaesti dan tatinog odsustva i on se morao vratiti na svoj brod i ostaviti Livadice i mamu.

Onda su on i mama plakali i bili tužni zbog rastanka i obe ali su jedno drugome da e se dopisivati pet mjeseci, koliko je tati ostalo do kraja vojnog roka. I rekli su jedno drugome da e se voljeti cijeli život i da e biti vjerni do groba.

I onda su se oni stvarno dopisivali sumanuto svaki dan i u tim pismima su jedno drugome napisali puno lijepih rije i.

Tatina pisma su mami mirisala na sol i more i u njenoj duši uda inili od nekakvog nepoznatog dalekog prostora u kome se kre e njen ljubljani.

Mamina pisma su tati mirisala na pokošenu livadu, na stog sijena, na slavonsku šumu – na poznati ugo aj doma eg života što u dušama vojnika ra a milinu i sjetu.

A onda se dogodilo to daje tata nepredvi eno dobio etrnaest dana nagradnog za u injeno juna ko djelo.

Juna ko djelo se sastojalo u tome daje tata toliko bio lud za mamom da nije mogao do ekati dan izlaska iz vojske, paje uklju io mozak ne bi li smislio kako se istaknuti kao vojnik i zaslužiti nagradno odsustvo.

Imao tata nešto ušte evine, paje sve te novce dao jednom svom prijatelju na brodu, pod uvjetom da on slu ajno no u padne s broda i kobajagi se po ne daviti, a tata ga juna ki spasi.

Dogovoreno – u injeno.

I tako je moj tata postao heroj i dobio nagradno odsustvo.

Došao tata ku i sretan i ponosan i veseo i pun ljubavi prema svojoj tadašnjoj djevojci, a sadašnjoj ženi, i po eo se opet družiti s njom i i i na ples i šetati po šumi.

Ali, u to vrijeme u tate se razvilajoš jedna snažna ljubav. Ljubav prema moru. Ta ljubav prema moru zna biti ja a od ljubavi prema ženi.

A žene ne vole kod svojih mladi a ili muževa tu ljubav prema moru, jer nitko ne voli ljubljeno bi e dijeliti s drugim. I žene su jako ljubomorne na tu morskiju ljubav.

Tako je bilo i s mojom mamom.

A kad je žena ljubomorna, onda je na sve spremna, i na mnogo gore podvige negoli muškarci.

Uglavnom, tata je bio neoprezan paje mami saop io svoju odluku da e, nakon što mu pro e vojni rok, do i u selo na nekoliko dana daje vidi i izljubi, a potom da e se ukrcati na preoceanski brod i da e obi i cijeli svijet. To mu je bila jaka želja.

Mama je na te rije i probljedila, a tata, kako je bio zaljubljen dvostruko: u mamu i u more, to bljedilo nije ni primijetio.

I onda se dogodilo daje kod njihovog sljede eg odlaska u šumu mama odlu ila osvojiti tatu dokraja i privezati ga za sebe.

Kod tog odlaska u šumu, mama i tata se nisu samo ljubili i milovali, kakvi su onda bili obi aji, nego su onako pravo ko muž i žena napravili sve ono. Da ne pri am sad što, jer mi je neugodno o tome pisati, ali mislim da shva ate što ho u re i.

Tata je, jasna stvar, bio lud od sre e jer je to doživio kao dokaz mamine ljubavi. Tata je toliko bio sretan daje, vra aju i se iz šume, skakao u zrak od sre e, tr e i oko mame i pjevaju i neke glupe pjesme. U tom skakanju i opijen ljubavlju tata je nezgodno nasko io na nekakav panj i noga mu je pukla ko dinja. Kvrč!

To kvrc su uli i mama i tata.

Tata je slomio nogu na samom izlasku iz šume.

Presavinuo se od bola i zajaukao ko da ga kolju. I nije se mogao ni maknuti.

To je bila grozna situacija, jer je tati hitno trebala lije ni ka pomo , a i pomo uop e, jer sam nije mogao hodati.

– Odi u selo po moje roditelje. Neka do u s konjskim kolima po mene da me odvezu u Gradišku.

– Ne mogu – re e mama.

– Kako ne možeš? – zapita tata presavijaju i se od bolova.

– Ako odem, svi će znati da sam bila s tobom u šumi, umrijet ću od srama – reče kroz suze mama.

– I tako svi znaju da si mi djevojka – reče tata.

– Znam, ali svejedno ne mogu – reče mama.

Dvadeset su minuta razbijali glavu što da čine, dok se tata nije dosjetio.

Poslao je mamu svom najboljem prijatelju da njemu u povjerenju kaže, a da onda on ode do tatinih roditelja i da im kaže daje on s tatom šetao po šumi kad se dogodio lom noge, i da ih dovede do ulaza u šumu.

Tako je i bilo.

Tatino odsustvo se pod sam kraj pretvorilo u bolovanje.

Iz Gradiške, iz Vojnog odsjeka, službena lica su nazvala tatinu komandu u Puli da pitaju može li tata bolovati kod kuće ili se mora ranjen, s nogom u gipsu, vratiti u Pulu.

Odgovor je bio odrješit: Hitno vojnika ambulantnim vozilom transportirati u Pulu, jer ima da leži u pulskom stacionaru, u pulskoj kasarni, ako već u Puli služi vojsku.

I tako su moga tatu u vojnim bolnicima kolima od-vezli u Pulu.

U medicinskom stacionaru tata je proveo mjesec dana, pišu i mami pisma i proklinju i vojničku sudbinu.

Kad je skinuo gips, do kraja vojnog roka ostala su mu još samo dva dana.

Planirao je tata, nedugo nakon vojske, ukrcati se na prekoceanski brod i otploviti u Meksiko, a potom ploviti po svim svjetskim lukama i s brodova slati ljubavna pisma svojoj djevojci.

Međutim, kada se nakon odslužene vojske vratio u selo, njegova djevojka, a sadašnja žena, već je bila u drugom stanju, i nikakva plovidba na prekoceanskom brodu nije dolazila u obzir.

Stric tvrdi da tata nije bio odviše tužan što neće odmah na brod, već za godinu-dvije, a da uopće nije bio tužan što se ženi, jer je on svoju djevojku jako volio. Tek nakon dvije-tri godine kad je shvatio da neće zauvijek ostati poštar u Livadicama i da nikada neće ploviti svjetskim morima, tata je po čeo kukati nad svojom sudbinom, kao boksač i koji u finalnoj borbi izgube meću i ostanu bez šampionske titule.

6. seoski autobus, Nova godina i provala

Prošle godine, ujesen, naše selo dobilo svoj, da tako kažem, vlastiti autobus. A, evo kako je to bilo.

Poznata je stvar da većetiri godine, svakogjutra u šest sati, ispred trgovine polazi autobus koji u Novu Gradišku vozi radnike i srednjoškolce. Poznato je da u šest i deset ide još jedan autobus. A iz Gradiške se za naše selo jedan autobus vraća u jedan sat i trideset minuta poslije podne, dok se drugi vraća u tri sata i trideset minuta.

Toje naš red vožnje i naša veza sa svijetom i Novom Gradiškom. Tko zakasni na te autobuse može i i ili biciklom ili auto-stopom. Po volji mu. A ako posjeduje motor ili auto, može se i sam voziti.

Sad je u našem selu većpetnaestak auta, i tripudtoliko motora, a prije pet godina bila su samo dva auta.

Ali neću o tome pisati.

Pisat ću o autobusima, odnosno o autobusu.

Prije toga moram nešto reći o Zlatku.

Zlatko je mladić od svojih sedamnaest godina, cijeli je život sanjao o tome da postane auto-mehaničar i da popravlja i vozi aute. Sanjao je kako će u Gradiški upisati SUP iliti Školu u enika u privredi, smjer auto-mehaničar.

Nažalost, Zlatko nikada nije upisao tu školu, jer je prvo morao završiti osmoljetku, a on ju je prekinuo na polugodištu sedmog razreda.

Alije, svejedno, kod majstora Bogdana, koji u susjednom selu ima auto-mehaničarsku radnju, nešto malo šegrtovalo i pomagao, paje nešto malo i naučio o motorima i autima.

A volio Zlatko aute ko slijepac svog psa.

Jednog dana u selo dođe autobus druga ije boje nego što su oni naši autobusi koji voze u Gradišku i iz Gradiške.

A za volanom sjedi glavom i bradom Zlatko i zadovoljno se osmjehuje.

Parkirao Zlatko autobus na ledini, tamo iza Društvenog doma. Odmah se okupili mladići i djevojke. A i dje urlija.

Bio sam tamo i ja i moj brat Drago.

I tada Zlatko, na u enje i postavljena pitanja o tome odakle mu autobus, re e da gaje našao pokraj auto-puta, u kukuruzima, i da nikoga nije bilo u blizini.

Rekao je i to da je javio na miliciju daje našao autobus bez registracije, a oni na miliciji da su mu rekli da ga uva, i da e mu se oni javiti kad saznaju tko je vlasnik.

Zlatkova obrazloženja svi su primili »zdravo za gotovo«, kako se kaže, i više ga nitko ništa nije pitao, jer nas je Zlatko sve pozvao u svoj autobus da nas provoza.

A mi odmah pristali.

I vozio nas Zlatko kud smo htjeli i kad smo htjeli. I u Gradišku, i na izletište Strmac, i na sok u jedno selo i na sladoled u drugo.

Svako ve e smo se moj brat Drago i ja vozili sa Zla-tkom u kino u Novu Gradišku, a poslije kina nazad u selo. A s nama pun autobus.

Selo bilo ponosno na svoj autobus i svoga voza a. I živjelo se tih tjedan dana skroz druga ije, ko da su praznici. Cijeli taj tjedan, rekao bih, Zlatko nije ni gasio motor.

A onda se dogodilo ono što se o ito moralo dogoditi. Dogodio se kraj.

I ne kaže slu ajno moja mama da sve lijepe pri e tužno završavaju.

Sedmog dana došla milicija po Zlatka i autobus. Zla-tka odveli u popravni dom, a autobus odvezli u Slavonsku Požegu, gdje gaje Zlatko ukrao, doslovno s autobusnog kolodvora, dok je voza pio kavu.

Meni najdraža proslava Nove godine bila je ona na kojoj je moj brat Drago srušio jelku sa svim onim kuglicama i ukrasima, tako da ga je jelka poklopila.

A to je bilo onda kad smo ekali Novu 1968. godinu, kojaje, razumljiva stvar, i došla u predvi eno vrijeme i na organiziran na in.

Moja mama Marija i sestra Neda napekle su itavo brdo kola a. Ja i Drago smo tri dana prije toga trijebili orahe cijelo poslijepodne dokmam prsti nisu utruli.

Tata i stric su zaklali malu svinju od etrdesetak kilograma. U dvorištu su naložili vatru, svinju natakli na ra-žanj, pa smo je na Staru

godinu cijelo poslijepodne pekli.

Drago i ja smo je na smjenu okretali.

A onda su nam došli gosti iz Zagreba.

Došla je mamina sestra tetka Dragica, i njen muž tetak Ivan i njihov sin, a moj brati Zoran.

Tetka mije donijela na dar kaubojski pištolj s futrolom, a mome bratu pušku. Odmah smo se po eli igrati kauboja i Indijanaca.

Mama i tetka su u kuhinji pri ale ko navijeno kolo jer se dugo nisu vidjele, a u me uvremenu svašta se dogodilo.

Djed, stric i tata su tetka Ivana astili šljivovicom. Prepe enicom. Tetak je pri ao o svom poduze u i o tome kako se sprema na put u Francusku.

U tim pri ama i završnim poslovima oko do eka Nove godine primaklo se i deset sati kadaje u sobu u kojoj sam se igrao s Dragom i Zoranom ušla moja sestra Neda i rekla:

– De ki, svi u veliku sobu, po inje novogodišnja proslava i sve ana ve era. Operite ruke i bez velike galame.

I onda je stvarno po ela prava proslava, kojaje bila sto odsto luda i blesava.

Sestra je puštala na gramofon plo e zabavnih pjeva a sa zadnjih festivala.

Tata je plesao s mamom i stalnojoo nešto na uho ša-putao stoje samo ona ula i na to se hihotala.

Tetak je zaplesao s tetkom, onako pravo, s naglim pokretima i okretima, ko u argentinskom tangu kad ga pleše Meksikanac.

Svi smo poumirali od smijeha.

Tetka se jedva suzdržavala od smijeha da ne pokvari tetku korak.

ak se i djed napio paje po eo recitirati, odnosno, na licu mjesta smišljati nekakve pjesme u desetercu u ko-jimaje govorio šale na ra un tetka i tetke, a onda su te šale išle na ra un svakoga od nas.

Onda smo se Drago, Zoran i ja igrali kauboja po ku i i skakali smo jedan za drugim i preko stolica i po tepihu se valjali i svašta smo inili, sve dok u tom tr anju i galami Drago nije naletio na jelku i srušio je na pod. Ajelka ga je u padu poklopila sa svim onim kuglicama i ukrasima. Drago je na to vrisnuo, a moja sestra odmah utišala gramofon.

Izvukli smo Dragu ispod jelke. Ništa mu nije bilo. Pokupili smo kuglice, ajelku vratili na njeno mjesto i nastavili proslavu kao da se ništa nije dogodilo.

Tako je došla i ponoć, pa smo se svi izljubili i iščekivali i zaželjeli sve najbolje jedni drugima u godini koja dolazi.

Potom smo se drugi put bacili na hranu koje je bilo u izobilju. I tada su tetka i mama počele razgovarati o tome je li bolje živjeti u gradu ili na selu. Tetka je rekla:

– Vi morate što prije preseliti u Zagreb.

– Sto ćemo mi u Zagrebu? – zapita mama.

– Za trideset godina sela će nestati. Ljudi će živjeti samo u gradovima – reče tetka.

– A što će biti sa selima? – zapita djed.

– Sela će se porušiti i pretvoriti u obradive površine, koje će se obrađivati daljinskim upravljanjem iz zraka – odgovori tetka.

– Ne vjerujem ja u to – odmahnu glavom djed dajući do znanja da mu je taj razgovor bezvezan i da ne može više u njemu sudjelovati.

– Italija sam to u stručnim časopisima – reče tetka takvim tonom kao kad netko kaže:

»Saznao sam iz povjerljivih izvora«.

– Vidim da se gradovi šire – reče mama – ali ne vjerujem da će sela izumrijeti.

– A na kraju koga se šire ako ne na kraju ljudi koji dolaze sa sela – nastavi svoju teoriju tetka. – Kad se jednog dana svi sa sela presele u grad, neće se više širiti.

– Ali uvijek će biti onih kojimaje ljepše živjeti na selu nego u gradu – odgovori mama.

– Glupost! Ne možeš mi valjda reći i daje tebi ljepše ovdje na selu gdje svaki dan moraš na primitivan način hraniti kokoši i svinje, gdje sama motikom obrađuješ zemlju, a u kući nemaš ni centralno grijanje ni lift.

– Sestro draga, što će mi lift kad živimo svega dva i pol metra iznad zemlje, što će mi centralno grijanje kad imamo odlične pećine i drva jeftino nabavljamo.

– Ti me namjerno ne želiš shvatiti, taj tvoj stav i pogled na stvar je izrazito nazadan, pregazit će te vrijeme. Na kraju će biti onako kako ja

kažem.

– Živi bili pa vidjeli – re e mama.

– Možda ti je sestra u pravu – re e tata – menije logi no da sela jednog dana nestanu i izumru. Toliko puta sam ti ve govorio da bi trebalo preseliti u Zagreb, na i tamo posao, biti bliže svijetu i modernom životu.

– Ja ostajem ovdje sve dok i zadnje selo ne izumre – re e mama. – Menije ljepše živjeti na selu bez centralnog grijanja i velikih trgovina, nego da mi sad netko pokloni ne znam kakav stan koji nema ni dvorišta, ni vo njaka, ni baš e.

– U gradu je bolje živjeti radi djece. Ona u gradu imaju više mogu nosti da razviju svoje interese i kreativnost nego djeca na selu – re e tetak.

I više prilika da postanu kriminalci i probisvijeti – re e mama – da puste dugu kosu i da se po nu drogirati i voziti na motorima. Nemoj misliti da ne gledam ameri ke filmove.

– A da mi ipak zapjevamo, a taj razgovor ostavimo za sutra – re e stric, dohvati tamburu i ne ekaju i odgovor na svoje pitanje zasniva stoji znao ljepše, ne dopuštaju i sestrama nastavak nadmetanja.

Bila je u našoj pošti i jedna prava plja ka. Ko u vesternu. I to prije pet godina. Mislim, u prolje e 1966. godine.

A to je bilo ovako:

Soba moje sestre je to no iznad tatinog poštanskog ureda. Naš stanje, naime, na katu, a postaje u prizemlju.

Okolo i te ve eri cijelaje naša obitelj ve bila po-zaspala. No moja se sestra, koja nije imala odviše tvrd san, probudila. U inilo joj se daje nešto ula.

Digla se, na ulila uši, osluhnula, ali ništa. Opet legla, i taman da e zaspati, kad opet za u nekakav udarac ili tako nešto.

Pomisli: »Štoje to, da nije vjetar«, ali joj trenutak potom posta jasno da zvuk dolazi odozdo, iz pošte.

Na to Neda sko i iz postelje i pravac kod mame i tate da im kaže daje ula nešto sumnjivo, a ne zna što. Ma ku, propuh ili nešto tre e.

Tata je odmah probudio strica i djeda, pa i njih upoznao s novonastalom situacijom i sumnjivim zvuci-ma.

Djed re e:

– Moramo odmah u poštu i vidjeti stoje.

– A tko je prvi? – zapita mama.

– Ja sam prvi – reče djed i dohvati veliki metalni žarač iz sanduka za drva.

– Ne dolazi u obzir. Ti si već u godinama – reče stric – idem ja – i dohvati bajunet koji je s njegovom rezervi – sti kom uniformom amio u špajzu.

– Idem ja prvi, jer ja sam poštanski službenik, u mojoj se pošti događa provala, a ne u vašoj, ja sam ovdje službeno lice – reče tata i uze maminu sataricu za meso.

I po ošeh njih tri odrasla muškarca prema dolje, predvođeni mojim ocem i naoružani hladnim oružjem.

I dok su se spuštali niz stepenice, moju mamu uhvati strah za njenog muža, pa povika koliko je grlo nosi:

– ekajte! Možda su lopovi naoružani!

Od tog njenog uzvika zatresla se cijela kuća, a odozdo iz pošte dopre do nas uzvik:

»Bježimo!«, potom i skakanje kroz prozor i ubrzani koraci kroz noć.

Mamin uzvik je zaplašio dva lopova koji su bili u pošti, tako da su oni pobjegli glavom bez obzira.

Kad su muškarci sišli u poštu, zatekli su obijeni prozor i oštećenu, ali neotvorenu kasu.

– Budale, u kasi nema ni dinara – promrmljao je tata sebi u bradu, procjenjujući o kolikoj se šteti radi.

Tati nije preostalo ništa drugo nego da prijavi pokušaj provale miliciji.

Došla milicija na uviđaj i pošla odmah s ispitivanjima. Najviše su ispitivali tatu, pa sestru, a potom strica i djeda.

Pregledali poštu, pregledali prozor i kasu, i napravili zapisnik u neki smiješno mali notes.

I tada je tata napravio jednu pogrešku zbog koje žali i dan-danas.

Onaj milicionar gaje zapitao:

– Druže, da li vi sumnjate u nekoga?

– Kako to mislite da li sumnjam?

– Da li vam je netko sumnjiv? Pretpostavljate li tko je mogao

provaliti u poštu?

– Pa, ne znam, skoro da mi nitko ne pada na um.

– Skoro nitko, ili nitko? – zapita milicionar.

– Ma, pomislio sam daje možda.. ali toje gotovo nemogu e, ne vjerujem da bi on.

– Recite, samo recite – pritisnu milicionar moga tatu.

– Pa, eto, zadnjih danaje pekarev sin Branko dolazio na poštu svaki dan, itao novine dok sam ja radio i uglavnom stalno se muvao tu oko pošte. Ta to vam je mladi od svojih osamnaest godina, pa mi bilo udno što dolazi svaki dan prelistati Ve ernji i Vjesnik, uglavnom se za te listove zanimaju odrasli ljudi, a ne mladi i.

Milicionar je obe ao ocu da ne e nikome re i daje od njega uo da sumnja na pekareva Branka. Ali, na nesre u, sve se vrlo brzo sazna, ništa se ne da sakriti.

Milicija je ispitivala Branka i ak gaje dva-tri puta odgojno-vaspitolnom palicom doka ila po le ima ne bi li priznao nešto o pošti, a mladi nije ništa htio priznati, jer nije ni imao što priznati. Naime: ubrzo su uhvatili dva lopova, koji su pokušali provaliti na isti na in u poštu u Starom Petrovom Selu. Pa su onda priznali da su i u našu poštu pokušali.

I od tog dana ni naš pekar ni njegov sin ne pozdravljaju moga tatu. A mom tati muka živa i neugodno mu stoje sve ispalo kako je ispalo, i što se pokazao kao loš istražitelj, i stoje Branko pendrekom dobio po le ima.

A to što se Branko muvao oko pošte nije imalo nikakve veze s kra om, ni s interesom za dnevnu štampu.

Naime, moj tataje previdio daje njegova k er u tom trenutku imala etrnaest godina i polako ulazila u petnaestu i daje postala zgodna i privla na djevojka, daje Branko imao skroz obi ne i ljudske motive za motanje po pošti i oko nje.

7. politika u mom domu i zavi aju

Mada me je djed preklinjao da ništa ne pišem o politici, jer da su mnogi hrvatski pisci zaglavili kad su o njoj pisali, ja ne mogu a da ne

pišem i o politici.

Mora da su i oni bježali od toga, pa su nakraj u ipak progovorili. Kao da uvijek najviše želi upravo ono što mu je zabranjeno. Tako se i meni čini da ovaj sastav ne bi bio dobar niti bi žiri bio zadovoljan ako ne bih i o politici napisao koju riječ, odnosno o tome kako se ta politika doživljava u mom domu i mom zavijanju.

U školi u ime koje daje drug Tito najveći i politički i najpametniji od svih vladara na svijetu, da njega narod jako voli i daje zato on stalno predsjednik zemlje i šef Partije, jer njega svi vole i cijene od Afrike do Azije.

Drug Tito je veliki vojskovođa i vizionar, i na televiziji o njemu je uvijek pola dnevnika, a u drugoj polovici sve ostalo, pa i rat u Kambodži.

Rođendan druga Tita se slavi na velikom stadionu, gdje se održava slet s mnogo mladića i djevojaka koji plešu i vježbaju. Na tribinama svi plješu, a drug Tito se osmjehuje.

I mada se drug Tito javno slavi i hvali i djeca mu svugdje spontano organizirano mašu zastavicama, u mojoj kući o Titu se malo drugačije govori. I to onda kad nema ljudi, kad nema nikoga izvana.

- On je veliki diktator – kaže djed.
- On je veliki manipulator i hvalisavac – kaže stric.
- On je običan hohštapler – kaže tata.
- Ne govorite tako o njemu pred djecom – kaže mama.

O drugu Titu i njegovoj ženi Jovanki pričaju se svakakvi vicevi, ali ako ih netko čuje, može se oti i u zatvor i dobiti batine i imati svakakvih problema.

Jedan uvijek iz moga sela, a zove se Stjepan, proveo je na Golom otoku sedam godina teškog zatvora, jer ga je poslije rata netko prijavio da je rekao nešto što nije rekao. Imao je dvadeset i dvije godine kad su ga na Goli otok otjerali, gdje su ga prisiljavali da jede štakore i miševe, i u okovima ga držali i morskom vodom ga pojili.

On ni s kim u selu puno ne priča, i bježi od ljudi kao od vraga od tamjana. Kao da se boji ljudi i onoga što bi mu ti ljudi mogli učiniti.

Moj djed često kaže:

- Ako nas ova Savka i Mika ne izvade iz govana, neće biti nitko.

A stric:

– Vjerojatno ne e nitko, jer politika nije za Hrvate, niti su Hrvati za politiku. Kad god su bili nadomak cilja sve su uvijek zasrali, tako e i sada biti.

– Nemoj mi u Savku i Miku – nato njemu djed.

– Ne mogu ni oni ništa protiv tolike vojske i milicije koja se po našoj zemlji šeta i troši narodne novce – re e stric i dodade:

– Osamsto pedeset godina Hrvati nisu svoji gospodari i ne vjerujem da e ikada biti.

Nama treba dobar okupator, a ne sloboda, nama sad okupator ne valja, jer je kulturno i ekonomski na nižoj razini od nas, a to nije dobro ni za okupatora, ni za onoga tko je okupiran.

– E, tu se slažem s tobom – usko i u razgovor tata. – Nijemci su bili prava gospoda za vrijeme rata. Njema ki vojnik je kucao prije nego bi ušao u ku u, i izme bi izuo pred vratima.

A moja sestra, kad je došla zadnji put iz Zagreba donijela nekakve letke koje dijele studenti po fakultetima, i novine je nekakve donijela koje su i tata i stric i djed pro itali od prve do zadnje stranice.

I sad se u Zagrebu svašta doga a i u mojoj se ku i svaki televizijski dnevnik prati od po etka do kraja, a meni ne daju da se igram u sobi gdje televizor radi.

Tatin poštar Dragutin je veliki komunist, mada su ga izbacili iz Partije prije pet godina, i onda on govori tati da nema pravog socijalizma bez Rusije, i da e prije ili kasnije u Jugoslaviju, a to zna i i Republiku Hrvatsku, do i Rusi, da e tek tada po eti pravi komunisti ki procvat i prosperitet.

Moj tata se s njime ni u emu ne slaže ali se nikada s njim ne spori, nego ga pušta da pri a što ho e, a poslije to isto prepri a djedu i stricu. Za Dragutina kaže:

– Do e li sutra do ega taj bi bio u stanju ljude klati i u logore ih voditi.

Ina e, u mojoj domovini postoji puno tih tzv. politi kih organizacija, a i ja sam lan jedne od njih, a toje Savez pionira.

Mene su primili u pionire u prvom razredu kad sam imao sedam godina. Tada sam položio sve anu zakletvu.

I moja mamaje u jednoj politici koj organizaciji, a to je Društvo žena.

Društvo žena ide dva puta godišnje na jednodnevni izlet i uz to organizira proslavu Dan žena.

Uglavnom, u mom domu i zavičaju veina ljudi bježi od politike, i politika ih uopće ne zanima i najradije bje izbacili iz svoga života, ali na kraju svi imaju nekakve veze s njom.

Možda jednoga dana ljudi iz mog užeg zavičaja zvanog Slavonija i moje Republike Hrvatske ne budu više morali misliti na tu politiku i baviti se njome.

To će biti ili u komunizmu ili u Austrougarskoj Monarhiji, jer moj djed kaže da bi Hrvatima bilo najbolje da se Austrougarska nikada nije raspala.

E, sad mi je stvarno dosta te politike. Ne u više o njoj-8. priča o stricu Šimunu

Godine 1961, one godine kad sam se ja rodio, moj stric Šimun je imao dvadeset i pet godina. I te godine se on zaljubio do ušiju.

Priča ljudi daje u to doba Šimun bio duhovit uvijek, sklon šali i veselju, i da su se svi rado s njime družili. Osvajao je ljude otprve i stalno su se smijali svi koji su s njime u kavani za stolom sjedili.

Bio je u to doba Šimun jako lijep mladić, i svaka seoska djevojka u mašti ga je vidjela kao svoga muža.

A Šimun, kako je već u to doba svirao tamburu po seoskim zabavama, odabranicu svoga srca nije pronašao u našem selu, nego u skroz desetom selu, ali u našoj općini.

Zaljubio se Šimun u djevojku po imenu Ljubica, koja nije bila iz bogate obitelji, ali je bila ljepotica kakve nije bilo nadaleko.

Na nesreću u Ljubici je već bila isprošena. Naime, njeni roditelji su je obećali za nekog bogatog mladića iz njihova sela.

I tako je stric Šimun odabrao pogrešnu osobu za zaljublivanje jer je to u ono vrijeme bilo isto kao zaljubiti se u udatu ženu s petero djece.

Bilo bi najprirodnije na svijetu da kod takvog stanja stvari Šimun dignu ruke od svega i da zaboravi djevojku Ljubicu koja mu je ušla u srce.

Ali moj stric Šimun nije bio uvijek koji u to vrijeme ono što je najprirodnije. U to vrijeme on nije bio običan uvijek, nego zaljubljen uvijek, a to znači i spreman na sve, osim na odustajanje i poraz.

I onda je moj stric Šimun odlučio na svaki način doći do djevojke koju je volio toliko da od misli na nju do kasno u noć nije mogao zaspati i prije zore se zbog nje budio.

Da bi mogao biti u kontaktu s Ljubicom, stric je počeo u njenom selu voditi tamburašku sekciju za najmlađe polaznike.

A Ljubica imala brata od osam godina, koji je išao na tu sekciju, pa gaje Ljubica dovodila i odvodila iz Društvenog doma, gdje su bile probe.

I tako je stric tri puta tjedno bio u kontaktu s djevojkom koju je volio svim srcem.

A i ona je njega zavoljela, i priznala mu da ga voli, ali gaje istodobno molila da je ostavi i da ode iz njenog života, jer daje obećanja drugom, daje datum njenog vjenčanja zakazan za proljeće i daje bolje da se više ne viđaju.

Ali bez obzira na sve te riječi koje je izrekla, redovno je brata dovodila na tamburašku sekciju, mada brat nije bio mutav da sam ne zna doći, a uz to taj mali brat nije imao sluha za sviranje, ali je redovno išao na satove, jer je od strica svaki put dobivao bombone ili što god još ljepše i bolje.

Neosjetno, mjesec za mjesecom prolazio i do Ljubice inog vjenčanja ostala su samo dva tjedna.

Pripreme za njeno neželjeno vjenčanje već su bile u punom jeku, i stricje s užasom gledao kako se primice trenutak u kojem će ostati bez svoje ljubljene djevojke.

Nije više ni jeo ni spavao, izgubio je mir i spokojstvo i osjećao se kao utopljenik u čijim plućima nema zraka.

I onda je, to noć jedan dana prije vjenčanja, nagovorio Lubicu da dođe do napuštene vodenice na izlazu iz njenog sela, da se bar oproste nasamo, kad nisu te sreće da žive zajedno.

I stvarno, jedan dana prije Ljubice ina vjenčanja, dovezao se stric svojim biciklom do dogovorene vodenice i čekao Lubicu pet minuta, pa deset, pa dvadeset. . .

Tek nakon više od pola sata dotrčala Ljubica uspaničena i uplašena.

Jedva joj je uspjelo izvuci se iz roditeljske kuće, gdje je bila krojačica zbog probe vjenčanja haljine.

Slagala Ljubica ocu i majci daje s nekom svojom prijateljicom

zakazala sastanak kod nje, a u vezi s njen anjem, i da mora i i.

I tako je došla na svoj prvi i posljednji pravi ljubavni sastanak sa stricem Simunom.

Stric joj je, naravna stvar, oprostio zakašnjenje i rekao joj daje voli više nego svoje o i i da se ne može pomiriti s tim da ona pripadne drugome.

– I ja tebe volim više nego išta na svijetu, ali šta se može, kad je sve dogovoreno i kad za tjedan dana moram pripasti drugome – re e Ljubica.

– Uvijek ima nade – re e stric.

– Nema.

– Ima.

I u tom trenutku stric poljubi Ljubicu u usta tako snažno, tako nježno, da joj zemlja pod nogama pobježe, pa su se ljubili i milovali pola sata, kao da se nikada više u životu ne e vidjeti.

– Vidiš li koliko te volim? – zapita stric.

– A vidiš li koliko ja tebe volim? – re e Ljubica.

– Ho eš li se udati za mene?

– Što ti je, pa ja sam isprošena.

– Svejedno, ho eš li se udati za mene?

– Da mogu, udala bih se za tebe i cijeli život s tobom proživjela, bila bih ti dobra i vjerna žena i djecu bih ti izrodila i pazila ih i uvala ko tebe. Samo daje to mogu e – re e tužnim glasom Ljubica.

– Mogu e je, ako ti ho eš, i ako imaš hrabrosti da poslušáš svoje srce, a ne svoje roditelje.

– O emu ti to govoritš? – zapita Ljubica.

– Slušaj što u ti re i, odnosno predložiti. Imaš pet minuta da se odlu iš. Ako kažeš »da«, bit eš sretna ko nitko tvoj, a kažeš li »ne«, ja odlazim ovog trena i nikada te više ne u ni pozdraviti ni vidjeti, pa makar mi srce od tuge uvenulo.

– O emu ti to?

– Tvoji dokumenti za njen anje su u matinom uredu u Novoj Gradiški, aja sam mati aru prije tri dana predao svoj izvod iz matine knjige ro enih i sve što treba. Dobro sam ga potplatilo, i on nas sad tamo eka s još dvojicom mojih prijatelja – naših kumova. ekat e nas još sat vremena, a potom zaklju ati mati ni ured i oti i ku i. Ako

sjedneš na moj bicikl, na guernalo, i ako seja malo potrudim, do Gradiške možemo sti i za jedan sat, što e re i na vrijeme da nas ovjek vjen a po redu i zakonu, i da mi za sat vremena postaneš žena..

– Ali ja..

– Ako želiš, naravno. – Jasnoje da želim, ali. .?

– Bez ali. Biraj, ho eš li sa mnom biti sretna cijeli život, ili eš se udati za onog svog dilbera.

– Pa znaš da ja samo tebe volim, ali što e re i moji roditelji, što selo. .?

– Ne eš više živjeti ni s roditeljima, ni u svome selu. U mojoj ku i te eka soba.

Roditeljima sam rekao da u dovesti ženu, svi te ekaju ve eras, a da ne znaju koga ekaju, jer im tvoje ime nisam spominjao da te ne osramotim ako ne pristaneš.

– To bi bilo strašno, gotovo nemogu e. .

– Zna i odbijaš me. To sam i mislio.

– Ne odbijam te!

– Ne odbijaš!?

– Ne. Pristajem.

– O, Bože! – uzviknu stric, poljubi Ljubicu u usta i hitro je posjedne na bicikl da se ne predomisli.

Moj stric bi toga dana bez sumnje pobijedio na biciklisti kim utrkama.

Stigao je na vrijeme u Novu Gradišku, do mati nog ureda. Ali, na nesre u, u silaženju s bicikla nezgodno je zapeo za ogradu na maloju upriji i zajedno s biciklom i strinom pao u jarak.

Ljubici nije bilo ništa od tog pada.

Ni biciklu nije bilo ništa od tog pada.

A moj stric je slomio nogu.

Mati ar i dva kuma, koji su gledali s prozora taj nesretni pad, odmah su pritr ali da im pomognu. Kad su vidjeli daje stricu slomljena noga, htjedoše istog trenutka pozvati doktora, ali stric nije dao.

– ekajte, prvo vjen anje – re e stric.

– Kakvo vjen anje? – zapita mati ar. – Pa noga vam je slomljena, ne ete se valjda vjen ati slomljene noge.

– Ho u, i to smjesta – re e odlu no stric.

I stvarno, bilo je onako kako je htio moj stric. Vjen anje je obavljeno u deset minuta, s tim daje mladoženja sjedio na stolici, jer nije mogao stajati na nogama.

Potom je moj stric sa svojom suprugom Ljubicom bio odvezen u Dom zdravlja, na namještanje slomljene noge.

Dom zdravlja je tristo metara od mati nog ureda, tako da je još vru a noga došla doktoru pod ruke.

Stricu je stavljen gips, a potom su ga kola hitne pomo i odvezla u naše selo, zajedno sa ženom Ljubicom i kumovima.

Kadje stri ev otac, a moj djed, vidio kako iz kola hitne pomo i iznose strica i kako iz tih istih kola izlazi prelijepo žensko eljade koje stric predstavi kao svoju ženu Ljubicu, djed se uhvatio za glavu.

– Prokletstvo gazda Martinajoš uvijek živi! »Dabogda ti potomci za ženama noge polomili«, tako mi je rekao i odredio našu sudbinu. Možemo se oženiti samo ženom zbog koje smo nogu slomili. Tako je bilo s tvojim bratom, a tako je evo i s tobom.

Me utim, mome stricu slomljena noga nije smetala da toga dana bude sretan i zadovoljan, pjevalo se u našoj ku i sve do zore. Ja se toga ne sje am, jer nisam imao ni godinu dana, ali po pri anju mojih roditelja i djeda reklo bi se da nije bilo veselije i smješnije svadbe na svijetu.

Moj stric Šimun preko no i je postao junak op ine, jer se po svim selima, pa i u Gradiški, pri alo samo o tome kako je oteo isprošenu djevojku, na biciklu je vozio mati aru, pritom nogu slomio i unato slomljenoj nozi s njome se vjen ao.

Roditelji stri eve žene Ljubice bili su ljuti i bijesni kad su saznali da im je k er pobjegla s tamburašem, umjesto da se udala za ovjeka koga su joj oni odredili.

Me utim, i oni su se nakon dva-tri mjeseca odljutili, jer im ništa drugo nije ni preostalo, oprostili su i svojoj k erki i svome novope enom zetu, za koga su ustanovili da baš i nije tako loš momak kao što su u po etku mislili.

Šimun i Ljubica su živjeli kao golub i golubica. Stalno su se ljubili i mazili, i nikada jedno drugome ružnu rije nisu rekli.

Moja mama kaže da su oni bili najidealniji par koji je u životu sreća, i da nikada nijedan muž nije bio dobar svojoj ženi kao stoje Šimun bio Ljubici, a opet daje i ona za njega bila spremna sve uiniti.

Ubrzo se dogodilo ono stoje bilo logi no, ho u re i Ljubica je ostala u drugom stanju.

Dokjoj je trbuh polako rastao, ona i Šimun su u zimskim no ima pokraj pe i smišljali muška i ženska imena za svoje dijete.

Porod se o ekivao u ožujku 63. godine, u onom istom mjesecu u kome su se njih dvoje vjen ali.

Me utim, umjesto u ožujku, trudovi su Ljubicu uhvatili u velja i. Iznenada, neo ekivano.

Snažni trudovi.

Dovezli su odmah babicu iz Gradiške a žene su is-peglale plahte i vodu su zagrijale, i u inile sve ono što treba i kako treba.

Nažalost, porod je krenuo naopako, Ljubica je sve više i više krvarila i sve eš e se gubila u nesvjestici.

I dogodilo se ono najgore. Ljubica je rodila mrtvo dijete, a trenutak potom i sama je preminula zbog gubitka krvi.

Kažu daje stric od boli i tuge sve po ku i porazbijao. Bio je kao ranjena zvijer, nitko mu se nije usudio pri i.

Zatvorio se u svoju sobu, zaključao se i cijeli dan i cijelu no nije izlazio.

Urlikao je od boli i povremeno razbijao sve što bi mu dopalo ruku.

Tek sutradan ujutro pustio je djeda u sobu i s njim popri ao.

Djed gaje nekako utješio. Nitko ne zna kako, jer ni on ni djed nikada o tome razgovoru nisu rekli ni rije i.

Uglavnom, od toga dana moj stric Šimun ne brije ni bradu ni brkove.

Od toga dana Šimun nijednu ženu, nijednu djevojku nije pogledao, a kamoli joj prišao.

Od toga dana, kažu svi, stri eva tambura ima nekakav tužan prizvuk, ak i kad svira vesele pjesme.

Od toga dana stric malo govori, a sve što osje a kazuje svojom tamburom i svojim tužnim o ima.

Ja volim svoga strica jako, jer je on divan ovjek, i nekako mi nije

jasno zašto se naružnije stvari događaju najboljim ljudima.

9. Crni Ranko

Dok pišem ovaj sastav, tako sam radoznao što u ovome trenutku u svom sastavu piše Jadranka.

Ona vjerojatno ne zna daje za prikaz doma i zavijaja važnije govoriti o ljudima i događajima nego o geografiji.

Ali, bez obzira na konkurenciju, ja u svoj sastav napisati do kraja na onaj isti način na koji sam ga i započeo. Zato idem dalje bez zaustavljanja.

Moja sestra Nedaje zgodna djevojka, a iz toga izvire nepravilnosti.

Ajedna krupna nepravilnost je iskočila prije tri i pol godine, kad je Neda išla u treći i razred gimnazije.

Nedaje bila odlična učenica i s te strane s njom nije bilo problema. Problema je bilo s druge strane.

Naime, u Nedu se zaljubio jedan frajer po imenu Crni Ranko. Kakvo je Ranku bilo prezime ja ne znam, jer ono »Crni« bio mu je nadimak iz poplavnog doma.

Crni Ranko je imao pravi motor, kao huligani iz američkih filmova.

Crni Ranko je bio najopasniji frajer u Novoj Gradišci i svi su ga se bojali.

Crni Ranko se zaljubio u moju sestru Nedu.

Moja sestra Neda se, na nesreću, zaljubila u Crnoga Ranka.

Nikome na ovome svijetu nije jasno kako je moguće da se ozbiljne i zgodne djevojke zaljubljuju u problematične huligane. Nikome to nije jasno i nitko to nikada nije znanstveno objasnio, ali se te stvari dosta često događaju.

Kad je moja mama saznala tko je Nedin momak, skoro je pala u nesvijest i skoro je Nedi glavu otkinula, ali se savladala.

Kad je moj tata saznao tko je Nedin momak, skoro je i mami i Nedi glavu otkinuo, ali se savladao, znaju i da je u tim stvarima bolje biti taktičan.

Onda je jednog dana, dok je Neda bila u školi, tata sazvao sastanak svih članova naše obitelji, raunaju i mene, koji sam tada imao

nepunih sedam godina, i mog brata Dragu.

Na tom sastanku tata je upoznao sve prisutne sa injenicom daje Neda našla de ka i daje taj de ko proveo dvije godine u popravnom domu. I na kraju je rekao:

– Eto, situacija je takva kakva je. Tu ludu vezu bi trebalo onemogu iti i prekinuti, aja nisam pametan kako. Pomislio sam da bi Nedu trebalo opasa em po stražnjici, ali me strah da ne napravim nešto još gore, pa da mi k er pobjegne od ku e u zagrljaj tom huliganu. Zato sam i sazvaov ovaj sastanak, i zato vas sve ovdje prisutne molim da mi savjetom pomognete i kažete kako vratiti Nedu na pravi put.

Djed se nakašljao i prvi uzeo rije :

– Ja mislim, sine moj, kad se takve stvari doga aju daje bolje da s k erkom razgovara majka, a ne otac. U takvim situacijama mislim da k erke više vjeruju majkama nego o evima. Zato bi Marija s njom trebala obaviti jedan razgovor onako izdaleka, a da opet bude jasno na što se odnosi.

Na to mama re e:

– Pa, eto, moram priznati da sam ja ve na svoju ruku, onako iz podaljeg, razgovarala s njom i ona nije bez okolišanja rekla da ga voli i daje on divan i krasan de ko. Koliko se meni ini, ona u tu vezu vjeruje kao u nešto ozbiljno što ima perspektivu.

– Ako je tako, onda je situacija više nego teška. Što ti o svemu ovome misliš, Šimune? – zapita djed strica.

Moj šutljivi stric, kako je bio prozvan i pozvan da kaže svoje mišljenje, rekao gaje vrlo kratko.

– Mislim daje najbolje pustiti vremenu i da e se problem sam riješiti. Budemo li ga mi rješavali, mogli bismo ga i zapetljati. Ali ako odluka na ovome sastanku bude druga ija i ako se od mene na bilo koji na in o ekuje da pomognem oko spašavanja Nede, ja sam tu i pomo i u koliko god mogu.

– Strah me je pustiti stvari svojim tokom, kad ne znam kakav im je tok. Strah me je sjediti skršenih ruku – re e tata.

– I mene je strah – re e mama.

Onda su svi oni zašutjeli i tako u šutnji proveli nekih pet dugih minuta, naprežu i mozak da smisle nešto ime bi se mogao riješiti

novonastali problem.

Nakon te duge šutnje, progovori opet tata:

– Koliko ja vidim, s Nedom se ne može razgovarati, niti se na nju može djelovati da izmijeni svoje stavove, a to zna i da klju rješenja situacije treba tražiti u tom Crnom Ranku.

Nasta opet šutnja, ali ovaj put nešto kra a, pa se za rije javi djed.

– Mislim da si u pravu Petre, a poznata je stvar da svi ljudi koji se bave kriminalom imaju jednu slabost, a toje novac. Za ljude bez karaktera i morala novacje jedina svetinja. Za novac su spremni sve u initi.

– Mislim da shva am – re e tata. – Ti misliš da bi Crnog Ranka trebalo potplatiti da ostavi našu Nedu.

– Upravo tako – re e djed.

– A tko bi od nas trebao biti taj koji e mu pristupiti i ponuditi novac? – zapita tata.

– Pa, mislim da taj netko mora biti ženskog spola, jer ti ljudi s muškarcima grubo razgovaraju, a pred ženama se ipak ne usu uju biti osorni – re e djed.

– Zna i, ja bih trebala obaviti taj posao? – re e mama.

– Da, ti – re e djed.

– Mogu i ja, meni ne e ništa jer sam dijete – re e moj brat Drago.

– Ne, ti nikako, mada ni to nije loš prijedlog, ali kad se radi o velikim novcima, a mi mu moramo ponuditi velik novac, onda takve razgovore mogu voditi samo odrasli ljudi jer treba tražiti priznanicu za novac, ako pristane na pogodbu – re e tata.

I tako je na tome sastanku mama delegirana da ode na razgovor sa Crnim Rankom i da mu ponudi veliki novac ako bude spreman ostaviti Nedu.

Teška srca otišla mama u Novu Gradišku na taj gangsterski sastanak, i uz puno muke pronašla Crnog Ranka u jednoj kavani i iznijela mu svoj prijedlog.

Kad je Crni Ranko uo što mu mama predlaže, po eo se smijati kao da ga deset ljudi po trbuhu škaklja, a potom je on mamu ismijao i posramio, jer je odbio njen prijedlog i još joj rekao:

– Gospo o draga, vi se varate ako smatrate da se sve na ovome

svijetu može kupiti za novce. Vaša ker mi se svi a i ne pada mi na nam da mijenjam djevojku.

Mama se vratila ku i kao pokisla. A tata sazvaovao novi sastanak. Mama je podnijela izvještaj.

Po ela besplodna diskusija i me usobna optuživanja djeda i mame zbog neuspjele misije.

A onda je rije uzeo stric Simun:

– Imam ideju.

– Kaži – re e tata.

– Kazat u, polako. Sa Crnim Rankom se išlo na pogrešnu taktiku, jer i ti ljudi imaju svoj ponos. Ali svi ti frajeri i hohštapleri boje se jedne obi ne i svakodnevnih pojava u ljudskom životu. Boje se ženidbe. Njemu treba re i da mi od njega o ekujemo da oženi Nedu, i ja garantiram da e još istoga dana pobje i glavom bez obzira.

– Ti si lud – re e tata.

– Nisam. Razmisli – re e stric.

Nasta šutnja i svi se dadoše u napregnuto razmišljanje. Mogao bih se kladiti da sam u tom trenutku uo kako im šume mozgovi. Tolika je bila tišina. Djed je prvi progovorio:

– ini mi se mudro.

– I meni – potvrdi mama.

– A tko bi trebao s njim razgovarati na taj na in? Tko bi mu trebao saop iti da se od njega o ekuje da oženi Nedu? – zapita tata.

– Samo ti. Najgoreje kad djevoj in otac to zahtijeva. Za momke je to znak za najve u uzbunu – re e stric.

– Dobro, onda u to i obaviti – re e tata.

I stvarno, tata otišao u Novu Gradišku, pronašao Crnog Ranka u gostionici i rekao mu da od njega o ekuje da se hitno oženi njegovom k erkom Nedom, daje bilo dosta zavla enja i daje ona ozbiljna djevojka koja treba topli dom i koja od svoga momka kao i njeni roditelji o ekuju da e je u roku mjesec dana zaprositi.

Dok je tata govorio, Crni Ranko je jedva hvatao zrak. Odjednom je rekao:

– Oprostite, samo da na trenutak skoknem u zahod.

– Dobro – re e tata.

A zahod bio u dvorištu gostionice.

Trenutak potom tata je za uo kako netko u dvorištu pali motor. Pogledao je kroz prozor i ugledao Crnog Ranka kako bježi na motoru glavom bez obzira.

Crni Ranko je pobjegao iz Nove Gradiške, i šest mjeseci se nije pojavljivao.

A kad se vratio, izbjegavao je svoju sestru onako kako avo izbjegava križ.

I tako se moja sestra Neda spasila iz ralja opasnog huligana, a naša obitelj spasila jednog svog lana koji je bio ugrožen.

Što volim sretne završetke!

10. bolesti, sezonski poslovi i književna presuda

Prošle godine moj se brat Drago iznenada razbolio i pao u postelju; uhvatio se za trbuh i po eo se previjati od bolova.

Svi smo se uzmuvali oko njega misle i da e taj njegov napad, ti bolovi, brzo pro i. Ali kako je Drago bilo sve gore i gore, tata pozvao hitnu pomo iz Nove Gradiške, a oni mu rekli:

– Ambulantna kola s doktorom dolaze za petnaest minuta.

Me utim, mi smo ih ekali punih pola sata, gledaju i kako se Drago previja od bolova, a da mu nitko od nas nije mogao pomo i.

Mama je bila sva izvan sebe i dizala je veliku paniku, plakalaje i, ona koja nikada ne psuje, psovala hitnu pomo što ne dolazi

Pošto su žene pani arke, i moja sestra Neda se pridružila mami, pa je i ona plakala i podizala temperaturu oko bratova kreveta.

Moram priznati da sam se i ja uplašio za moga brata Dragu. Odjednom sam shvatio da ga strašno puno volim i da bi mi bilo beskrajno teško da mu se štogod dogodi.

Odrasli muškarci iz ku e: tata, stric i djed tješili su žene i pokušavali držati situaciju pod kontrolom, ali je bilo jasno da su i oni nemo ni i zaplašeni.

A Drago se sve više izvijao od bolova i jaukao, a na pitanja je prestao odgovarati, jer osim bolova ništa drugo nije uo.

Napokon je došla i hitna pomo . Lije nik je na brzinu pregledao

Dragu i konstatirao da ga odmah moraju

odvesti u bolnicu u Novu Gradišku, i da e ga možda odmah operirati, ako je ono na što on sumnja.

Mama je na to zaplakala još ja e, a sestra odmah za njom.

Tata se pribrao i rekao da želi i i sa sinom do bolnice, da želi biti u kolima hitne pomo i uz njega i da mora biti u bolnici sve vrijeme dok se odlu uje o sudbini njegovog sina.

Lije nikje pristao na tatine zahtjeve, dao Dragi injekciju protiv bolova, unijeli Dragu u ambulancu i trenutak potom, zajedno s tatom, moj brat je odvezen u Novu Gradišku.

Tata nam je svima obe ao da e nam se, im bude nešto novo, telefonom javiti iz bolnice. A kako mi nismo imali telefon u stanu, nego samo u poštanskim prostorijama, mama je uzela ključ i ubrzo smo se svi preselili u poštu, gdje smo ekali da se tata javi.

Djed i stric su pokušali umiriti mamu, pokušavali su na i rije i utjehe, ali sve je bilo uzalud. Mamaje bila izvan sebe od straha, a ni nama ostalima nije bilo mnogo lakše.

Vrijeme je prolazilo sporo, i ve smo svi postali ljuti na tatu što se ne javlja.

Nakon duga dva sata telefon je napokon zazvonio.

Svi su potr ali prema slušalici, ali je djed bio najbrži.

Rekao je:

– Da, da.. da dobro. . bit emo svi spremni.. u redu. . vidimo se.

Djed je spustio slušalicu i potom rekao daje Drago morao odmah na operaciju, da mu se nešto oko žu i zapetljalo i daje operacija bila komplicirana i daje Drago izgubio jako mnogo krvi i da bi to s operacijom moglo biti u redu, ali da e se to još vidjeti, daje najve i problem u tome stoje Drago izgubio strašno mnogo krvi i što hitno mora dobiti krv, a da u Gradiški nema te krvi koja njemu treba, jer je to neka rijetka vrsta i da nemaju zalihe te rijetke krvi i da najvjerojatnije netko od nas ima tu krvnu grupu i da su upravo poslali kola hitne pomo i po nas i da e nas odvesti u bolnicu i odmah u laboratoriju uzeti nam krv iz prsta i vidjeti koje su nam krvne grupe, pa ako ne ija odgovara, onda e nam uzeti krv iz vene i dati je Dragi.

Onda su došla ambulancna kola i sve nas odvezla u Novu Gradišku, pa su nam iz prsta svima povadili krv i nakon sat i pol ustanovili da tu

rijetku krv imamo Neda i ja, dok su svi ostali u obitelji, i mama i tata i stric i djed, imali takve koje se ne smiju dati Dragi, odnosno koje mu ne mogu pomoći.

Onda su se pred svima nama posvađala dva liječnika. Onaj stojeći operirao Dragu bio je strašno ljut i govorio je svome kolegi da hitno mora dati Dragi krv inače može umrijeti.

A onaj iz zavoda je govorio da po svim pravinim i moralnim propisima samo punoljetne osobe mogu dati krv, a da moja sestra Neda nema još osamnaest godina, dajoj do punoljetstva nedostaje još mjesec dana, a za mene je rekao da sam pravo dijete i da ne dolazi u obzir da se od mene uzme ni kap, a kamoli tri decilitra koliko je tražio onaj doktor.

I dok su se dva liječnika svađala, pojavio se treći liječnik koji je došao i rekao da se Dragino stanje pogoršalo i da hitno mora dobiti krv.

Na to je onaj nepopustljivi doktor iz zavoda za transfuziju popustio i odveo u laboratorij i mene i sestru i uzeo nam iz vene krv za našeg brata.

I mada sam seja bojao one velike igle, i mada sam osjetio bol dok su mi iglu u venu zaboli, bio sam ponosan što mogu pomoći i svom dragom bratu.

Kasnije su i sestri i meni donijeli crnog vina i mi smo ga popili.

I još smo svi mi proveli sate i sate u bolniškim hodnicima, dok onaj liječnik stojeći operirao Dragu nije došao i rekao nam da se nada da će biti sve u redu i daje najbolje da odemo u krevet i da nam mama sutra ispeče jetrice i da još vina, i da se ne udaljavamo od kuće ako opet zatrebaju naše krvi za Dragu. Još nam je dao i ambulantna kola da nas odvezu kući, a meni i Nedi je još jedanput rekao da se uvamo i da jedemo jetricu.

Kad smo došli kući, pred polazak na spavanje, tata je pogledao sestru i mene, zagrlio nas oboje, privinuo na grudi i rekao:

– Baš je to lijepo što ste pomogli svome bratu. Vidite kako je tužno da vas troje imate tu rijetku krvnu grupu, od sada ćete uvijek jedno drugome biti jedina nada, ako se kome što dogodi. Od sada pa zauvijek morate živjeti u istom selu ili u istom gradu, i volite se uvijek kao što se sad volite.

Mada smo poslušali doktora i te večeri svi legli, mi smo došli kući, nitko od nas nije zaspao.

Previše smo voljeli Dragu i previše smo se bojali za njega a da bismo mogli spavati dok se on bori za život.

Ujutro kad je tata nazvao bolnicu rekli su mu daje sve u redu i daje Drago izvan bilo kakve opasnosti.

Ostao je Drago u bolnici još tri tjedna, prije negoli je došao kući i na kućnu njegu.

Mi smo ga svakoga dana posjećivali i mama mu je nosila doma u hranu, a ja i sestra smo mu nabavljali knjige i crtane romane.

Kad se Drago vratio kući, svi smo bili sretni i veseli, a on najviše. Prišao mi je, poljubio me u obraz, potom sestru poljubio u obraz i rekao:

– Hvala vam za krv, puno vam hvala.

A mama je zaplakala od sreće i ganuća.

U mojoj Slavoniji postoji vrijeme kad se okopavaju kukuruzi. To je uglavnom u svibnju.

Kad kukuruzi narastu desetak centimetara onda se uzmu motike i prijatelji jedni drugima pomognu i onako u grupi okopavaju velike njive.

Ja sam prošle godine naučio okopavati kukuruz, pa sam i prošle i ove godine okopavao ne samo na svojoj njivi nego sam pomagao i kod ure i kod Darka, a i oni su pomagali u mojoj njivi.

Onda dođe vrijeme berbe, a to je u listopadu, i tada se uzmu sepeti i pođe se pomoći prijateljima, a i oni tebi pomognu. Pa se poslije berbe radi perušalo, a to je meni mnogo draže nego berba.

Ao poslovima u baš i bolje da ne priđem. Mi se oplijevi i okopa jedno povrće, jedan dio bašve, već moraš trčati na drugi kraj bašve i okopati drugo.

mi povadiš jedno povrće, već sadiš drugo.

Tek što završiš zalijevanje paprike u sušnim danima, već trčiš i zalijevaš paradajz, mrkvu, peršin.

Mi koji živimo u Slavoniji puno radimo, i nije nam teško. Volimo mi raditi, ali volimo se i veseliti, pa Slavonac mi dovrši neki posao, odmah napravi proslavu. I tako cijeli život.

Postoje narodi koji bi da samo slave, piju i igraju, a ne da rade. A

to je glupo i besmisleno.

Ja mislim daje najbolji ovaj slavonski recept, uz rad veselje, uz veselje rad. To je dobro i za dušu i za tijelo, i zato za nas kažu da smo dobri i pitomi ljudi, kao stoje pitom i naš zavi aj.

Eto, s ovom mišlju, koju sam upravo napisao ja bih završio sastav na temu »Moj dom i uži zavi aj«.

* * *

Danas je najtužniji dan u mom životu, danas je sve potonulo, sve se srušilo. Kada sam gore napisani sastav jučer, u ponedjeljak ujutro, predao mom učitelju, nakon sedmodnevnog ispisivanja i isposni koga rada, moj učitelj je vidjevši veliku hrpu papira bio jako zadovoljan.

Rekao je:

– Ako i nije sve dobro u tom velikom sastavu, s lako ćemo ga odabrati najbolje dijelove.

Filipe, stvarno si se potrudio.

Potom je uzeo i Jadranski sastav koji ima devet stranica i rekao:

– Ni ovo nije loše. Popodne ću pročitati oba, a vi mi sutra dođite petnaestak minuta prije nastave u stan da u miru popričamo o njima.

I onda smo mi došli, kako nam je rekao, a učitelj je onaj bijedni Jadranski sastav od devet stranica pohvalio i rekao da ga šalje na republičko takmičenje i da se nada da će osvojiti jednu od nagrada. A za moj sastav od devedeset stranica rekao je:

– Ovo je hrpa gluposti i idiotarija. Zao mi je što si za ove blesavo e izostao tjedan dana iz škole. Nosi to smeće iz moje kuće, i pravac u razred.

Meni se noge na to odsjekle, koljena zaklecala i skoro sam zaplakao.

Stavio sam svoj nesretni sastav u torbu, i još sam morao otrpjeti da me učitelj grdi pred cijelim razredom, a Jadranski je hvalio.

A onda sam došao kući i morao sam priznati za rukom stoje i kako

je bilo. Svi su bili razočarani sa mnom, a mene je više boljelo njihovo razočaranje nego moj neuspjeh.

Tata je rekao:

– Šteta, baš sam se ponadao da ćeš postati književnik. Stric je rekao:

– Vjerovao sam da s mojim naliv-perom neće biti problema, da se s takvim naliv-perom može samo dobro pisati.

Mama je rekla:

– Ja sam mu kuhala što sam bolje mogla. Mislim da nije krivnja u meni. Brat je rekao:

– Ovo nije vrijeme za pravu inspiraciju, svi pričaju samo o politici.

Nakon ručka otišao sam u svoju sobu, dobro se isplakao, odlučio da ovaj svoj sastav dovršim za samoga sebe i opišem što sam kao pošten Slavonac u dobroj namjeri doživio, i još sam odlučio da se nikada više u životu ne bavim književnošću i da ni u ludilu ne postanem pisac.

Ipak je ljepše čitati nego pisati.

A tko hoće saznati nešto o Slavoniji, neka ne čita knjige, nego neka dođe na berbu, neka dođe u naše šume i naša polja, neka dođe na svinjsku večeru, neka spava u našim kućama i s nama jutrom neka pođe na njivu, pa će mu sve postati jasno, i nikakva mu literatura neće trebati.

Drugi dio

ROMAN IZ ZAGREBA KOG ŽIVOTA

*(namjenski roman napisan 1991. godine, za potrebe osvajanja
prve nagrade)*

1.

Zagreb je moj rodni grad, a uz toje i glavni grad lijepe naše Hrvatske. U Zagrebu žive Zagrep ani, studenti, turisti, ljudi koji su došli na Velesajam i mnogi drugi ljudi.

Postoji tu ijedna velika rijeka po imenu Sava, a postoji i planina Sljeme i jezero Jarun i park Maksimir, i ulice koje volim i ulice koje mi se ne svi aju ali ipak postoje i imaju svoju svrhu, kao i one koje mi se svi aju, a to zna i da i u jednima i drugima žive ljudi.

Zagrebom tramvaji voze redovno i to no, osim kada do e do zastoja. A ni gužve nisu velike u dane kad su praznici i svi nekamo odu ili doma gledaju prazni ni program.

U mome gradu ljudi esto nešto slave, pa se mnogo naroda skupi najednom mjestu, a na televiziji tada kažu daje skup bio impozantan. Obi no oni za govornicom i oko nje znaju što se slavi, a oni dalje od tre eg reda nemaju pojma, ali kad ugledaju grupu ljudi najednom mjestu, ne mogu odoljeti i ne do i na mjesto dogaja, jer znaju sa sigurnoš u da e nakon ozbiljnog dijela programa biti zabavni s pjeva ima i šoumenima.

Zato moj tata Filip za Zagreb kaže daje to grad radoznalih ljudi, a daje onih što nisu radoznali i što imaju nekakav pravi posao i cilj jako malo.

Zagreb ima dva lijepa groblja, ali je ipak bolje u njemu živjeti nego mrtav ležati, jer se na groblje ide samo na Dan mrtvih, a u posjet živima sve druge dane u godini.

Ovaj tekst koji vi itate bit e roman o Zagrebu, a ja koji ga pišem zovem se Luka i ro eni sam Zagrep anin i mislim da nitko bolje od mene ne umije napisati roman o Zagrebu. Zato u gaja i napisati bolje od svih onih koji ne znaju pisati tako dobro kao ja.

Meni je osam godina, ali sam sa šest krenuo u prvi razred osnovne, a sad sam u tre em, i mnogo sam toga pro itao i mnogo sam vremena proveo na zagreba kim ulicama, pa u u ovome tekstu spojiti svoju ljubav prema knjizi i ljubav prema Zagrebu, i tako e nastati knjiga o Zagrebu koju e svi itati i nitko je ne e ispuštati iz ruke niti da ode na

WC.

Vas sigurno zanima kako je sve po elo, i otkud to da ja pišem ovaj roman.

Kad vas ve zanima, dat u vam odgovor na ta pitanja i to odmah, jer me strah da ne prestanete itati roman prije nego je i sam uvod prošao, što e re i prije onih glavnih i najzanimljivijih stvari, za koje bi bila šteta da ostanu nepro itane.

A evo kako je sve po elo:

Moj tata redovito ita Vjesnik. Ja ga ne itam, jer su sitna slova i nema fotografija koje bi privukle moju pažnju.

Ali, moj tata Filip s velikim zanimanjem ita Vjesnik, jer se u politici svašta zanimljivo doga a i puno se puca po Hrvatskoj, i na cestama su esto barikade, pa tata kupuje novine i guta ih u velikim koli inama, jer se u novinama može prona i obe anje o smirivanju situacije i novim mjerama za poboljšanje lošeg života, o emu ljudi vole itati.

I tako, kad je moj tata ju er pro itao novine, odbacio ih na no ni ormari i otišao u kuhinju nato iti si ašu soka, a novine se okrenule baš na onoj stranici na kojoj sam ugledao velikim crnim slovima ispisanu rije NATJE AJ.

Pogledao sam još pažljivije, mogao sam s lako om iš itati naziv tog velikog natje aja. I naziv je bio ispisan velikim slovima. Pisalo je NATJE AJ ZA ROMAN IZ

ZAGREBA KOG ŽIVOTA, a ispod toga je pisalo »uvjeti natje aja:«

1. U obzir dolaze originalni neobjavljeni rukopisi romana opsega cea 10-30 autorskih araka.

2. Romani moraju biti tematski vezani za Zagreb.

3. Rukopisi moraju biti napisani pisa im strojem ili kompjutorskim slogom na hrvatskom jeziku.

4. Rukopisi se primaju do 25. 8. 1991. g.

5. Žiri u sastavu Josip Pavi i , kriti ar, dr. Tomislav Sabljak, lan Zavoda za književnost i teatrologiju JAZU i Marijan Sinkovi , glavni urednik IRO »August Senoa« dodijelit e tri nagrade:

1. nagradu »August Senoa« u iznosu 100.000 dinara,

2. nagradu u iznosu 70.000 dinara i

3. nagradu u iznosu 50.000 dinara (u iznosu nagrade sadržan je honorar za objavljivanje prvoga izdanja djela).

6. Prvonagrađeni roman bit će objavljen u 1991. g., a drugonagrađeni i trećonagrađeni u 1992. g.

7. Žiri nije obavezan dodijeliti sve tri nagrade.

8. Rukopisi se šalju pod šifrom, a u zatvorenoj koverti mora biti priložena adresa autora.

9. Prvo izdanje nagradanih romana bit će tiskano u nakladi do 5.000 primjeraka.

Potom je još pisao da će nenagrađene radove vratiti piscima doma, a da napisane romane treba poslati na adresu: IGP »August Senoai«, Zagreb, Ilica 35, s naznakom »ZA NATJE AJ«. Još je pisao da će sve rezultate natjeaja objaviti do 30. 9. 1991.

Ljudi moji, kad sam ja vidio ono o prvoj nagradi, ono da će uvijek za napisane papire može dobiti sto tisuća dinara na ruke, odmah sam se zapalio. Odmah sam se zainteresirao.

Ne smijete zaboraviti da moja mama Štefica, koja je profesorica matematike, mjesečno zaradi samo devet tisuća dinara. A ova nagrada je velika kao jedanaest njenih plaća.

Kud ćeš veći motivacije od kesa u vrijeme kad nitko nema love koliko bi mu trebalo!?

I tako sam ja odlučio postati romanopisac.

Odmah sam mamini crnim škarama za kosu izrezao natjeaj i nalijepio ga na prvu stranicu ove velike bilježnice što će postati roman, a koja je trebala postati spomenar.

Im sam nalijepio natjeaj u bilježnicu, odmah sam otišao u kuhinju, gdje su mama i tata zajedno kim snagama pripremali ručak, a sam im rekao, otvoreno i bez okolišanja:

– Starci, imam jedno malo iznenađenje za vas.

– Zar opet? – zapita mama.

– Nemoj prije ručak – reče tata.

– Nisam ništa razbio, nisam nikome lažno naručio taksu, nisam popravljao televizor, nisam nikome pisao anonimna pisma i nisam u iteljici stavio rajsne glu na stolicu.

– Hvala Bogu! – reče mama.

– A gdje je tu iznenađenje? – upita tata.

– Odlučio sam napisati roman.

– Roman! ! Bili su šokirani.

– Kakav roman ti se mota po glavi? – zapita mama.

– Roman o Zagrebu – reko.

– Otkud ti pomisao da bi mogao napisati roman? – zapita tata.

– A zašto ne bih. Ja sam rođeni Zagrepčanin. Zar si to zaboravio?

Nisam dotepenac iz Slavonije, kao ti i mama.

– Kako to govoriš!? – uvredljivo se tržnu mama i strogo me pogleda.

– Mislim da sam ja u ovoj obitelji jedini Zagrepčanin.

– To je istina – reče tata.

– I mislim da nitko bolje od nas rođeni Zagrepčani ne zna pisati o Zagrebu.

– Ali otkud ti ideja da pišeš roman? – zapita me mama.

– Pogledajte – reko ja njima i pokazah im bilježnicu s nalijepljenim natjecajem za roman iz Zagreba kog života.

I mama i tata ostaviše lonce, kuhae i noževe i zadubiše se u tekst mog primamljivog natjecaja.

– Lijepi novci – reče tata.

– Baš bi nam dobro došli – reče mama.

– Samo, ne vjerujem da će prvu nagradu uopće dodijeliti. Tako su prije desetak godina raspisali natjecaj za televizijsku dramu i prvu nagradu nisu ni dodijelili s obrazloženjem da nije bilo kvalitetnih radova, a prijavilo se šest stotina ljudi. Bilo im žao isplatiti nagradu kojaje u ono vrijeme bila jako visoka – reče tata.

– I ova je sad jako visoka – reče mama – ali najesen kad se nagrada bude isplaćivala, do tada će je pojesti inflacija i to će biti smiješno mala svota novca, zato je bolje to i ne uzimati ozbiljno. Da se radi o ozbiljnom poslu, nagrada bi bila propisana u markama, a ne u dinarima – reče ljutitim glasom prevarenog dobitnika moja mama.

– Ja ću tražiti da me isplate u markama – reko ja.

– Pametno, sine, ali nije pisanje romana za djecu, taj posao mogu dobro obaviti samo iskusni ljudi koji se razumiju u život – reče mama.

– Ovo nije natjecaj za roman o životu nego o Zagrebu, a tu sam super.

– Svejedno, nema romana bez priče o ljudima i njihovim

sudbinama – re e mama.

– Mogu ja pisati i o ljudima – re koh.

– Morat eš ako želiš napraviti dobar roman, jer kad ja itam ljubice uvijek preska em opise mjesta i odje e, ali zato pažljivo pratim sve što se zbiva s kojim junakom. Ljudska sudbinaje najzanimljivija stvar na svijetu – re e mama.

– Pisat u ja i o ljudima koji žive u Zagrebu, i o ulicama, i o svemu, samo da osvojim prvu nagradu.

– Gubit eš vrijeme na gluposti, bolje ti je utrošiti vrijeme na školske zadatke i lektiru – re e tata.

– A zašto? Iz svih predmeta imam peticu, lektiru za tre i razred pro itao sam prije Nove godine, a sad itam lektiru za etvrti razred. I tako u iteljica kaže da sam ja najbolji ak.

– Ijedan od najzlo estijih – re e mama.

– Kad mi je dosadno u školi – re koh ja.

– Ako ti se piše taj roman, ti ga piši, iako ja nikada nisam ula da su djeca romanopisci – re e mama.

– E sad eš uti i vidjeti.

Ju er je bio petak, po etak vikenda, koji podjednako vole moji roditelji i ja. Na miru sam mogao razmišljati o romanu i poslu koji je preda mnom.

Mnogo sam vremena utrošio na razmišljanje o naslovu mog romana. Palo mi je na um nekoliko naslova: »Pri e iz zagreba kih šuma«, »Zagreba ki Rambo«, »Zagreba ki osvetnici«, »Ljubav u Zagrebu«, »Zagrep ani i Zagrep anke«, »Dogodilo se u Zagrebu«.

Nakon svih tih ideja shvatio sam da nijedan naslov nije dobarjerjoš nije vrijeme za naslov. Tekkad se napiše roman, mogu e je odrediti kakav mu naslov najbolje odgovara.

Zato i odustajem od davanja naslova romanu prije negoli ga napišem.

U prvi mah sam se uplašio stoje za pisanje romana dan rok manji od šest mjeseci, ali vjerojatno i oni pravi pisci pišu romane za manje od šest mjeseci, pa u ga i ja u tako kratkom vremenu napisati, vjerojatno pravi pisci ne vole kad imaju previše vremena za pisanje romana, jer i nama u školi za kontrolne zadatke u iteljica dade etrdeset minuta, a ne koliko tko ho e. A opet, ne e valjda svi pisci iz

Hrvatske sjesti za stol i po eti s pisanjem onog da-na kad je natje aj objavljen. Nisu svi kao ja. Uz to, pravim piscima treba vremena da do ekaju inspiraciju, a sada su pravi pisci zauzeti pisanjem priop enja i protestnih pisama. Cakje prošlog tjednajedan pravi pisac na televiziji rekao da sada ništa ne piše i da ne može pisati dok neprijatelj nasr e na njegovu zemlju, a stri ek s televizije je rekao:

»Eto vidite kako ova situacija paralizira kreativni potencijal nacije«.

Moram priznati da mi u natje aju nije jasno ni ono gdje se kaže da e roman biti tiskan u tiraži do 5.000 primjeraka, jer to može zna iti i 20 primjeraka i 350 i 4.999. Bilo bi bolje da su napisali da ne e biti ispod odre enog broja, umjesto što su napisali da ne e biti iznad odre enog broja.

2.

Dva puta godišnje u našem gradu je sajam koji zovu Velesajam. On je u prolje e i ujesen.

Onaj Velesajam koji se održava u prolje e zove se Proljetni, a onaj što se održava ujesen zove se Jesenski, a toje zato da bi ih se razlikovalo.

Zastoje Velesajam dvaput u godini a Zagreba ki muzi ki festival samo jedanput, meni nije jasno, ali toje tako.

Mama i tata me povede svaki put na Velesajam. Ondje nam je svima dobro. Ja obi em luna-park, mama razgleda namještaj koji emo jednoga dana kupiti, kada budemo imali svoj stan, a tata obi e sve štandove s kompjutorima i sli nim napravama s mnogo žaruljica, ži ica i svi-jetle ih ekrana.

Dogodi se da, u vrijeme Velesajma, nama u stan do u i neki poslovni ljudi s kojima tata pregovara o programima kojeje on za kompjutore napravio. Naime, moj tata radi te programe i zbog toga ga ljudi jako cijene.

Kad poslovni partneri odu iz našeg stana, moja mama po ne vikati na tatu:

– Uzalud sve tvoje znanje i tvoja marljivost, kad ne znaš naplatiti

posao. Oni će na tom programu zaraditi cijelo bogatstvo, a ti dobivaš samo mrvice. Pojma nemaš o trgovini.

– Neka, ima vremena, jednoga dana će nam krenuti – brani se tata.

– To slušam već godinama, kao što vidiš još uvijek smo podstanari, bez auta, bez vikendice, bez svog stana.

– Polako, imat ćemo sve to.

– Ako nastaviš ovako trgovati, nikad se ne ćemo pomaknuti s mrtve točke, nikad.

– Dobro, drugi put u se druga lije postaviti – obećaje tužnim glasom tata, osjeća i daje opet nešto zabrljao na poslovnom planu.

– Već je i vrijeme da se druga lije postaviš, ako ti je stalo do našeg sina Luke i do njegove sreće, a i do mene.

Ali, i pored tatinog obećanja, oni i u idućoj prilici loše posluje, i njihov razgovor se ponavlja i gotovo do u rijeku biva isti poput prethodnog.

Moj tataje završio fiziku i radi kao asistent na fakultetu, gdje zarađuje mnogo manje nego mama koja je profesorica matematike u srednjoj školi. Mama misli daje to nepravda što tata ne zarađuje više, daje on veliki strunjak i daje to sramota za naše društvo i da zato naši strunjaci i odlaze u inozemstvo. A tata se ne bunji. On kaže da on voli svoj posao i da bi ga radio i besplatno, a mama na to pobjesni i kaže:

– Zato te i plaćaju tako malo, jer znaju da uživaš u svome poslu.

A tata na to kaže:

– Nikada nisam imao previše novca, oduvijek sam bio sretan i smatrao da novac nije važan. Potom si ti ušla u moj život i poela me svakodnevno podsjećati da nemamo ovo i da nemamo ono. Te stvari koje su mi bile nevažne, zahvaljujući i tvojoj svakodnevnoj propagandi polako mi postaju važne i polako postajem nesretan jer nemamo ni stan ni kola. Nestitam, postigla si ono što si željela.

– Ne pričaj gluposti, nisi dijete, već zrelo ovjek. Kao srednjoškolac i student mogao si bez brige jer u to vrijeme ovjeku i ne treba mnogo, u to vrijeme je to prirodno. Ali sad kad imaš dijete i ženu, sad kad godine prolaze, a tvoj status prosjaka se ne mijenja, sad ta mladenačaka boemska životna filozofija odaje nezrelost, a ne uzvišenost, niti uzdignutost iznad životne proze. Kad prvoga za

stanarinu moramo dati cijelu moju plaću, prestaje svaka boemska folirancija.

– Molim te, nemoj više o tome.

– Dobro neću, samo. .

U doba Velesajma Zagreb je pun ljudi što su došli iz provincije i što ne znaju sve ulice, niti gdje je što, pa moraju zaustavljati prolaznike i pitati gdje je kolodvor, gdje Trg, gdje Lisinski, gdje Velesajam. Pa im morate reći i na koju stranu moraju ići, i kojim tramvajem se moraju voziti.

Dragi su meni ti naši velesajmi, samo da su još češće, a ne dvaput godišnje, zato predlažem da se uvede Zimski i Ljetni velesajam.

Naša televizija koja se zvala Zagrebačka televizija, a sad se zove Hrvatska televizija, imala je dva televizijska programa; prvi i drugi. A oba su bila ista i dosadna, jer su oba bila za odrasle, a za nas djecu tek poneka emisija.

A tada se dogodilo čudo nevišteno, i u jednom danu se pojavio treći program, Z3, koji je cijeli bio smišljen za nas klince – za limance. Od toga dana svi su nas poželjeli zvati »limanci« i »limance«.

To je bilo ovako:

Prije godinu i pol, jedne subote sjedim u kući i čitam strip, kad odjednom zvonu na vratima.

Ja otvorim, a ono moj najbolji prijatelj Ranko, koga svi zovemo Riki. Ranko živi u mojoj zgradi i idemo u isti razred.

– Bok, stoje? – pitam gaja.

– Zar ne znaš kaj se zbiva? – pita Riki.

– Što, o čemu pričaš?

– Na televiziji je upravo krenula nova furka, samo za klince, super program.

– Zezaš!? – rekoš ja.

– Ne zežam, provjeri.

Upalim u kuću televizor, a ono stvarno specijalan program i sve za djecu. Crtica koliko ti duša hoće, zabavnih emisija, i svako malo ona pjesma Lambada stoje bila popularnija i od same Tajci.

Toga dana kad je poželjelo emitiranje Z3 imao sam velike sukobe s mojim ocem Filipom, jer je on želio gledati prvi program gdje su bile vijesti o Rumunjskoj i onom diktatoru stoje imao teško ime za

izgovoriti, i koga su ubili kad je izišao iz oklopnog vozila i kad su mu izmjerili krvni pritisak, a moja mama je rekla:

– Oni s televizije su nas mogli upozoriti da sklonimo djecu na spavanje, a ne da gledaju mrtvog ovjeka.

A u emisijama Z3 esto su djeca gosti ili sjede oko voditelja, dok oni nešto pri aju.

Išao sam i ja dva puta u Kineski paviljon, tamo gdje je Z3, išao sam s Rikijem, jer sam želio da se i nas dvojica pojavimo na televiziji pa da i ja mahnem svojim roditeljima, da me vidi škvadra iz mog razreda, pa da im bude krivo što nisu na mom mjestu.

Nažalost nisu pustili ni Rikija ni mene, niti još mnogo djece, i još su nam rekli da se upišemo na listu, pa da emo možda jednoga dana do i na red.

Poslije ta dva neuspjela pokušaja više nas nije htio voditi ni moj, ni Rikijev tata, a i nama dvojici se nije dalo opet i i, pa opet doživjeti razo aranje, što nam srca ne bi izdržala, jer je sramota da mi koji smo najvjerniji gledatelji programa Z3 nemamo priliku i sami mahnuti roditeljima i prijateljima.

Sjeverno od Zagrebaje planina koja se zove Sljeme. Svakog vikenda tisu e izletnika ide na Sljeme. Neki od njih se voze uspinja om, a neki se penju pješice u gojzericama i tako ja aju noge i plu a.

Sljeme je šumovito, a ima i lijepih proplanaka po kojima šetaju srne ili izletnici jedu svoje sendvi e i odbacuju najlonske vre ice koje im više ne trebaju.

Na Sljemenu su i planinarski domovi od kojih neki ne rade jer se obnavljaju, a oni koji su ve obnovljeni rade, ali se ponedjeljkom odmaraju.

Na Sljemenu postoje i skijaške staze po kojima se skijaši skijaju svake one godine kad padne snijeg.

I tako je Sljeme postalo izletište koje je u srcu svakog Zagrep anina, i svi smo mi ponosni što imamo Sljeme. Teško je zamisliti Zagreb i sve nas koji u njemu živimo, a i život uop e, bez Sljemena.

Moja mama, moj tata i ja ak smo dvadeset puta donosili odluke o tome da emo »sljede i vikend« oti i na Sljeme.

Nažalost, nismo otišli niti jednom.

Ja sam sljemenske planinarske domove i izletišta vidio samo na televiziji i na fotografijama.

Kakva sramota! – Moja noga se do dana današnjeg nije uspela na Sljeme.

A zašto je to tako?

Zato što se moja mama i moj tata o svemu dogovaraju, lijepo, ljudski i prijateljski, i ni o čemu se ne mogu dogovoriti.

Prvi put kad su se dogovorili i ja i na Sljeme mama je dobila temperaturu, palau krevet i nismo otišli.

Drugi put nam je iznenada došao u posjet tatin prijatelj iz vojske. Kasnije se pokazalo da gaje tata otkrivao.

Treći put je mama imala izvanrednu sjednicu nastavnici kog vijeka, i to baš u subotu, pa nismo otišli. A kasnije se ispostavilo daje za to nastavnici koje vijek znala dva tjedna prije.

Četvrti put je tata bio spriječen.

Peti put mama.

I tako mi do dana današnjeg nismo bili na Sljemenu.

A meni se čini da to nije slučajno. Nisam ja toliko glup i naivan kako misle moji roditelji.

Ne zaboravite da je moja učiteljica uz pomoć testova ustanovila da sam natprosječno inteligentan. Imao sam najbolje testove u cijelom razredu i u cijeloj školi, a naš školski pedagog je rekao da smo u Americi, da bih ja već bio u sedmom razredu, a ne u trećem, i da bih prije petnaeste godine diplomirao.

I tako sam zaključio da mi ne odlazimo na Sljeme jer se mojim roditeljima uopće ne ide na Sljeme.

A kako je to moguće?

Evo kako:

Moj tata je rođen u selu Livadice u Slavoniji gdje je živio do odlaska u vojsku, a potom na fakultet.

Moja majka je isto tako rođena u jednom slavonskom selu pokraj Vinkovaca, gdje je živjela sve do odlaska na studij u Zagreb.

Nije njima ni do Sljemena, ni do šuma, ni do brda. Nauživali su se oni prirode i prirodnog života.

Draže je njima prošetati tijesnim zagrebačkim ulicama punim

prolaznika, nego se penjati po Sljemenu.

Nisu oni pravi Zagrep ani kao ja i ne e to nikada postati. Seljaci ostaju seljaci, a meni nema druge nego s njima takvima živjeti.

I da završim pri u o Sljemenu:

Sljeme je postalo izletište koje je u srcu svakog Zagrep anina, i svi smo mi ponosni što imamo Sljeme. Teško je zamisliti Zagreb i sve nas koji u njemu živimo bez Sljemena.

3.

Moja tetka Neda se udala 1975. godine za ovjeka koji se tada zvao Antun, a koji se i danas zove Antun.

To vjen anje se dogodilo prije moga ro enja. Tako sam o svemu tome saznao na osnovi onoga što su mi pri ali ljudi iz naše velike obitelji.

Ina e, kad se dogodi da se svi mi na emo kod bake i djeda u Slavoniji, za stolom se pri a o svemu i sva emu, tako da i mi djeca svašta ujemo.

I tako se odogodilo daje moja tetka, kad je završila fakultet, po ela živjeti sa svojim mladi em Antunom u njegovom stanu a da se nisu vjen ali.

To je jako rasrdilo moju baku i djeda, pa su oni od Nede tražili da se što prije vjen a, ali su Neda i njen de ko na primjedbe djeda i bake govorili da još ima vremena, i daje isto kao i da su vjen ani.

Tetka Neda je ve ostala i u drugom stanju a ona »mala formalnost«, kako je nazivala vjen anje, još uvijek nije bila obavljena.

Baka je bila izvan sebe od bijesa jer su je susjedi u Livadicama sve eš e zapitkivali da li joj se k er udala.

Neda i Antun, usred njene trudno e, po eli preure ivati stan i pripremati se za dolazak prinove, tako da im više nije ostalo ni trenutka vremena za vjen anje.

Kad je tetka Neda bila ve u osmom mjesecu trudno e, baka Marija joj je napisala protestno pismo u kome joj je rekla da više ne želi uti ni za nju, ni za prvo unu e koje je na putu.

Pismo je završavalo narodnom kletvom, a baka gaje pokapala vodom, tako da se tetki inilo daje baka nad pismom zaplakala.

I stvarno, nakon tog pisma tetka Neda i Antun od-lu iše odraditi tu »malu formalnost«.

Zakazali oni vjen anje u jednoj zagreba koj op ini. Pozvali djeda, baku, moga oca, ro ake i prijatelje.

Tetka je bila u devetom mjesecu, ali je za vjen anje nabavila takvu haljinu da ovjek koji nije upu en u sve detalje ne može sa sigurnoš u re i da lije mladenka debela ili trudna.

Nakon što su Antun i Neda rekli »da«, otišli svatovi u jednu gostionicu, gdje je zapo elo umjereno slavlje.

S obzirom na »debljinu« tetke Nede, ples s mladenkom nije dolazio u obzir, a da sami pred njom plešu, isto tako nije bilo zgodno.

Bila je to, dakle, vrlo suzdržana svadba, nalik karmi-nama, sve do trenutka dok tetka Neda nije rekla svome Antunu da se ne osje a najbolje i da bi morala oti i u toalet.

Pošao Antun s njom, jer se žene u takvom stanju trudno e ni u WC ne puštaju bez pratnje.

Ušla tetka u WC, Antun ostao pred vratima ekati da završi.

Trenutak potom tetka otvori vrata toaleta i re e: – Antune, prevarila sam se, ne tjera mene dapiškim, nego da ra am. Ovo su trudovi. Tetak skoro pao u nesvijest.

Svatovi su bili usred glavnogjela, pa nije udo stoje nastao pravi kaos kad je Antun izvijestio okupljene daje hitno potreban auto za rodilište.

Svi su se uzmuvali, kao daje atomska bomba ponovo ba ena na Hirošimu.

Baka Marija je od neugode bila crvena u licu i došlo joj da zapla e.

Svatovi nisu znali da li da prekidaju ve eru i u sve anim odijelima s ružmarinom u zapu ku odu u rodilište, što bi bilo glupo, ili da nastave s gozbom bez mlade i mladoženje, što bi bilo još gluplje.

– Baš imamo sre e! Ovi kola i i pokloni što smo ih donijeli poslužiti e i za babine – re e djed.

Na to mu baka Marija re e, bijesno ga pogledavši:

– Ti si najve i stru njak za re i krivu rije u krivom trenutku.

U Zagrebu postoji jedan veliki park koji se zove Maksimir. Taj

park ima mnogo velikih stabala, i veliku široku stazu za šetnju, i zoološki vrt, i nekoliko gostionica u kojima se izletnici mogu osvježiti hladnim sokom.

Taj park se nalazi u samome gradu, prekoputa Di-namova stadiona, a pred njegovim ulazom je tramvajska stanica. Vjerojatno brojni Zagrep anič dolaze u Maksimir jer im je park pri ruci.

U Maksimir se ide ponaj eš e subotom i nedjeljom, nakon obilnog obiteljskog ru ka.

Nakon što Zagrep anič subotom i nedjeljom napune želudac do vrha, odlu e se prošetati po Maksimirskom parku i nakon optere enja organizma prekomjernom koli inom hrane pomo i mu da se šetnjom po prirodi organizam odtereti.

Kod mojih roditelja se, nakon obilnog ru ka nedjeljom oko dva sata, javi grižnja savjesti zbog nezdravog života.

Tata kaže:

– Baš smo pretjerali s klopom. To nije dobro za organizam, ostarit emo prije vremena.

Mama na to kaže:

– Moramo nešto poduzeti. Stvarno živimo na najgori mogu i na in, bez masera, bez saune, bez tenisa, bez plivanja.

– Sve to košta, i sve je to u ovom trenutku neprovo-divo. Imaš li ideju kako da si ovog trena pomognemo? – pita tata.

– Po imo u Maksimir, to e biti dobro za želudac, a uz to emo se odmoriti i od gužve i telefona i tvojih i mojih kolega – predlaže mama.

– Da, u pravu si, u Maksimiru emo biti sami, mirni, spokojni, daleko od ljudi koje sre emo svakog tjedna – prihva a tata mamin prijedlog.

Mene u takvim trenucima i ne pitaju za mišljenje, iako ja nemam ništa protiv šetnje, i još bih manje imao protiv da ne znam kako e takve šetnje završiti.

Naime, tek što u emo kroz velika vrata u Maksimiriški park, ugledamo gomilu naroda, gomilu ljudi što su otišli iz svojih stanova u prirodu, kako bi se odmorili od gradske vreve.

Nakon pet minuta mama sre e svoju kolegicu s posla s kojom pri a pola sata o novom nastavnom planu i programu.

Nedugo potom, tata sre e prijatelja iz studentskih dana, pa pri aju pola sata o politici i starim vremenima.

Potom mama sre e nekog svoga, pa tata svoga, blebetanja se nastavljaju, a od obe anja da e se sa mnom igrati badminton ne ostane ništa.

Ti razgovori se uglavnom obavljaju na putu do gostionice, a potom i u samoj gostionici uz buhtle i pivo, ili uz vo ni kup i sok, ili uz sendvi i kavu.

Napokon, predve er, moji roditelji se odlu uju za povratak u naš stan. Vra aju se sitiji nego što su otišli, umorniji od ljudi nego što su krenuli, i s odlu noš u da e sljede e nedjeljno poslijepodne provesti doma, jer se doma bolje odmire i od ljudi i od hrane i pi a.

A idu e nedjelje sve se ponovi iz po etka.

Moj otac Filip imao je djeda Stjepana, koji bi, daje živ, meni bio pradjed.

Taj pradjed Stjepan je umro 1974. godine, a to je bilo ovako: Godine 1972. pradjed Stjepan je ve imao oko sedamdeset i pet godina, i premda u životu nije bolovao, odjednom gaje uhvatila velika slabost, otišao na pregled kod lije nika u Novu Gradišku, a ovaj ustanovio da pradjed ima šest-sedam težih bolesti koje jedna drugu poja avaju i odmah ga uputio u bolnicu, ne dopuštaju i mu da se vrati ku i u Livadice.

Pradjed je nerado pristao na to da legne u bolnicu i da se lije i, jer je u cijelom svome životu u bolnici proveo svega nekoliko sati, i to u trenucima posjeta prijateljima ijednom kad je slomio nogu kao mladi .

Dohvatili se Stjepana lije nici, pa ga po eli lije iti, jedan dan jedne lijekove, drugi dan druge lijekove, jedan mjesec jedna operacija, drugi mjesec druga operacija, jedno jutro va enje krvi, drugo jutro dijeta, i sve gore i sve lu e i sve tužnije za slavonskog Hercegovca stoje bio moj pradjed.

Obitelj je redovno dolazila Stjepanu u posjet i redovno su snabdijevali lije nike i medicinske sestre sa svim suhomesnatim proizvodima i pi ima. Ali, sve toje bivalo tužno i njima i Stjepanu koji je iz dana u dan ve-nuo, gube i svoju sudbinu iz svojih ruku i prepuštaju i se polubogovima u bijelim ogrta ima

Tako je to bilo sve do dana kada se Stjepan podigao iz svoga

krevena, pogledao lije nika u o i i rekao mu da želi istog trenutka napustiti bolnicu, prekinuti lije enje i oti i ku i.

Lije nik je bio iznena en, zaprepašten, a pomalo i povrije en:

– ovje e, pa vi ste bolesni.

– Baš zato – re e djed.

– Bez našeg tretmana vi ne ete poživjeti ni mjesec dana.

– Bolje mjesec dana ko ovjek, nego šest ko krpa.

– Umrijet ete, ovje e!

– Neka u! Naživio sam se paje i vrijeme da umrem. Ali ne želim umrijeti u bolnici i ne na ovaj na in.

– Ja vas ne mogu pustiti.

– Vi me morate pustiti, jer sam ja punoljetan muškarac koji ima pravo odlu ivati o svojoj sudbini, a ako niste spremni potpisati moju otpusnicu, ja u ovako u pidžami oti i u svoje selo.

Na kraju je doktor bio primoran, na pradjedovu osobnu odgovornost, potpisati otpusni list i vratiti mu odje u u kojoj je došao u bolnicu.

Došao pradjed u svoje selo, a svi mještani i obitelj otvorili o i pa ga gledaju kao da se sablast pojavila.

Naime, lije nici su prognozirali da Stjepan ne e poživjeti duže od mjesec ili dva, i svi su to u selu znali osim pradjeda, a njemu ništa nisu rekli.

Vratio se Stjepan ku i kao da se vra a iz šetnje ili iz gostionice.

Odbio je bilo kakav razgovor o tome kako je i zašto napustio bolnicu, a odbio je i razgovor o mogu em povratku u nju. Samo je rekao:

– U bolnicu se ne vra am, živjet u kao normalan ovjek, a kada dode vrijeme da me smrt odnese, ne u se buniti, naživio sam se dosta, i ni na šta se ne žalim. Bog je bio bolji prema meni nego prema ve ini ljudi koje sam u životu upoznao.

I nastavio pradjed živjeti onako kako je živio i prije svoga nesretnog odlaska u bolnicu.

Pune dvije godine od izlaska iz bolnice pradjed je proživio kao obi an i normalan ovjek.

Jedino bi povremeno popio poneki od ljekovitih biljnih ajeva, ali ni s tim nije pretjerivao.

Jednoga dana otišao je u susjedno selo do najboljeg stolara u okolici i naručio od njega da mu od najbolje slavonske hrastovine što brže može napravi mrtvački sanduk.

Vratio se iz sela kući i pozvao na razgovor svoga sina Petra, mog djeda, i predao mu svoju malu škrinju s nekoliko žutih fotografija, jednim satom i jednom zlatnom ogrlicom.

Ujutro kada su ušli u pradjedovu sobu da ga probude i pozovu na doručak zatekli su ga mrtvog, s osmijehom na usnama.

4.

Zgrada u kojoj je naš stan ima tri kata. Na svakom katu su po tri dvosobna stana, osim u prizemlju gdje je jedan trosobni i Klub bijela ruža.

Naš stanje na drugom katu, gdje je i stan mog prijatelja Rikija, njegove mame Dragice i tate Marijana. Na tom katu je i stan djevojke Stele i njenog oca Božidara i majke Ružice.

To da se naši ovi, a isto i naše majke, gotovo svakoga dana nađu u Klubu bijela ruža prirodna je stvar, jer je taj klub u prizemlju naše zgrade i uvijek ne može a da po nekoliko puta na dan ne prođe pokraj njega.

Taj klub nije nalik ostalim zagrebačkim gostionicama. Ist je, osvijetljen, i u njemu se ne tope i pijancima.

Vlasnik klubaje strikanko, koji kaže da je njegov klub biti bolji i topliji čak i od onih koje je on vidio u Londonu. Strikanko u svom klubu ima i svježeg kolača, a postavio je i stolni nogomet, a na stolove šahovske ploče i uvijek ne ljuti se.

Moj prijatelj Riki i ja igramo isto uvijek ne ljuti se i stolni nogomet, a naši ovi igraju šah ili čitaju novine.

Ali htio sam reći nešto o djevojci Steli, godinu dana mlađoj od mene i ljepšoj od šumske jagode.

Naime, Stela mi se uvukla u srce i već četiri mjeseca pouzdano znam daju volim, ali ne znam kako da joj to kažem a da ne ispadnem smiješan.

Pojma nemam što ona osje a prema meni, ajako bih volio to znati.

Da li bar ponekad u no i, kad legne, ne može dozvati san, jer joj seja vrzمام po glavi.

Ili možda uop e ne misli na mene, i ja joj ništa ne zna im.

Baš je to grozno kad nekoga voliš, a ništa ne znaš o tome da li ta osoba voli tebe, ili si ti za nju obi an klinjo.

Stelaje tako i toliko lijepa daja to ne mogu ni opisati. Sva je nekako mila i slatka i jako mije lijepo kad sam u njenom društvu.

Moj stric Drago živi sa svojom ženom Suzanom i k erkom Majom u Dubravi. A Dubrava je dio Zagreba u kome žive gra ani Dubrave.

Moj stric Drago i moj tata Filip esto idu zajedno na pecanje, a ina e su njih dvojica bra a, i to oduvijek.

Volim ja mog strica Dragu jer me rado vodi na pecanje i esto mi donosi stripove, i mislim daje on dobar ovjek i baš mije drago da mije stric.

A stric Drago i strina Suzana upoznali su se u Zagrebu, još kao studenti.

Moj stric Dragoje davao instrukcije iz engleskogje-zika strininom mla em bratu.

Davao on instrukcije i dolazio u ku u Suzaninih roditelja, i redovno sretao Suzanu.

Pozdravljali su se i osmjehivali jedno drugome, ali mjesecima nisu popri ali, jer nije bilo prilike ni vremena za razgovor.

I sve je ostalo na mutavim pogledima i osmijesima do onoga dana kada je Drago pred Sveu ilišnom knjižnicom naletio na Suzanu.

Pozdravili su se njih dvoje, oboje zastali i otpo eli razgovor o Suzaninom bratu i o knjigama koje je Drago držao u rukama.

Trenutak potom Drago predložio da prošetaju po Botani kom vrtu.

Suzana pristala. Drago sretan. Suzana sretna.

Šetali oni i pri ali puna dva sata, a da im ni na trenutak nije bilo dosadno.

Na kraju te šetnje i njemu i njoj je bilo jasno da ih eka još stotine takvih zajedni kih šetnji, i da im je jako lijepo kad su zajedno.

Pozvao Drago Suzanu u kino:

– Ho eš sutra sa mnom u kino? Ja volim gledati filmove u kinu Zagreb.

– A koji film igra? – zapita Suzana.

– Pojma nemam, a nije ni važno – prizna Drago. Suzana se nasmije i reče:

– Ako je tako, pristajem.

Dragi srce zaigralo od miline, vidi uvijek daje ulovio komada i da se stvari odvijaju ko podmazane.

Sutradan pogledali oni jedan glupi film, a dok su ga gledali, neprestano su osje ali da na susjednom sjedalu sjedi drago biće, pa se nisu mogli ni koncentrirati na film, nego su se koncentrirali na tu blizinu.

Usred filma, u jednom trenutku, ruke su im se posve slu ajno dodirnule, trenutak potom prsti su im se isprepleli i nisu jedno drugo ispuštali sve do kraja filma.

Buljili su u filmsko platno, ne usu uju i se pogledati voljenu osobu u oči, i mazili se rukama, ko da su tek tog dana otkrili da imaju ruke.

Kad je film završio, u šutnji su krenuli prema izlazu. Tek što su izišli iz kino-dvorane, zastali su u predvorju i poljubili se nježno i dugo.

Bio je to njihov prvi poljubac.

– Volim te – rekao je Drago.

– Volim te – rekla je Suzana.

A pred samim kinom Zagreb, radnici su iskopali velike rupe, jer su popravljali vodovod i kanalizaciju, tako daje publika izlaze i iz kina morala biti pažljiva i zaobilaziti svaku od tih rupa, što su bile ozna ene crvenim trakama.

A kad je uvijek zaljubljen i kad, nakon dugo mjeseci, prvi put poljubi djevojku koja mu se svića, jasna je stvar da to nije normalan uvijek već pomalo neuravnljiv i neoprezan.

I tako se dogodilo daje stric Drago, izlaze i iz kina i drže i Suzanu za ruku, gledao u njene oči a ne gdje gazi, kuda koraća. Onako ošamu en i neoprezan od ljubavi, zakoraio je u jednu od onih rupa, upao u nju i slomio nogu.

Suzana je vrisnula od užasa. Drago je vrisnuo od bola.

Njihova prva zajednička večer završila je u bolnici.

Dragi su stavili gips na nogu i pustili ga kući.

Ne trebam ni spominjati tko gaje najviše njegovao i obilazio u tih

mjesec i pol dana koliko je dugo nosio gips.

Onoga dana kada je stric skinuo gips s noge, proslavio je to sa Suzanom, i toga dana ju je zaprosio, a ona otprve pristala da se uda za njega.

– Žene vole da se udaju – rekao bi moj tata Filip.

– Za vjen anje je potrebno dvoje – rekla bi moja mama Štefica.

Prije godinu dana bila u Hrvatskoj predizborna kampanja, prvi izbori nakon što su etrdeset i pet godina na vlasti bili komunisti, pa su u vrijeme te predizborne kampanje svi ljudi malo poludjeli, svi su bili zapaljivi i samo se o izborima govorilo.

Tako je bilo i u Klubu bijela ruža koji je u prizemlju naše zgrade.

Jednoga dana, dok smo Riki i ja igrali ovje e ne ljuti se, Rikijev tata Marijan i Stelin tata Božidar otpo eli su ono što se na televiziji naziva polemika.

– Ve je krajnje vrijeme da i vi komunisti sidete s vlasti, dojadili ste i Bogu i ljudima – kaže Rikijev tata Marijan.

– Nismo mi ono što smo nekada bili, mi smo se transformirali, demokratizirali i modernizirali, i mi emo sigurno pobijediti na izborima – kaže Božidar.

– Malo sutra ete pobijediti. Mislite, ako ste promijenili ime, da su ljudi naivni pa da ne znaju tko ste i što ste. Mislite da se preko no i mogu zaboraviti svi oni progoni i zatvori kroz koje je ovaj narod prošao – diže glas Marijan.

– Moja generacija nema s tim ništa – kaže ljutito Božidar.

– Ali vas još uvijek vode oni koji su potpisivali smrtno kazne i papire za odlazak na Goli otok – kaže Marijan.

– Vraga – kaže Božidar.

– De ki, ku a asti ako promijenite temu – kaže vlasnik Janko.

Me utim, oni se tu nisu zaustavili, nego su se posva ali kao dva ljuta politi ka protivnika.

Sutradan su se na stubištu susrele njihove supruge, teta Ružica i teta Dragica.

– Opet su se oni naši lu aci posva ali oko politike – kaže Ružica.

– Kao da od toga imaju kakve koristi – kaže Dragica.

– Da ih pomirimo danas ili sutra? – pita Ružica.

– Bolje sutra, jer danas imam veliko pospremanje stana. A ako ih pomirimo, onaj moj e odmah oti i na politi ke razgovore s tvojim u klub, a ovako mi može bar is-klofati tepihe i iznijeti sme e iz stana – kaže Dragica.

– Dobro, onda ih mirimo sutra – kaže Ružica.

– Dogovoreno, sutra poslije ru ka – potvr uje Dragica.

I tako su se u toj predizbornoj kampanji stri ek Božidar i stri ek Marijan svaki drugi dan sva ali, a njihove žene ih mirile, i nikada se njih dvije nisu posva ale.

A mene od tada mu e neka pitanja na koja ne znam odgovor: kako to da muškarci tako mnogo vremena provode u razgovorima o politici, a ženama politika gotovo uop e nije interesantna?

Tko je pametniji u tim stvarima: žene ili muškarci? Otkud tolika razlika me u njima?

Premda sam, po rije ima moje u iteljice, natprosje no inteligentan, ne znam odgovoriti na ta teška pitanja.

– Zagreb je skup grad – kaže tata.

– Zagreb je užasno skup – kaže mama.

Toje zaista istina, jer moji roditelji velike novce moraju dati za naš podstanarski stan i velike novce za vo e i povr e na placu i sve ostalo što ovjek svakoga dana mora pla ati ako želi živjeti.

Pla a moje mame nije velika, pla a mog tata je jako mala, a mali su i njegovi honorari.

Sad ete vi zapitati: pa dobro kako onda žive ako nemaju dovoljno novca, a Zagreb je tako skup? Kako im uspijeva preživjeti od prvog do prvog u mjesecu? Pomo u kakvog arobnog štapi a ljudi žive u tako skupome gradu bez dovoljno novca?

Odgovor na pitanja: paketi iz Slavonije.

Da nije paketa iz Slavonije koje nam šalju djed i baka, moji roditelji bi odavno morali napustiti ovaj lijepi grad.

Naime, svakog drugog tjedna u veliku kartonsku kutiju baka Marija utrpa vo e, povr e, tegle s pekmezom, boce s paradajz-sosom, sušene kobasice, sušenu slaninu, grah, mahune. .

Paket djed Petar odnese na autobusni kolodvor u Novoj Gradiški, stavi ga u autobus koji vozi za Zagreb, da koji dinar kondukteru za pi e, a tata do eka taj isti autobus i preuzme paket.

Ne trebam ni govoriti kakva je radost u našoj kući i u dane kad stižu ti paketi. To je isto kao kad ti za novu godinu Djed Mraz preda paket – uvijek je tu i radoznalost i ugodno iznenađenje.

Eto, tako žive i prehranjuju se oni Zagrepčani koji nemaju mnogo novca, a imaju nekoga u starom zavijanju.

5.

Zagreb ima veliko jezero koje se zove Jarun. To veliko jezero je na neki način umjetno jezero, iako je u blizini same rijeke Save, koja je prirodna rijeka, a kako je voda u Jarunu, po mišljenju mnogih, ona ista voda iz Save, moglo bi se reći i daje Jarun prirodno jezero, iako svi znamo da nije.

Jedan dio Jaruna je dugačka veslačka staza oko koje je izgrađeno lijepo šetalište po kome ljudi šetaju sa svojom djecom ili sa svojim psima, tko što ima.

A jedan dio Jaruna je kupalište u kome se ljudi ljeti kupaju i sunčaju, pokušavaju i zaboraviti da nemaju novca za odlazak na more.

Pošto jezero Jarun ima svoje virove, a i hladno je, često se dogodi da se netko utopi.

Moj prijatelj Riki i ja smo prošlog ljeta punih mjesec dana išli na Jarun gledati hoće li se tko utopiti.

U tih mjesec dana imali smo čast prisustvovati utapanju četvorice kupaca.

Dvojica su bila spašena, a dvojica su se utopila.

Ti dani u kojima su se utopljenici utapali bili su za mene i Rikiju najzбудljiviji dani u životu. Bilo je tako zanimljivo, a kod kuće smo imali otkušavanje.

U one dane kad nije bilo utapanja bili smo razočarani. A i kako ne bismo kad smo znali i po pet sati na najvećem suncu čekati da se netko po ne utopati – a ono ništa.

Baš je divno što Zagreb imaj Jarun i što na tom jezeru uvijek može svašta uzbudljivo doživjeti.

Dobro je to jezero za sve uzraste, za sve generacije, jer dok smo Riki i ja promatrali kupa e nestrpljivo o ekuju i da se netko od njih po ne utapati, naši o evi su promatrali komade i komentirali njihove badi e, slamnate šešire i nao ale. Uživali su više od nas dvojice.

Stanovnici grada Zagreba dijele se u dvije grupe: jedni se zovu podstanari a drugi se zovu gazdarice.

Moj tata, moja mama i ja smo podstanari, a naša gazdarica je naša gazdarica.

Naša gazdarica živi u drugom dijelu grada i esto dode obi i stan u kome mi stanujemo.

Naša gazdarica ima preko šezdeset godina i uvijek pri a i poskupljenjima naftnih derivata i o devalvaciji.

Kad do e u naš stan, ona gleda po zidovima da li sam ih kemijskom pošarao, a mene to jako ljuti, jer ja nikada u životu nisam šarao po zidovima, ja nisam blesavi klinac, nego sam natprosje no inteligentan u enik, što bi naša gazdarica morala znati.

Mamu te nenajavljene posjete još više razbjesne nego mene i ona ih naziva inspekcijama.

A tata se ponaša kao da ga se sve to uop e ne ti e. On je i ina e prili no hladnokrvan ovjek i teško mu je podi i tlak, što mamu esto znade razbjesniti više od i ega na svijetu.

Kad gazdarica ode iz našeg stana, onda mama i tata s tugom pri aju o bivšoj gazdarici, kojaje bila mamina vršnjakinja i u ijem smo stanu stanovali godinu dana, i koja nam nikada nije dolazila u inspekciju.

– Bilo bi bolje da smo ostali kod Ane u jednosobnom stanu, nego što smo došli u dvosoban stan i dobili ovakvu gazdaricu – rekla je mama.

– Bilo bi bolje – potvrdio bi tata, a potom bi oboje duboko uzdahnuli.

Prije godinu dana, u prolje e, moj tata išao u inozemstvo, u Prag. Išao njegov fakultet, profesori i studenti, pa je tako otišao i on.

Ja sam ostao s mamom doma, a mama mi rekla:

– Dragi sine, sad smo sami, bez tate, i molim te da mi ovih dana budeš dobar, pa e nam biti lakše. Važi?

– Važi – rekoh ja.

I bio sam dobar mami sve to vrijeme, pa je možda njoj i bilo lakše,

ali manije bilo mnogo teže.

Naime, mama odlučila, dok nema tate, obično i sve svoje stare prijateljice s fakulteta i naprati se s njima o sadašnjosti i prošlosti. A stoje najgore, odlučila i mene voditi na svih šest razgovora.

I tako sam ja šest puta zaredom morao satima slušati dosadne ženske razgovore, i šest puta zaredom slušati mamu kako se hvali da joj je muž asistent na fakultetu i sve najljepše o njegovim radovima i kompjutorskim programima i znanstvenim studijama što su mu tiskane u Njemačkoj.

Ja sam se čudio mami kako može pred svojim prijateljicama toliko hvaliti tatu, a kad su njih dvoje nasamo onda ga kritizira. To sve je za mene bilo strašno dosadno, jer prije o porodicama, modi i muževima nemaju u sebi ništa zanimljivo.

Uglavnom, tatin povratak sam dočkao kao spas, i kao nastavak normalnog života.

Došao tata avionom nešto prije ponoći, iz ljubio mamu i mene i poeo prije s velikim oduševljenjem o zemlji Cehoslovačke i gradu Pragu.

– Oni će ruske vojnike otjerati za godinu dana, oni su se već oslobodili socijalizma, a kod nas se izbori tek pripremaju – govorio je tata sa žarom u očima.

Potom je govorio o tome kako u Pragu ljudi vole svog novog predsjednika koji se zove Havel i koji piše drame i vozi se biciklom po predsjednici koja pala i, i kod frizera farba kosu, što nitko od Parižana ne želi priznati.

Tata je donio iz Praga rakiju behevorku koju su susjedi kušali uz klimanje glavom i cmokanje jezikom.

Mami je donio na poklon kožne rukavice, šubaru i remen, a meni strašno zanimljivu nogometnu igru. Igra i lopta su postavljeni između dva stakla, a ti onda malim pomicanjem te ploče gore ili dolje postižeš da igra i nogom udare loptu i ona upadne u protivnički gol.

Ali, da se vratim na temu, da se vratim Zagrebu, jer ako ne budem pisao dovoljno o Zagrebu, žiri će reći:

– Promašio je temu, to nije roman o Zagrebu nego o Pragu, ili o nečem trećem, diskvalificirajmo ga.

E, da mi se ne bi kojim slu ajem to dogodilo, vra am se svome osnovnom zadatku: opisat u najzagreba kiju od svih zagreba kih pojava a to je jesen.

Može netko re i otkud je jesen toliko zagreba ka pojava kad i u drugim dijelovima zemlje postoje etiri godišnja doba, a me u njima je i jesen.

Stvar je u tome što jesen nigdje nije tako lijepa kao u Zagrebu.

Ljudi moji, kad se zagreba ki parkovi prekriju liš em što otpada, kad se krošnje zažute, kad kestenjari po ulicama po nu pe i kestenje, a pe enjari pe i kukuruze, kad zamirišu ku e po zimnicama što se spremaju za dane što dolaze, kad se neka fina tuga uvu e Zagrep anima i Zagrep ankama u srce, a mladi i zbog hladno e po nu još snažnije grliti svoje djevojke, a u kinima kad zaigraju najbolji filmovi, a tržnice pune svega da jedva možeš pro i izme u tezi – e kad se sve tako dogodi onda imamo pravu zagreba ku jesen u kojoj uživamo punim plu ima, jer znamo da e zima brzo do i, a tad je s uživanjem gotovo.

Prošlog tjedna u našem Klubu bijela ruža askalo se o svemu i sva emu dok u razgovor nisu usko ili stri ek Marijan i stri ek Božidar.

– Ovi tvoji hadezeovci stvarno pojma nemaju, otpuštaju ljude i sve živo stavljaju pod nadzor države. Amateri su kakvih svijet odavno nije vidio – re e stri ek Božidar.

– Odli no se i snalaze s obzirom na to u kakvom stanju ste vi komunisti ostavili zemlju nakon izbora – re e Marijan.

– Zašto kažeš »vi komunisti«, ja sam u partiji bio obi an lan i uvijek sam prema komunistima bio kriti ki raspoložen.

– Bio si obi an lan jer nisi stigao napredovati, a da si stigao, i ti bi bio isti kao i ostali. A što se ti e »kriti kog raspoloženja«, toga se ne sje am. Tek nakon izbora si postao prema komunistima »kriti ki raspoložen« – re e Marijan.

– Evo, ja sam i danas kriti ki raspoložen prema vla-daju oj stranci, a ti si idolopoklonik i Tu mana i njegove politike, za koju je o ito da Hrvatsku vodi u propast – re e Božidar.

– A što je po tvome uzrok propasti? – zapita Marijan. – Zelja za otcepljenjem Hrvatske od Jugoslavije, to e dovesti do ekonomske

katastrofe, to je nepromišljeno i naivno – reče Božidar.

– Propast je bila u tome što je Hrvatska pristala zadnjih sedamdeset godina proživjeti u Jugoslaviji u kojoj nije mogla disati, ni afirmirati se ni kulturno ni ekonomski.

– To su priče za malu djecu. – Ti si jugo-unitarist.

– Ti si politički neosvijestjen.

– A ti si u duši ostao boljševički komunist starog kova koji se uvijek spremno zalaže za lažne i jalove reforme, a u duši se boji svake bitne promjene.

– Ti si zaslijepljen propagandom.

– Ti živiš pod utjecajem beogradske štampe i preživjelih ideja KGB-a.

Riječ po riječ, i njih dvojica su se posvađali pred svima i rekli jedan drugome da više neće razgovarati, pa su ljutito sjeli za odvojene stolove.

Sutradan su njihove žene opet morale obaviti operaciju mirenja, a strikankar je rekao da ih zabraniti da u njegovom klubu pričaju o politici, jer za njihove svađe više nema ni živaca ni želuca.

Kroz grad Zagreb protječe velika rijeka koja se zove Sava. Na njoj postoji nekoliko mostova preko kojih se ide u Novi Zagreb, u posjet ljudima koji su osuđeni na život u novim dijelovima grada.

Rijeka Sava je uglavnom mutne boje, prljava i zagađena.

Postoji legenda koja kaže da su se u toj rijeci nekada davno kupali ljudi, i da su ostali živi i zdravi. Ja u tu legendu ne vjerujem.

Mi Zagrepčani ne razmišljamo mnogo o Savi i ona uglavnom ne igra veliku ulogu u našim životima.

O Savi po nemo misliti samo onda kad nam na televiziji kažu daje Sava nabujala i da prijeti opasnost od poplave.

Kad malo bolje razmislim, pitam se zašto ljudi koji su na vlasti ne ukinu rijeku Savu, zastoje ne zaustave i ne usmjere u nekakvu veliku rupu u zemlji.

Ja, naime ne vidim kakva je korist od rijeke Save, a znam daje gradnja mostovajako skupa, a kad ne bi bilo rijeke, ni mostovi nam ne bi trebali.

Ne znam hoće li se ovaj moj stav svidjeti žiriju, ali ja ne mogu drugačije nego pisati onako kako mislim.

Možda bi bilo najbolje da se ovaj moj prijedlog o ukidanju rijeke Save dađe na referendum, pa da se građani izjasne žele li prljavu rijeku ili isto korito.

A mostovi, kad su već napravljeni, neka ostanu ondje gdje jesu, za uspomenu. Mogu poslužiti i samoubojicama, a policija će lakše pronaći njihova tijela ako rijeka pod mostom ne bude tekla.

6.

Davno, nekad davno, jedva to i pamtim, u našem gradu je bila nekakva frka koju su svi zvali »Univerzijada«.

Pripreme za tu Univerzijadu su trajale mnogo duže nego sama Univerzijada, tako da su mnogi bili razočarani kad je napokon došla.

Naime, Univerzijada je sportsko natjecanje studenata koji se bave sportom, i sportaša koji se bave studiranjem.

Dakle, s tom Univerzijadom je isto kao i s Novom godinom – važnije je ono iščekivanje, otkrivanje i priprijetanje, nego onih pet minuta kad Nova godina stigne pa se svi ljube i čestitaju si kao da odlaze na put.

A pripreme za Univerzijadu su pojele na ulicama lijepog našeg grada, tako da uvijek nije mogao proći i ulicom a da ne naleti na prokopani dio pločnika ili zgradu s koje se skida stara žbuka, a postavlja nova.

Zagrebanci su preskakali zapreke po ulicama, gutali prašinu od otucane žbuke i psovali sve po redu Univerzijadi i onome tko ju je izmislio.

Kako su se pripreme približavale završetku, bijes ljudi zbog nesreće koja je zadesila grad, zbog te građevinske kuge koja je izbacivala stanovništvo iz svakodnevne kolotečine, rastao je sve više i više.

I kada je taj bijes narastao do vrhunca, prijeteći da se pretvori u pobunu, u kaos, u revoluciju-dogodilo se ono najnevjerojatnije: ljudi su odjednom postali sretni i ponosni zbog Univerzijade. Odjednom su zavoljeli svoj grad i otkrili ga u novom ruhu.

Taj nagli preokret raspoloženja dogodio se točno tjedan dana prije

po etka manifestacije.

Odjednom je narod izišao na ulice, uli ni svira i su zauzeli najbolja mjesta, pjesma je odjekivala na svakom koraku. Zagreb je osvojio Zagreb ane, a Zagreb ani su se zaljubili u svoj grad.

Tri mjeseca prije po etka Univerzijade moji su se roditelji morali iseliti iz Studentskog doma »Stjepan Radi « na Savi i otpo eti svoj podstanarski život, a mene su poslali u vrti gdje sam stekao dva prijatelja i dva neprijatelja.

Sad kad je Univerzijada iza nas, nitko više i ne razmišlja o tome da lije ona bila dobra ili loša. Siguran sam, da nije bilo Univerzijade izmislili bi Zagreb ani nešto drugo jer kad ovjek odlu i oti i u kafi i potrošiti na pi e, ni davo ga u tome ne može sprije iti. Ako je zatvoren jedan kafi , ode on u drugi. Da nije bilo Univerzijade, bila bi nekakva druga olimpijada, i to u isto vrijeme i na istom mjestu.

Moj tata esto kaže:

– Sve što je bilo, moralo je biti, jer da nije moralo, ne bi se ni dogodilo.

Kad sam ja krenuo u drugi razred, naša u iteljica nas je u ila daje više ne smijemo zvati

»drugarice u iteljice«, nego »gospo o u iteljice«, jer je tako ljepše.

Mi smo se, na nesre u, navikli na to daje zovemo »drugarice«, pa smo i nehoti no govorili »drugarice«, jer nam je ono »gospo o« bilo jako neobi no.

A zbog svakog našeg pogrešnog oslovljavanja, u iteljica se na nas ljutila kao da joj majku psujemo.

Jednom je rekla:

– Ako nas uje novi direktor, nastradat emo i vi i ja.

Nama je sve to s »drugarice« i »gospo o« bilo nejasno, i samo smo se pitali da lije naša u iteljica bila luda kad je tjerala ake daje oslovljavaju »drugarice u iteljice« ili je postala luda kad ih je po ela tjerati daje oslovljavaju »gospo o u iteljice«.

Napisat u nešto o tome kako su se moj tata Filip i moja mama Stefica upoznali i oženili, te o tome kako su živjeli u studentskom domu, gdje sam i ja s njima živio neko vrijeme.

Prije toga moram re i nekoliko drugih stvari o njima dvoma. Moja mamaje ro ena u Slavoniji u jednom selu kod Vinkovaca. Moja mama

nema svoje roditelje, jer su joj umrli još dok je ona bila srednjoškolka, pa joj je njena tetka poslije toga bila kao mama i pomogla joj da završi fakultet.

Moj tata je rođen 1961. godine u slavonskom selu Livadice, gdje je živio sve dok nije otišao u vojsku.

Moj tata je bio prva generacija maturanata poslije drugog svjetskog rata koja nije slavila maturu, tj. završetak srednje škole.

Maturu nisu slavili zato što je Tito umro po etkom svibnja, a proslava mature je trebala biti nedugo poslije toga. Pošto su dobili naređenje da se proslava ne smije održati, jer je cijela zemlja u tuzi za Titom, oni su morali odustati od proslave i biti tužni za Titom.

Moj tata je bio u prvoj generaciji srednjoškolaca koja nakon završene srednje škole nije otišla na studij, nego su ih poslali na odsluženje vojnog roka, a studirali su tek nakon vojske.

Moj tata je odmah nakon vojske počeo studirati fiziku, i od prvog do zadnjeg ispita dobivao je odlične ocjene, jer je njemu ta fizika u krvi i jako je voli.

Tata je kao student stanovao u studentskom domu na Savi.

Na prvom semestru studija tata se odmah zaljubio u djevojku po imenu Mija, došao kući i na vikend i rekao svojim roditeljima:

– Zaljubio sam se u divnu djevojku s kojom ću se oženiti za mjesec dana.

Na to je njegova mama, a moja baka, zakukala:

– Sine dragi, stoji tebi, tek si upisao fakultet, a već se hoćeš ženiti, promisli dobro i batali se orava posla.

– Ja sam već promislio i vrsto odlučio, to je djevojka za cijeli život, vjenčat ćemo se za mjesec dana.

– Bože dragi, Bože mili, što sam ti ja zgriješila – reče baka.

– Ne boj se, neće biti nikakvog vjenčanja. Dok ne slomije nogu zbog žene, nitko se u našoj obitelji ne može oženiti – reče djed.

I stvarno, nakon mjesec dana ne samo da se tata nije oženio, nego je čak i prekinuo vezu s tom Mijom.

Po etkom drugog semestra te iste prve godine studija moj tata Filip se nasmrtno zaljubio u djevojku po imenu Antonija.

Došao tata kući i u Livadice na vikend i kaže svojim roditeljima:

– Znaete, u moj život je ušla djevojka kakvu sam oduvijek sanjao.

Zaprosio sam je i ona je, na moju sreću, pristala. Vjenčanje smo se krajem travnja.

Baka Marija počela plakati i govoriti:

– Sine moj dragi, zar si odlučio uništiti svoj život i svoju budućnost, tek ti je dvadeset i jedna godina a ti bi se ženio. Još ni fakultet nisi završio.

Djed Petar na to odmahnu rukom i reče:

– Ne boji se, Marija, neće biti nikakvog vjenčanja, nitko se od naših loze ne može oženiti ženom zbog koje nije nogu slomio pa neće ni Filip.

I stvarno, tata se nepunih dvadesetak dana nakon tog razgovora posvađao s djevojkom Antonijom.

Početkom druge godine studija u studentskom domu na Savi, tata je upoznao mamu.

Mamaje u to vrijeme isto tako stanovala na Savi, samo je ona bila u petom paviljonu, koji je bio ženski, a tata je bio u drugom paviljonu, koji je bio muški.

Upoznali se oni pred telefonskom govornicom koja je i danas tamo na Savi, ispred SKUC-a. Upoznali su se dok su čekali na red da nazovu svoje u Slavoniji.

Tata se htio javiti roditeljima, a moja mama Stefica je htjela nazvati svoju tetku u Vinkovce.

Uglavnom, čekaju i red na telefon, njih dvoje su se nasmrt posvađali, iako se do tada nisu poznavali.

Naime, moj tata je bio treći u redu za telefon, a onda se sjetio daje lakše čekati dok se čitaju novine, pa je otišao do kioska kupiti novine.

Nakon nepune minute tata se htio vratiti u red, kad tamo stoji jedna djevojka i ne želi ga pustiti ispred sebe.

– Kolegice, ja sam treći u redu, skoknuo sam samo po novine.

– Ne znam ja ništa, kolega, ako ste u redu za telefon, onda ne možete šetati okolo.

– Alija sam samo na sekundu. .

– Ne moram vam vjerovati, jer vas nisam zatekla, a i kakav je to način biti u redu za telefon i ići obavljati druge poslove. To nije fer.

– I vi se, kolegice, usuđujete meni reći da nisam fer! Kako vas nije

sram! Osim toga, ja imam svjedoke.

– Ne zanimaju me vaši svjedoci.

I tako su se njih dvoje javno posva ali kao najgori neprijatelji.

Posva ali se i razišli svatko na svoju stranu, s tim da je tata uz psovku odustao od telefoniranja, a mami su toliko ruke drhtale od nervoze i ljutnje da nije mogla ubaciti nov i u prorez kad je došla na red.

Dva dana nakon toga šeta tata oko SKUC-a i fu ka nekakvu pjesmicu, a prema njemu ide neka djevojka koja mu se u ini poznatom.

Kad mu je prišla na metar prepozna tata djevojku.

Pogledi im se sretoše i umjesto ljutnje i jednome i drugome pobježe osmijeh s lica.

– Ideš telefonirati? – zapita tata uz osmijeh.

– Ne. Nema gužve, pa mi nije zanimljivo – odgovori mama.

I tako su oni zapo eli razgovor koji su nastavili u šetnji po savskom nasipu.

Na kraju šetnje, kad je tata dopratio mamu do njenog paviljona, oni su se pozdravili, uz dogovor da e se sutra na i pred SKUC-om i oti i zajedno na pi e u grad.

Nedugo iza toga tata i mama su postali de ko i cura, paje tata sve eš e provodio dane, a povremeno i no i, u petom paviljonu, u maminoj sobi.

Naravno, toje bilo samo onda kad je mamina cime-rica bila u gradu sa svojim de kom, ili kad je bila u Splitu kod roditelja.

Jednog vikenda, tako, mamina cimerica otišla kod roditelja u Split, a tata prešao u maminu sobu, jer mu je ondje bilo ljepše.

A po pravilima studentskih domova, nakon pono i nitko nije smio imati nikoga u svojoj sobi u posjeti, ili, ne daj Bože, na spavanju.

Bile su specijalne kontrole od tri ovjeka koje su se znale povremeno zaletjeti po sobama, gdje su tražili ile-galce, pa ako bi zatekle nekog neprijavljenog, stanar bi dobio otkaz, odnosno jednogodišnju zabranu stanovanja u studentskim domovima, ili, što je još gore, zabranu stanovanja za sve vrijeme studiranja.

Bojali su se studenti kontrole, jer je stanovanje u studentskim domovima bilo najjeftinije i najljepše.

Ali, da nastavim s pri om o mojim roditeljima koji su u to doba, ujesen 1982. godine, još uvijek bili momak i cura.

Tog vikenda, negdje u dva sata poslije pono i, sa subote na nedjelju, spavao moj tata s mojom mamom u njenoj sobi, kad na vratima odjeknu snažno lupanje.

– Tko je? – zapita mama.

– Otvaraj, kontrola! Mama i tata na isto premrli.

Sre om, u vratima bio mamin klju dvaput okrenut, pa kontrolori nisu mogli ugurati svoj klju .

– Pri ekajte da se obu em – re e mama.

Tataje pani no po eo gledati gdje bi se mogao sakriti, ali u malim studentskim sobama ni štene ne možeš sakriti.

I u tom trenutku pade tati na um jedino rješenje. Stavio je prst na usta, prišao prozoru i sko io.

Mamina sobaje bila u prizemlju, ali dobra dva metra imao je tata do zemlje.

Onog trenu kad je tata sko io, mamaje zatvorila prozor, prišla vratima, otklju ala ih i pustila komisiju u sobu.

Komisija je zatražila od mame studentsku iskaznicu, pretražili su svaki kut, otvorili ormar, zavirili pod krevet i izašli.

Mamaje odahnula dušom.

Premrla je od same pomisli da bi mogla izgubiti pravo na studentski dom.

Mamaje bila uvjerena daje tata nakon skoka kroz prozor otišao u svoj paviljon, pa je legla u krevet. Trenutak potom za u nekakav zvuk stoje dopirao izvana.

U ini joj se daje netko zove. Prišla je prozoru, otvorila ga i imala što vidjeti: ispod prozoraje ležao moj tata slomljene noge.

Jadni tata, tako je nezgodno dosko io da mu je kost pukla ko lubenica.

Osjetio je veliku bol, a nije smio dozivati upomo sve dok nije bio siguran daje kontrola obavila uvi aj u maminoj sobi i otišla bar dvije sobe dalje.

Tatu su odvezli u bolnicu, gdje su mu stavili gips, i vratili ga u studentski dom.

Od toga dana mama se za tatu po ela brinuti kao što se brine prava

žena za muža.

Tata svojim roditeljima o prijelomu noge ništa nije javljao, nego je dva tjedna poslije uzeo štake i autobusom otišao u svoje selo Livadice.

Djed i baka su u dvorištu pripremali napoj za svinje, kad na cesti ugledaše poznatu figuru na nekakvim štake-ma.

Kad im postajasno daje to njihov sin, uzviknuše uglas:

– Filipe, sine! !

Baka zaplaka, a djed re e:

– Ne pla i nego donesi rakije iz kuhinje, vidiš da nam se sin uskoro ženi.

Tako je i bilo. im je tata skinuo gips, odveo je mamu kod mati ara.

Postoji u Zagrebu jedan trg koji na prvi pogled nije ništa posebno.

Rekao bi stranac:

– Trg kao i svaki drugi.

A menije to najdraži trg.

Ime mu je Cvjetni trg, jer se na njemu prodaje cvije e.

Nije velik, nije okružen izuzetnim zgradama, iako ga ne okružuju ni posve bezna ajne, nije lijep naoko, a opet menije draži od svih drugih trgova.

Ima u tome trgu nešto iznimno i lijepo, što ne znam opisati kako treba, samo osje am daje to najzagreba kiji od svih trgova, jer se na njemu zagreba ka jesen najsnažnije osje a u zraku, a i pred Boži i Novu godinu taj trg živi punim plu ima.

7.

Prije dva mjeseca baka Marija je slavila svoj šezdeseti ro endan.

Ona nikada prije toga nije pravila ro endanske proslave, i vjerojatno ni taj ro endan ne bi slavila da djed Petar nije pozvao svu svoju djecu da se taj dan okupimo u selu Livadice, u stanu u poštanskoj zgradi, gdje žive baka i djed Petar.

Tako se dogodilo daje moj tata Filip poveo mamu i mene, došao je i stric Drago sa strinom Suzanom i k erkom Majom, i tetka Neda s mužem Antunom i k erkom Mirelom.

A bio je na proslavi i Šimun, stric moga oca, koji živi u istoj kući s djedom Petrom i bakom Marijom.

Baka Marija je od svih nas dobila poklone, a ja sam joj čak i recitirao pjesmu »Moja baka«.

Potom smo svi pristupili bogato postavljenom stolu na kome je bilo svega i sva ega.

Klope u izobilju, a kola a još i više.

Naravno, sve je po elo gove om juhom s doma im rezancima dugim ko špageti.

Kod bogatog stola, uz piće i klope, i razgovor lako poteće, tako da su odrasli razvezali jezike da ih ni tko njezavao ne bi.

Pričalo se o starim slavonskim običajima, potom o pradjedovom lomenu noge i o tome da za stolom nikoga od nas ne bi bilo da on nije nogu slomio, pričalo se o novostima u Zagrebu, o politici i o tome hoće li se Hrvatska otcijepiti od Jugoslavije ili neće, pričalo se hoće li biti rata ili ga neće biti, o oružju i o tome ima li Hrvatska dovoljno oružja ako joj se ne dopusti izići iz Jugoslavije.

Kad je razgovor došao do oružja, Šimunje uzeo svoju tamburu i jednom nježnom pjesmom ga prekinuo.

Potom je Simun odsvirao još jednu pjesmu na koju su svi zapjevali, a kad je odložio tamburu, umjesto razgovora o oružju po eli su se pričati vicevi.

Sve to vrijeme baka Marija nije prestajala na stol donositi novu i novu hranu, novo piće, nove kolače.

Na kraju tog dugog ručka, negdje oko pet sati, odrasli su popili kavu, a ja, Maja i Mirela navalili smo na veliku tortu o kojoj baka nije ništa govorila sve dok je nije iznenada donijela iz ostave.

Na tom ročendanu djed Petar je baku Mariju poljubio pred svima i rekao joj da na svijetu nema bolje žene od nje, a baka Marija je rekla:

– Dugo ti je trebalo da to shvatiš.

Tetak Antun je prolio juhu po svome novom odijelu, na što mu je tetka Neda rekla:

– To ti je treći put ove godine, jesam li ti milijun puta rekla da ni kiselu vodu ne prinosiš ustima dok salvetu ne staviš preko koljena.

Na tom je ročendanu Maja razbila najljepšu bakinu vazru, na što joj je njena mama, a moja strina rekla:

– Kad se vratimo ku i, za ovu eš mi vazu dobiti svoje, ne u sad radi bake da te tu em, ali ve eras u Zagrebu. .

Djed Petar, na nesre u, popio mnogo više nego što može podnijeti, pa je zaspao u naslonja u dok se pila kava.

Dok je on spavao, ja sam u bakinoj kuhinji uzeo špage, pa sam mu zavezao obje noge za fotelju.

To nitko nije primijetio, jer je bilo izvedeno tako vješto i brzo da ni profesionalni lopov ne bi bolje.

Nakon desetak minuta bakaje podviknula na djeda:

– Petre, probudi se, donesi drva.

Djed se trgnu iz sna, ustade, i da e koraknuti, ali pade natrag u fotelju za koju je bio zavezan, lice mu prob-lijedi, a on onako pijan i bunovan zakuka:

– Djeco, doktora, meni su se noge oduzele! Upomo , djeco!

Kad je prisutnima postalo jasno o emu se radi i kad su ugledali špagu oko djedovih nogu, prasnuli su u smijeh.

Ja sam odmah bio osumnj en za vezivanje djedovih nogu, i premda sam poricao pokušavaju i sumnju skrenuti na Maju, nije mi uspjele izbje i tatinu osudu:

– Ve mi je pun kufer tih tvojih špaga i vezanja za stolice i stolove. Jednom u ja tebe zavezati, pa eš vidjeti kako to izgleda.

Negdje oko šest sati po elo je naše spremanje za Zagreb. Bakaje napravila tri paketa jednake veli ine, a u svaki od njih stavila i kola a i pe enog mesa i teglu ajvara i bocu paradajz-soka i svega i sva ega.

Prije nego su auti krenuli prema Zagrebu, svi smo se izljubili s djedom i bakom, a baka kojaje cijelog dana radila kao robinja, na kraju je iskreno rekla:

– Ovo je moj prvi i zadnji ro endan koji slavim, spala sam s nogu. Ubuđu e mi ne dolazite skupa.

Prije pola godine moja mama Štefica i moj tata Filip su se nasmrt posva ali oko toga tko koga više voli.

Tu sva u sam gledao svojim o ima i slušao svojim ušima. Po ela je kao ve ina njihovih bezveznih sva a, ali nije završila poput prijašnjih.

Mamaje tati rekla kako je on u zadnje vrijeme sve više zanemaruje i kako nije onakav kakav je bio nekada.

Na to je tata rekao mami daje istina potpuno druga i ja i da on nju voli kao i prije, ali da ona to više ne zaslužuje, jer ga sve više zanemaruje i da taj brak nije ono što je bio.

Potom je mama rekla daje ona žrtva njegove karijere i njegovih ambicija.

Potom je tata rekao mami daje ona žena bolesnih ambicija, koja razmišlja kao tipičan predstavnik potrošačkog mentaliteta i da su njoj uvijek bile važnije izvanjske stvari od unutarnjih, i da mu nije jasno kako je uopće mogao s njom proživjeti toliko vremena.

Potom je mama zapitala:

– Ti bi, znaš, bio sretniji da ne živim zajedno s tobom?

– Svakako. Bio bih toliko sretan da bih mjesec dana slavio oslobođenje.

– Ako je tako, ja s tobom više ne želim živjeti, žao mi je što sam i do sada gubila vrijeme s pogrešnim čovjekom, a ti lijepo slavi.

Na to je mama uzela dva koverta, napunila ih odjećom i rekla tati:

– Zbogom.

Uzela me je za ruku i rekla:

– Luka, idemo.

– Ostavi dijete – reče tata.

– Ne dolazi u obzir, do dvanaeste godine djeca pripadaju majci, a tek tada odlučuju s kime žele dalje živjeti – reče mama odlučno.

– Oho, pa ti si već zakon proučila – reče tata.

– Kamo sreće da sam i ranije – reče mama i zalupila vrata tati pred nosom.

Potom me mama odvela u hotel Plava laguna u kome je unajmila sobu za nas dvoje.

Menije u hotelu bilo super. Puno ljudi, a svi svečani i otmjeni. Posebna prostorija za gledanje televizije, posebna za doručak, recepcija kao u američkim filmovima, a u sobi samo spavaš.

Ali nisam dugo uživao, već drugog dana mama je postala jako nervozna i razdražljiva i na svaki moj pokret i na svaku moju riječ ljuto je reagirala.

Osjetio sam daje nesretna.

A ja sam u to vrijeme tek krenuo u drugi razred osnovne škole, pa sam iz hotela išao u školu.

U gradu Zagrebu se ljudi u velikim koli inama rastaju od svojih žena i svojih muževa, tako daje u mome razredu čak šest mojih kolega iz rastavljenih brakova.

Mi koji smo iz normalnih brakova uvijek smo im zavidjeli što imaju dva stana gdje mogu oti i na ručak, i što na more odu s mamom ujedan grad, a s tatom u drugi, tako da za razliku od nas koji smo iz normalnih brakova imaju duplo ljetovanje.

Priznajem da sam nekada i ja priželjkivao da ljetujem u dva grada, ali sad kad je postalo vjerojatno da bi se moji roditelji mogli rastati zauvijek, jako sam se uplašio.

Zamislio sam da mi je mama cijeli život onako nervozna i da nikada više zajedno s njima ne živim u istom stanu.

Uz to, znam ja da se oni vole, samo se prave važni jedno pred drugim, pa se zato tako često i svađaju.

Kad sam vidio daje stanje takvo kakvo je, odlučio sam poduzeti ono što čine svi Zagrepčani kad ih zatekne nevolja: odlučio sam oti i na Kamenita vrata i zapaliti svijet u za pomirenje mame i tate.

A ta Kamenita vrata imaju krivo ime, trebala bi se zvati Kameniti prolaz, jer to je jedno takvo udnovato mjesto, jedan udnovati tamni stari prolaz u kome ljudi pale svijetle i mole se Bogu kad imaju velike probleme.

I tako sam ja, nakon škole, otišao do Kamenitih vrata i zapalio svijet u za pomirenje mojih roditelja.

Paljenje svijetle je bilo trećeg dana njihove rastave, a već četvrtog dana, na izlasku iz škole, došao me tata, izljubio me i izgrlio i zapitao gdje je mama, a ja mu rekao.

Tata je krenuo sa mnom prema hotelu Plava laguna, ali je zastao na Savskoj cesti i u cvjetarni kupio buket ruža.

Mama je bila ugodno iznenađena kad je ugledala mene i tatu s ružama, iako se pravila daje ljuta na njega.

Ali kad joj se tata ispričao i rekao joj daje volji i da se nikada više s njom neće svađati, mama je uzela ruže, a trenutak potom su se bacili jedno drugome u zagrljaj.

Ja sam bio radostan, jer sam znao daje sve dobro prošlo zahvaljujući i mojoj svijetli i Kamenitim vratima.

Međutim, zamalo su se tog istog dana opet posvađali kad je tata na

repciji vidio naš hotelski račun.

– Ovo je stvarno skup sport – reče tata.

– Hoćeš da opet prekinemo? – zapita ljutim glasom mama.

– Ne, oprosti, samo sam se šaljio – reče tata.

Eto, već mjesec i pol pišem ovaj roman o Zagrebu. I sad kad mi je krenulo, kad mi ide od ruke, sad moram privremeno prestati.

Naime, moja mamaje zabila sebi u glavu da mi pisanje romana oduzima vrijeme, i da zbog pisanja ne stižem u školu. Rekla je da mogu nastaviti tek kad počinju ljetni praznici. A svi ti njeni razlozi su besmisleni, jer sam ja odlučan u enik i ne treba mi nikakvo učenje da bih bio bolji od ostalih.

Mama bi željela da u popodnevnim satima provodim više vremena s njom i s tatom, i zato mi ne dopušta da pišem roman dok ne završi školska godina.

Uz to, mami je sumnjiv ovaj moj roman, kao da se pribojava toga što njen sin radi poslove koje inače rade odrasli ljudi.

Dobro, kad je tako, neka joj bude. Završavam ovo poglavlje, a s pisanjem nastavljam tek na ljeto.

8.

Danas sam odlučio nastaviti roman o Zagrebu. S pisanjem sam prestao još u travnju, namjeravaju i odmah nakon završetka školske godine nastaviti, a nastavljam tek danas.

A danas je 24. kolovoza i ljetni praznici su pri kraju. Školska godina mi treba započeti 2.

rujna, ali izgleda da će zbog rata početi tek 9. rujna, a možda i kasnije.

Slušao tata na televiziji ministra za kulturu koji je rekao da će školovanje biti otežano, i daje mogućnost da će biti smanjen broj školskih sati.

Kad je moj prijatelj Riki tu, skoro je umro od sreće:

– Samo da rat u Hrvatskoj potraje, pa da ne moramo ići u školu svaki dan.

– Ako se rat ne završi, tvoj stric se neće vratiti iz garde – rekao je.

– E, to mi se ne sviđa – reče Riki.

A ja nikako da nastavim pisati roman, jer kad pisac jednom napravi pauzu, onda mu je teško nastaviti. Izgubi volju.

Srećom, meni se volja za pisanjem vratila, a i dogodilo se mnogo toga što bi trebalo zapisati i opisati.

Sutra je 25. kolovoza, zadnji rok za predaju romana na natječaj. Ali, postoje sutra nedjelja, ja u prekosutra, 26. kolovoza, u ponedjeljak, uzeti ovu bilježnicu i odnijeti je u Izdavačku kuću »August Seno«. Nadam se da će mi oprostiti što roman nije otiskan strojem nego ispisan rukom.

Dakle, preda mnome je današnja subota i sutrašnja nedjelja. U ta dva dana moram dovršiti roman o Zagrebu, zato ne mogu prestat s pisanjem sve do spavanja.

Uzeti u kratku pauzu za ručak i za večeru, jer smo i mi pisci ljudi od krvi i mesa.

I nama treba mali odmor i ukusna hrana kad ogladnimo.

Kad sam počeo pisati o Zagrebu, mislio sam da ću pisati o mirnom gradu, o prolaznicima, o trgovcima, ulicama i značajnijim građevinama.

Nisam mogao ni naslutiti da ću pisati o ratnom Zagrebu, a on je sada upravo to. Zagreb je sada glavni grad Hrvatske u borbi za osamostaljenje, kako bi rekao moj tata.

Po ulicama mog grada hodaju hrvatski policajci i gardisti, i svi nose oružje, a odrasli pričaju samo o novim sukobima, o novim iseljavanjima, o novim ranjenima i poginulima.

– Tko bi rekao da ćemo mi Hrvati, koji smo još u desetom stoljeću imali svog prvog kralja, danas imati toliko muke kad želimo izaći iz ove Jugoslavije – kaže moja mama.

– To nam je kazna što smo 1918. ušli u tu Jugoslaviju. Bez svoje vojske i milicije – kaže tata – nismo se trebali petljati s ostalim narodima prije sedamdeset godina, pa danas ne bi ni bilo ovih problema.

A rat se počeo približavati mom rodnom gradu prije gotovo pet mjeseci, kada je na Uskrs došlo do sukoba naše hrvatske policije i Jugoslavenske armije.

Tada je bilo nekoliko mrtvih i ranjenih, paje televizija slikala

ranjenike koji pri aju kako je sve to bilo, i kako će oni im ozdrave opet na zadatak.

U klubu kod strieka Janka odrasli su prišli samo o tome.

Potom se nekoliko dana ništa nije događalo. Moja mama je rekla:

– Ako bude sreće, ovo će se mirno rasplesati.

– isto sumnjam – reče tata.

Jednoga je dana narod u Zagrebu naveliko navalio na zgradu Vojnog suda, gdje su oficiri sudili civilima koji ne poštuju vojsku i oficire.

Ljudi su bacali jaja i kamenje na zgradu suda, a mama tati nije dopustila da te veeri ode do strica Drage a mene sutradan nije pustila u školu, jer se bojala da bi se i tati i meni moglo nešto dogoditi na ulici.

Potom je opet bilo nekoliko lijepih dana u kojima je mama prišla o modi i ljetovanju, a tata o novim programima i doživljajima s fakulteta.

A onda je za svibanjske praznike u Borovu izginulo jako mnogo hrvatskih policajaca, paje striek rekao na televiziji.

– Molim vas da veeras za duše naših poginulih redarstvenika zapalite svijeću i stavite je u prozor.

Mama je na našem prozoru zapalila svijeću, jer joj je bilo žao stoje tako mnogo mladih ljudi poginulo. A moj tataje rekao:

– Da su im bolji zapovjednici, ne bi nitko poginuo. Tko je vidio voditi ljude na brisani prostor pred neprijateljske cijevi!?

– Sad sigurno hodaju po gradu mupovci i kosovci i gledaju na ijem prozoru gori svijeća, a na ijem prozoru nema zapaljene svijeće – reče striek Božidar.

A teti Dragici se od zapaljene svijeće zapalila zavjesa. Daje striek Marijan nije strgao i polio vodom cijela kuća a bi izgorjela.

– Ne znaju Hrvati ni mrtve oplakivati ko normalni ljudi, nego i tu moraju biti drugačiji od ostalih – rekao je moj tata.

Nakon nekoliko dana narod je opkolio vojsku u Splitu i činilo se da će svakoga trenutka ratni požar zapaliti cijelu našu Hrvatsku.

Opet je prošlo nekoliko dana bez politike, paje onda hrvatski Sabor rekao daje od tog i tog dana Hrvatska samostalna.

Zbog toga je Marijan od radosti pucao iz pištolja kroz prozor, stoje

stri eka Božidara razljutilo.

– Znaš da mi je srce slabo, ako ti se ve pucalo, mogao si oti i u šumu pa ondje pucati – rekao je Božidar.

– E, vidiš, meni se baš pucalo u glavnom gradu slobodne i samostalne Hrvatske – re e mu prkosno Marijan.

– Daleko je još i sloboda i samostalnost – re e Božidar.

– Ne bih rekao – re e Marijan.

– To proglašavanje suverenosti ništa ne zna i, to je isto kao da bolestan ovjek proglasi daje zdrav. Bolesnik od tog proglasa ne bi bio nimalo zdraviji. Sve je to uli na demagogija – re e Božidar.

Potom je prošlo još nekoliko mirnih dana, a onda je vojska napala Sloveniju.

Napravili Slovenci barikade i po eli pucati na vojsku, a vojska na njih.

Sve je to bilo strašno gledati.

Tenkovi su gazili automobile.

Avioni su bombardirali ljude i ku e.

Oko zagreba kih kasarni se pucalo, ljudi se okupljali, bilo je i mrtvih.

Mama nakupovala ribljih konzervi i suhe hrane, za slu aj da se prekine snabdijevanje.

Tata televizor nije gasio ni po danu ni po no i.

Zagreba ke ulice su u te dane bile puste, a prolaznici zabrinuti i užurbani.

Nakon tjedan dana vojska se umirila. Sklopili Slovenci s vojskom primirje, a nedugo potom vojska odlu ila napustiti Sloveniju i dopustiti Sloveniji da izi e iz Jugoslavije, da se osamostali.

– Sad e sva ta vojska iz Slovenije k nama u Hrvatsku, sad e tek po eti kod nas pravi problemi – rekao je moj tata.

Tako je i bilo.

9.

Moja mama voli more.

Moja mama svake godine u vrijeme ljetnih praznika uživa kao

malo dijete dok se kupa i sun a na jadranskoj obali.

– Ne u dopustiti da mi ovaj rat pokvari godišnji odmor i ljetovanje na moru – rekla je mama još po etkom srpnja.

– Slažem se s tobom, samo mi reci u koji grad da odemo i kojim putem da idemo? – zapitao ju je tata.

– E, to ne znam – re e mama – ini mi se da su svi putovi nesigurni.

– I meni se tako ini – potvrdi tata. Polovinom srpnja mi još uvijek nismo znali kamo emo na ljetovanje, jedino smo znali da e to biti oko dvadeset i petoga i da emo ostati petnaestak dana.

– Da odemo u okolicu Zadra? – pita tata.

– Ne, odviše je opasno – kaže mama.

– A na Bra ?

– I tamo je opasno, blizu je Split. – A u Dubrovnik, sad je ak i u Dubrovniku jeftino, nitko se od stranaca nije usudio do i.

– A kako da do emo do Dubrovnika?

– Preko Bosne, pa na Mostar.

– I to je odviše nesigurno. Ve sutra u Bosni može planuti rat.

– Dobro, onda ti predloži – re e tata. – Ja bih u Pore – re e mama.

– Slažem se – re e tata.

I tako smo mi proveli dva tjedna u Pore u u hotelu Neptun.

Menije bilo neobi no boraviti na moru a ne kupati se. Naime, more je bilo puno algi što su doplivala iz Italije, iz Rijeke Po, na našu lijepu obalu.

A te prljave alge, što plutaju na površini mora, tako grozno izgledaju, kao daje netko povratio.

Nakon što se dva dana nismo kupali, mama je odlučila da odemo u hotel Plava laguna i da se ondje kupamo u bazenu.

Tako smo i u inili.

A nave er smo išli u ljetno kino gledati filmove što su po injali u pola deset.

I sve je bilo lijepo do onoga dana kada je po elo zasjedanje Sabora i kada je tata na televiziji u hotelskoj TV-dvorani vidio na stotine hrvatskih prognanika kako se ukrcavaju na šlep i bježe u Osijek.

Tata se uznemirio i rasrdio od tog prizora paje odmah nazvao svoje

roditelje da ih pita kako su.

– Ne moraš trošiti novce na telefon radi nas, ovdje je mirno – re e baka Marija. – Mirno je i u Novoj Gradiški, ovo je ipak zapadna Slavonija, ne e ovdje biti problema. Kako je vama?

– Nama je lijepo, na moru su cijene pale, jeftinije je nego u Zagrebu – kaže tata.

– Pozdravi ženu i malog – kaže baka.

– Ho u, a ti pozdravi tatu i strica Simuna.

Drugog dana je baka nazvala tatu da mu kaže daje ula da e biti napad na Zagreb, pa daje bolje da što duže ostanemo u Pore u.

Tataje na to rekao da emo biti u Pore u sve do 10. kolovoza, ali da ne vjeruje da e se usuditi napasti Zagreb.

I tako nam je ta politika malo pokvarila ljetovanje, ali, svejedno, mi smo se fino proveli.

U Zagreb smo se vratili 10. kolovoza preko Ljubljane. Na autoputu smo vidjeli velike kolone vojnih vozila kako napuštaju Sloveniju.

– Sve to ide k nama u Hrvatsku – re e tužnim glasom tata.

– A što možemo – re e mama.

Kada je autobus bio nadomak Zagreba, mama je u novinama pro itala da se 15. kolovoza predvi a veliki zra ni napad na Zagreb.

Tataje na to slegnuo ramenima i rekao:

– Ne vjerujem, mada, ako moram poginuti, draže mi je to u Zagrebu, nego bilo gdje drugo. Zagreb je moj grad. Ali mi je žao našeg sina Luke. Da bar imamo nekog pouzdanog u inozemstvu da ga pošaljemo na sigurno.

Mama se po ela ozbiljno pripremati za zra ni napad na naš voljeni Zagreb: nakupovala je hrane i u sve prazne boce i kanistere nato ila vodu.

Tata se prijavio u civilnu zaštitu na našoj mjesnoj zajednici, paje dobio zadatak da sa stanarima naše zgrade uredi podrum.

U podrumu je bilo svakojakog sme a, trebalo je mnogo truda da ga se o isti i pripremi za sklonište od zra nog napada.

– U ovom podrumu emo umrijeti od smrada, trebali su nam dati zaštitne maske – re e stri ek Marijan.

– Bolje umrijeti od smrada nego od bombe – re e stri ek Božidar.

– Da nije straha od bombardiranja, nikada Zagrep- ni ne bi uredili

svoje podrume – re e teta Ružica.

I tako je polako došao i taj 15. kolovoza, a moja mama napravila sve ani ru ak s tortom i kola ima:

– Ako ve trebamo poginuti danas, ho u da se prije toga dobro najedemo.

Pojeli mi taj oproštajni ru ak, sjeli pred televizor i po eli ekati to nesretno bombardiranje.

Zahvaljuju i maminom ru ku taj danje imao sli nosti s ekanjem Nove godine.

Prošao taj dan i ta no , a ujutro osvanuo novi dan, 16. kolovoza.

Meni i Rikiju je bilo žao što nije bilo bombardiranja. Gledali smo mi kako to izgleda u ratnim filmovima, ali vjerojatno je »uživo« mnogo uzbudljivije i zanimljivije.

Ali, što mi možemo kad se generali nisu usudili. Možda drugom prilikom održe svoju rije .

10.

A ondaje došao 17. kolovoza, koji je jako uznemirio moga oca.

Naime, tog dana vojska je napala Oku ane, a na radiju su spomenuli daje palo nekoliko granata i na tatino selo Livadice.

Tataje bio ljut i nervozan što ne može dobiti telefonsku vezu.

Na radiju su spominjali da se o ekuje napad na Novu Gradišku i da ima i mrtvih i ranjenih.

Tek u tridesetom pokušaju tataje uspio dobiti djeda Petra.

Djed je tati rekao da su svi dobro, da su granate pogodile dvije ku e u selu, ali daje sad sve dobro i da e valjda biti dobro.

Na to je tata rekao:

– Odmah spakirajte stvari, ti, mama i stric Šimun do ite k nama dok se to ludilo ne smiri.

Ali ni djed ni baka ni Šimun nisu htjeli napustiti ni ku u ni Livadice.

Okolice Livadica i Nove Gradiške pucalo se i idu ih dana, a tataje svakog dana po nekoliko puta telefonom nazivao djeda, baku i Šimuna i nagovarao ih da do u u Zagreb.

A prošlog ponedjeljka, u tri sata u noć, nekakvi generali i policajci napravili državni udar u Sovjetskom Savezu, stoje tatu još više uznemirilo.

– Ako su oni skinuli Gorba ova, sutra će ovi ovdje oficiri srušiti našu vladu u Hrvatskoj.

Paje tata bio jako uzbuđen dva dana i dvije noći, da bi se tek trećeg dana smirio kad se pokazalo da vojni puč nije uspio, nego se nekakav bijeličovjek, što se zove Boris Jeljcin, popeo na tenk i održao govor u kome je rekao da ne priznaje taj puč, paje zbog tog njegovog govora na stotine tisuća ljudi u Moskvi i Lenjingradu izašlo na ulice. I tako se Gorba ov nakon tri dana vratio s Krima u Moskvu i opet postao predsjednik, potom je zabranio Komunističku partiju, a Jeljcin priznao onim malim zemljama pravo da budu zemlje. Moj tata je rekao:

– To je dobro za Hrvatsku, možda nas Zapad prizna, samo da požure, da ne bude kasno za četiri milijuna Hrvata.

A tamo oko Nove Gradiške i Livadica iz dana u dan bilo je sve gore, pa su i na televiziji rekli da su mnoge izbjeglice iz tog kraja u četiri autobusa došle u Zagreb.

I tako je tata, tek negdje u srijedu, uspio nagovoriti djeda, baku i Simuna da dođu u Zagreb.

U četvrtak je polazio jedan autobus s izbjeglicama iz Gradiške za Zagreb, pa su se tata i stric Drago dogovorili da se Simun smjesti kod Drage, a djed i baka u našem stanu.

Autobus s izbjeglicama trebao je doći u dvanaest sati kod željezničkog kolodvora.

Kasnio je dobrih sat vremena, a tata se već uplašio da ih nisu zadržali kod Okučana na izlasku s auto-puta.

Srećom, došli su živi i zdravi. Dok su se djed i baka ljubili s tatom, stricem Dragom i tetkom Nedom, baki su se u oku zaiskrile suze.

– Nisam mogla ni pomisliti da ću napustiti svoju kuću – reče baka.

– Važno je da ste živi i zdravi, a i kućice se jednog dana vratiti – reče moj tata.

To je bio jako lijep i jako tužan dan. Bili smo sretni što su djed i baka s nama, a opet osjećali smo da oni žale što su morali ostaviti svoje selo i svoju kuću.

Osje ali smo da im nije lako. S kolodvora su taksijem djed i baka došli u naš stan, gdje smo im pokazali njihovu sobu.

Od toga dana ja spavam u sobi s mamom i tatom. Predve erje stric Drago došao autom sa Simunom i tetkom Nedom.

Do kasno u no pri alo se u našem stanu o selu Livadice, o Novoj Gradiški, o mrtvima i ranjenima i o budu nosti koje se svi boje i od koje ipak o ekuju nešto lijepo.

I tad sam osjetio daje taj rat grozna stvar, ali da bez njega u tom trenutku ne bi naša velika obitelj bila na okupu.

Bilo je lijepo što smo svi zajedno, u Zagrebu, bilo je lijepo što se pri a o svemu i sva emu, bilo je ak i smijeha i šale.

Sutradan, u petak ujutro, nakon doru ka djed i baka su zatražili od tate da se propita gdje se prijavljuju izbjeglice.

Tataje nazvao informacije, a oni su ga zapitali u kojoj ulici stanuje.

Kad je tata odgovorio, oni mu rekoše:

– Javite se u Centar za socijalnu skrb u Maksimir-skoj 53, i neka vaši roditelji ponesu osobne karte.

Odveo tata djeda i baku u taj centar, a oni im dali iskaznice na kojima piše da su izbjeglice, i još im rekoše da s tim iskaznicama odu u Caritas, pokraj Katedrale, i da e ondje dobiti po paket namirnica, i da imaju pravo jedanput mjese no do i po te namirnice.

Na to baka zaplaka i re e:

– Ja sam do sada uvijek samo davala u Caritas.

Djed re e:

– Nije potrebno, imamo ušte evinu, možda kasnije, ako se, ne daj Bože, ovaj rat produži.

Tata re e:

– Oni su kod mene, moji su gosti, mislim da sad nije potrebno.

Na to službenica iz centra re e:

– Ne treba vam biti ništa neugodno, te pakete su poslali naši Hrvati iz inozemstva, a vama su potrebni, možda se ovaj rat oduži. Evo, baš sad sam ula na radiju da e uskoro i op a mobilizacija, a vaš sinje podstanar. Ako ete mene slušati, oti i ete u Caritas i uzeti svoj paket. Naši Hrvati iz inozemstva su poslali stotine tisu a paketa, jer žele da ti paketi do u do vas.

I tako ih je ta gospo a nagovorila da odu u Caritas, na moju radost i

sre u, jer je u njihovim paketima pored ulja, brašna i riže bilo nekoliko prvoklasnih austrijskih okolada.

Jednu od tih okolada podijelio sam s mojim prijateljem Rikijem, a on je rekao:

– Blago tebi kad su ti djed i baka izbjeglice.

A u petak navečer odlu ili djed i baka subotu provesti kod strica Drage, a nedjelju kod tete Nede.

Aja odlu i subotu i nedjelju iskoristiti da dovršim roman o Zagrebu.

I stvarno, jučer sam pisao cijelog dana. A i danas, iako je nedjelja, prazni ni dan.

I tek sad vidim da o Zagrebu nisam napisao ništa novo, ali sam bar ponešto napisao o nama Zagrepanima i o ratu za koji ne znam što će još donijeti i kako će završiti.

– Ovo je tek po etak rata – kaže tata.

– Nadam se da će ubrzo kraj – kaže moja mama. Aja vidim da odrasli više ni u što nisu sigurni i da

jednako ne vjeruju sebi kad kažu daje ovo tek po etak rata, i kad kažu daje ve kraj.

U Zagrebu postoji jedna ulica koja nije lijepa, nije neobična, nije stara, a opet je jako poznata i važna za ovaj grad. Ta se ulica zove Ilica. To je najduža ulica u Zagrebu i Hrvatskoj. Teško je povjerovati da bi uvijek pješice mogao proći i tom ulicom s jednog kraja na drugi a da u šetnji ne zastane dva puta – prvi put zbog ručaka, a drugi put zbog večere.

I, evo, moj roman o Zagrebu je gotov. Nadam se da će žiri biti zadovoljan. Opisao sam sva važna mjesta u gradu, i Jarun i Maksimir i Sljeme i Kamenita vrata i Cvjetni trg.

Ne može mi nitko reći i da sam promašio temu ili da sam napravio takav roman koji ne bi imao i mogućnost praktične primjene.

Naime, ovaj roman može poslužiti i kao vodič kroz grad i kao kratki priručnik strancima koji prvi put dolaze u Zagreb.

I, nakraju, nadam se da me žiri neće diskvalificirati zato što sam dijete. Mislim da i nama najmlađima treba dati šansu, a ne da knjige pišu samo stogodišnjaci.

I još nešto. Baš je lijepo napisati roman o gradu koji zaslužuje da se

o njemu piše.

Tre i dio

RAT U MOJOJ DOMOVINI HRVATSKOJ

*(literarni sastav napisan za emisiju »Djeca u ratu« radio-stanice
WDR iz Kolna)*

1.

U mojoj domovini Hrvatskoj ništa više nije normalno i uobičajeno kao što je bilo prije.

Odrasli se ponašaju kao djeca, a djeca moraju biti odrasla. Mame postaju odluke ne kao tate, a tate esto možete vidjeti kako plaču u kao mame. A sve to zbog ovog glupog rata.

Tako se dogodilo da zadnji dan škole nije bio normalan i uobičajen poput zadnjih dana prijašnjih godina.

Naime, prošlog petka (19. 6. 1992. godine) došli mi u školu na zadnji dan u školu ne slute i ništa posebno. Mislili smo: u školu će održati oproštajni govor, i ono da joj je žao što sada nakon četiri godine provedene s njom odlazimo u peti razred i kako nam želi mnogo sreće u budućnosti.

Umjesto svega toga, u školu je bila uzbuđena kao nikad prije, i tražila je od nas da, unatoč tome što je posljednji dan škole u ovoj godini, budemo mirni, jer nam na sat dolazi direktor s novinarima njemačkog radija koji snimaju emisiju o djeci u ratu. Oni će razgovarati s nama, a ne budemo li suradnici, u školu je rekla da će nas baciti kroz prozor.

Nakon tih riječi u razredu je nastala grobna tišina i namjerno bilo jasno da se gospođa u školu na isto učenje-la od straha i uzbuđenja – a tu nervozu je vrlo uspješno i na nas prenijela.

I stvarno, nedugo nakon prvog odmora pokucaše na naša vrata važni gosti.

Doveo ih je naš direktor, na njegovom licu se vidjelo da ima veću tremljivost od u školu.

U ekipi je bio jedan uvijek s velikim magnetofonom s dvadesetak gumbiča, jedan novinar i jedna studentica iz Zagreba koja je prevodila.

– Draga djeco – pođe naš direktor – u našu školu došla su u posjet gospođa s Kolnskog radija WDR. Oni bi trebali napraviti emisiju o djeci u ratu, pa vas molim da se opustite i smirite i na svako pitanje pristojno odgovorite.

Onda je novinar zapitao ima li u našem razredu prognanika, na što

smo mu rekli da ih imamo dvoje: Mirjana iz Osijeka i Ivana iz Vukovara. A bilo ih je još desetak, ali su se tijekom prolje a vratili u svoje razrušene gradove.

Njema ki novinar je uklju io magnetofon i zapitao Mirjanu:

– Kako se osje aš kao prognanica u Zagrebu? Je li ti lijepo u ovom razredu?

– Dobro mije.

– Imaš li prijatelja?

– Imam, sve djevoj ice su mi postale prijateljice, a kod nekih sam išla i na ru ak nedjeljom.

– Gdje su ti roditelji?

– Tataje u gardi, negdje oko Osijeka, a mamaje sa mnom. Stanujemo kod moje tete.

Imamo svoju sobu i lijepo nam je.

– Kad eš se vratiti u Osijek?

– Za desetak dana, im tata popravi stan. U našu zgradu su udarile dvije velike granate.

Nemamo vode, ali tata kaže da e se to brzo popraviti.

– Voliš li više Zagreb ili Osijek?

– Osijek. Iako mi se i Zagreb sve više svi a. U Osijeku sam ro ena.

– Želim ti sretan povratak u rodni grad.

– Hvala.

A potom je novinar po eo razgovarati s Ivanom. Kako je razgovor dalje tekao direktorovo elo je bivalo sve znojnije i znojnije, a gospo a u iteljica je samo duboko uzdisala.

Novinar je zapitao Ivana:

– Kako se zoveš?

– Ivan.

– Iz kojeg si grada došao?

– Iz Vukovara.

– Da li ti je lijepo u Zagrebu?

– Nije!

– Zašto nije?

– Zatojer nisam u svojoj ku i gdje sam u podrumu imao stolni tenis. Imao sam mnogo prijatelja i vrt s puno cvije a.

– Zar te u Zagrebu nisu lijepo primili?

– Jesu. Samo, u radni koj baraci u kojoj sam sada spava nas više od pedeset. Po no i stalno netko hr e ili ide naWC.

– Zar vas je toliko u jednoj prostoriji? – Da.

– Ti vjerojatno jedva ekaš da se vratiš u Vukovar? – Ne!

– Zašto ne?

– Zato jer sam na televiziji vidio da tog grada više nema. Dok sam ja bio ondje, još je bilo itavih ku a, a sada su samo ruševine.

– Zna i, ti si bio u Vukovaru u vrijeme napada? – Jesam. Sve do tre eg listopada.

– I, kako ti je bilo?

– Grozno. Stalno sam se bojao da e mi poginuti tata ili mama.

– A bojiš li se sada za njih?

– Ne, više se ne bojim za njih.

– Zašto?

– Zato jer su poginuli.

Na to se i njema ki novinar i prevoditeljica s nelagodnom pogledaše, a direktor se nakašlja, ne bi li prekinuo razgovor.

– S kime sada živiš?

– S tetkom. Još mije samo ona ostala.

– Mora da brine o tebi.

– Ne, ja o njoj brinem. Bila je teško ranjena. Desna ruka joj je oduzeta.

– Kako ti je ovdje u razredu?

– Dobro. Iako me se svi boje. Misle da sam opasan, jer se rijetko smijem.

– Da li ti je drago što danas škola završava, ili ti je žao?

– Ne znam. U iteljicaje rekla da bi me najradije srušila. Reklaje da e mi dati prolaznu svjedodžbu samo zato što sam prognanik.

– Što bi želio da se dogodi u tvojoj domovini? Što bi želio za sebe, za Vukovar?

– Ništa. Ništa ne želim.

Na toje direktor usko io u razgovor.

– Ovo bi trebalo izbrisati, izbaciti. Ako želite, mi u susjednom razredu imamo sedmero izbjeglica. etvero iz Bosne i Hercegovine, a troje iz Hrvatske. Mogli biste s njima popri ati. Oni su, sre om, mnogo pristojniji nego ovaj mali.

– Ne, hvala. Ovo mi je najbolji prilog od svega što sam snimio u Zagrebu – re e novinar.

– Najbolji prilog!?! – u udu osta direktor.

– Da, najbolji.

Onda je taj novinar rekao da nas moli da napišemo sastav na temu »Rat u mojoj domovini Hrvatskoj« i da do ponedjeljka 29. 6. 1992. predamo te sastave našoj u iteljici.

A da e najbolje sastave emitirati na Kolnskom radiju u ciklusu emisija »Djeca u ratu«.

Na to je naša u iteljica rekla da nam je to doma a zada a i da svi moramo napisati taj sastav. Tko ne napiše ne e dobiti svjedodžbu drugi ponedjeljak.

Kao da nas je netko hladnom vodom polio! Prije sat vremena mislili smo daje sa školom gotovo, a sad odjednom dobivamo najtežu doma u zada u.

Me utim, kad sam malo promislio o svemu, shvatio sam da ta doma a zada a ne mora biti velik zadatak za mene. Istina je da imam tek deset godina, ali je istina i to da sam na testovima inteligencije dokazao da imam glavu

petnaestogodišnjaka, sa ime se moja majka hvalila svim svojim prijateljicama. A ne treba zaboraviti da sam prošlog ljeta napisao roman iz zagreba kog života. Dakle: ja ve imam veliko spisateljsko iskustvo. Nažalost, žirije na natje aju napravio nedopustivu pogrešku – nije me nagradio. Sramota za žiri. A sad mi se pruža prilika da postanem pisac preveden na njema ki jezik, a to nije mala stvar.

Rat u mojoj domovini Hrvatskoj nije po eo u jednome danu. Po eo je tako polako da nitko ne može to no re i kad. Za prvi dan rata ljudi uglavnom uzimaju dan kad je napadnut njihov grad, ili dan kad je napadnut grad u kome žive njihovi roditelji, ro aci ili prijatelji.

Za moju obitelj prvi dan rata je nastupio 17. kolovoza 1991. godine s napadom Jugoslavenske armije na Oku ane i selo Livadice. A zadnji dan rata još nije došao, iako su na televiziji rekli daje rat završen i daje ovo sad sloboda.

Desetak dana nakon stoje tatin stric Šimun stigao u Zagreb kao prognanik dogodilo se ono što je moj djed Petar predvidio. Došao Šimun jedne ve eri na kavu u naš stan, pa re e:

– Znae šta, menije lijepo ovdje u Zagrebu, ne mogu se požaliti. Drago se za mene stvarno dobro brine, živim ko princ – ništa ne radim, a nisam ni gladan, ni žedan.

– Što ho eš re i? – zapita djed.

– Ho u re i da mi se ini da bi bilo najbolje da se vratim u Livadice. Meni je ondje najljepše. Ve deset dana susjedi se brinu o našim svinjama i kokošima, aja ovdje dangubim.

– Pusti sad svinje i kokoši – re e moja baka Marija.

– Nego, ja sam mislio – produži Šimun – da bi bilo najbolje da ti, Marija, i ti, Petre, ostanete u Zagrebu, a da seja vratim u Livadice i da uvam ku u. A možda zatrebaju u selu i moju tamburu.

– Ma nije sad nikome do svirke i veselja – re e moj tata Filip.

– Vraga nije! Vidjet eš za koji tjedan, im se ljudi naviknu na rat, trebat e im pjesma i zabava više nego kora kruha. Menije u Zagrebu dosadno, svi pri aju samo o politici i tenkovima. Ne možeš uti kukurijek pijetla, ni mukanje krave. Što e mi takav život!

– U Livadicama eš uti gruvanje topova i brujanje aviona, a ne pijetla, niti kravu – re e djed Petar.

– Neka, više volim biti ondje makar se pucalo. Ja sam se ve odlu io.

– Pri ekaj koji dan, ne e ovaj rat još dugo – re e moj tata.

– Ne da mi se više ekati, može potrajati dva-tri mjeseca, ili pola godine. Kako god okreneš, ja u se prije ili kasnije morati vratiti. A od svoje sudbine nitko nije pobjegao.

Još su dugo nakon toga moji roditelji i baka i djed nagovarali Šimuna da ostane, ali on bijaše odlu an. I ve drugi dan vratio se Šimun u Livadice.

Tih dana, po etkom rujna, menije bilo jako lijepo. S djedom sam esto šetao po gradu, a on je gledao u kafi e pune ljudi i govorio:

– Bože, koliko naroda, ovdje kao da nije rat, ovdje se živi normalno.

Ali, to nije dugo potrajalo.

Jedne nedjelje, petnaestog rujna, prozujao neprijateljski avion nad Zagrebom, a pet minuta potom zasvirale sirene zra nu opasnost.

Moja mama je zavrištala od straha.

Tataje probljedio.

A baka i djed rekoše:

– Evo ih i ovdje.

I onda smo svi otr ali u podrum, koji je od toga dana postao sklonište.

U podrumu su odrasli pri ali sto na sat. Svi su bili nervozni i uzbu eni. Bilo je o ito da su svima pune ga e od straha.

Stri ek Božidar je ponio sa sobom mali tranzistor na baterije, pa su se svi oko njega natiskali da uju vijesti.

– Ljudi, dajte mi zraka! – zavika Božidar pritisnut radoznalim sustanarima.

A potom je spiker na radiju rekao daje u Zagrebu oglašena zra na opasnost zbog prelijetanja neprijateljskih zrakoplova.

– Sutra ne ideš u školu – re e moja mama odlu no. – Živio rat! – uzviknuli, na što su me svi u podrumu

tako mrko pogledali da sam nakon toga pola sata šutio.

Uglavnom, taj dan su neprijateljski avioni bombardirali televizijski odašilja na Sljemenu, a za stanovnike ovoga grada po eli su ružni dani.

Naime, pojavili su se snajperisti. A snajperisti su ljudi sa specijalnim puškama koji s tavana i nebodera pucaju po ljudima koji prolaze ulicom.

To su bili baš grozni dani. Gori nego kad kiša pada. Roditelji me nisu puštali na ulicu da me ne bi netko od

snajperista ubio. A doma smo zamra ili sve prozore da oni piloti što nas ga aju ne bi vidjeli po no i u što ga aju.

Na prozore našeg podruma stanari su stavili velike vre e pune pijeska, da nas ne bi šrapneli pogodili, ako po ne bombardiranje naše ulice.

I tako se dogodilo da sam ja za vrijeme no nih uzbuna po eo spavati u podrumu naše zgrade, sa svojim roditeljima, na improviziranim ležajevima na koje smo stavili vre e za spavanje.

Ako vi mislite daje meni bilo teško tih dana, onda se jako varate. Naime, u podrumu je sa mnom bio i moj prijatelj Riki, a u podrumu je bila i Stela, u koju sam se iz dana u dan sve snažnije zaljubljiavao.

S Rikijem sam igrao ovje e ne ljuti se, zafrkavao se i pri ao do mile volje. A u Steline o i sam sve više gledao, i osje ao da nema

ljepše stvari nego stoje biti zaljubljen. Uživao sam u njenoj blizini, i jedva sam čekao da zaszvira uzbuna pa da se nađem u podrumu.

Nažalost, nisam znao kako da joj kažem daj volim, i nisam bio siguran voli li ona mene ili nekog drugog.

A jednoga dana dok sam s mamom obilazio duž ulice s cipelama u Maksimirskoj ulici, zaszvirala je uzbuna. Tramvaji su stali, a rijeka ljudi potrala prema najbližim skloništima.

Mama i ja smo ušli u jedan podrum u kome su bile dvije bakice i jedan strik. Podrum je bio vlažan i zamračen toliko da je jedna od bakica zapalila svijetlu.

Nitko nije uzao se imao tranzistor, i to je kod odraslih izazivalo nervozu.

U onom mrakom i smrdljivom podrumu meni se dogodilo ono što se, izgleda, znade događati zaljubljenim ljudima. Dogodilo mi se da sam poeo tako jako misliti na Stelu i na to da lije ona sada pronašla podrum i sklonište. Po eo sam se bojati daj ne pogodi snajperist. A oni najčešće pucaju kada ljudi ulaze ili izlaze iz skloništa. I toliko sam se poeo brinuti za moju prelijepu Stelu i za njen život, da su mi suze poele teći i niz obraze.

– Zašto plačeš? – zapitala mama.

– Tako – rekao ja.

– Samo se ti isplati, ako osjećaš potrebu. I meni dođe da zaplačem – reče moja mama i privi me uz se.

A u mom srcu je bivaosve ja i lom, i ja sam shvatio daj Stela moja ljubav i da mi bez nje više nema života.

Želio sam u tome trenutku svom dušom da smo u istom podrumu i da mogu gledati u one njene predivne oči.

Baka i djed su svaki drugi dan išli u trgovinu kupovati tzv. zalihe hrane, tako da se po našem malom stanu više nije moglo hodati od vrećica punih brašna, paketa tjestenine, ulja, soli, ribljih konzervi i boca punih obične vode, za slučaj da neprijatelj u terosti koj akciji uništi naše vodovode.

Ponekad mi se činilo daj baki žao što nikako ne dolazi situacija u kojoj bi se pokazala opravdanost stvaranja ogromnih zaliha. Naime, zagrebačke trgovine su i dalje bile dobro snabdjevene, a vodovod je besprijekorno radio.

I kada nam se u inilo da e taj rat za našu obitelj biti nevažan i bezopasan, dogodilo se ono o emu u sada pisati, ono što nas je sve toliko uznemirilo da više nitko nije mirno spavao.

2.

Jednoga dana baka Marija po e govoriti daje ve krajnje vrijeme da se oni vrate u Livadice. Djed Petar je ponavljao njene rije i kao papagaj, pa se inilo da su sva mamina i tatina odgovaranja uzaludna.

I tako, jednoga etvrtka re e baka:

– Vra amo se ku i u ponedjeljak.

To je rekla tako odlu no daje i mami i tati bilo jasno da nema više razgovora na tu temu.

Ali do ponedjeljka su bilajoš etiri dana. etiri jako duga dana, od kojih je najduža bila subota.

Naime, ta subota je po ela tako obi no, ak bih rekao lijepo. Nedugo nakon doru ka tata i djed su dohvatili novine, aja sam od Rikija upravo posudio nekoliko stripova i baš sam guštao stoje preda mnom vrijeme za itanje.

Mama i baka su pile kavu i pri ale o spremanju zimnice.

Odjednom se na vratima za u odlu no kucanje.

– Sto ne zvoni, zvono je ispravno – re e tata.

– Ja u otvoriti – re e mama i ode u hodnik, da bi se trenutak potom vratila bez kapi krvi u licu.

– Filipe, tebe trebaju, do i – izusti mama, a u stan u oše dva ovjeka s plavom kovertom.

– Izvolite – re e tata.

– Mi smo iz vojnog odsjeka, vi ste, gospodine, mobilizirani i sutra ujutro se morate javiti na zbornu mjesto. Molim vas, potpišite da ste preuzeli poziv.

Tataje potpisao. Kad su oni ljudi izišli, u našem stanuje na trenutak zavlada grobna tišina, potom svi uglas po eše govoriti.

Mama je bila užasnuta od pomisli da e tata sutra oti i u gardu, a to zna i u rat i da bi mogao poginuti, ili da bi mu se moglo nešto tako dogoditi.

Djed i baka su se bojali za tatu, a tata je bio zbunjen i nije znao kud bi sa sobom, samo se nervozno šetkao po sobi, kao pantera stavljena u kavez.

– Ti se moraš ve eras jako razboljeti, ti ne smiješ oti i u rat, ti si asistent na fakultetu, nije za tebe rat – re e mama.

– Mislim da sad nema izvla enja – re e suhim glasom tata.

– Ali, moraš mi obe ati da ne eš oti i u gardu, moraš mi obe ati da me ne eš ostaviti, ni mene ni našeg sina. Sjeti se da smo ve jednom razgovarali o tome.

– Bojim se da ja tu više nemam što odlu ivati. Moram i i.

– Ne moraš.

– Moram.

– Ne moraš.

– Vidiš da moram.

– Vi muškarci volite rat i avanture, vi ne možete odoljeti a da se ne odazovete pe inskom zovu ratnika.

– Znaš da se ne mogu izvu i, neugodno mi je. Eto, došao red na mene da branim Hrvatsku, i tu se ništa ne može. Ne u bježati, iako, moram priznati, ne ide mi se u rat, nisam nikakav heroj.

Kad je mama vidjela da nema šanse odgovoriti tatu, izvukla je svoj posljednji adut iz rukava, ženski adut: po ela je plakati.

Plakalaje mama sve ja e i ja e, a kroz suze je govorila daje tata ne voli. Da bi dokazao da nije tako, tata je mamu nježno privijao uza se i ljubio je po elu i licu.

Baka Marija je stala na maminu stranu, paje i ona po ela odgovarati tatu od odlaska u rat.

Djed je pak šutio, stoje zna ilo da misli isto kao tata.

Nakon nekog vremena tata je odlu nim glasom okon ao tu mu nu scenu.

– Ljudi moji, saslušajte me, meni se ne ide u rat, ali ne želim biti dezertter. Ja sam odluku donio i ne mislim je mijenjati. Molim vas, nemojte mi otežavati, nego mi pomozite da se do sutra ujutro spremim i ponese sve što mi može pomo i.

Nakon toga sve je krenulo drugim tokom. Tata se po eo spremati za put. Baka je pripremila vunene arape, mamaje otišla potražiti ga e s dugim nogavicama, djed je otišao u trgovinu kupiti tati jednu malu

džepnu lampu, tranzistor i nož na rasklapanje koji može biti i otvara konzervi i vadi ep.

Pošto su baka i djed vidjeli koliko je mama nesretna zbog tatinog odlaska u rat, odlu ili su ne i i u ponedjeljak u Livadice, nego ostati u Zagrebu, praviti mami društvo i na i joj se pri ruci.

Toga dana ru akje bio skuhan kasnije nego obi no. Mami je sve ispadalo iz ruku, a ni baka joj nije bila od velike pomo i. Kad je ru ak bio serviran pokazalo se da ga nisu ni trebale kuhati. Naime, nitko od nas nije imao teka, i jedva da smo pojeli pokoju žlicu.

Misli su nam svima bile na tatinom sutrašnjem odlasku.

Djed je govorio tati kako treba biti pametan, kako treba sa uvati živu glavu, da ne glumi heroja, jer daje bolje biti živ i pametan, nego glup i heroj. Pa mu je govorio da si uva noge od nazeba i bubrege od propuha. Pa mu je govorio da se uva nagaznih mina, i da uvijek sa sobom nosi uturicu punu vode. Bakaje govorila da mu moramo u ljekarni nabaviti zavoja i tablete protiv bolova i da se od toga ne odvaja.

I tako je tata dobio na stotine savjeta.

Legli smo oko pono i.

– Moraš se dobro naspavati prije sutrašnjeg dana – re e mama.

– Znam, i ho u – re e tata.

Od spavanja ipak nije bilo ništa. Legli mama i tata u svoj krevet, aja u svoj, ali nam san nije dolazio na o i.

Otkako su baka i djed došli k nama ja spavam u sobi s tatom i mamom, a baka i djed u mojoj sobi, tako da sam uo sve što su mama i tata razgovarali.

Nakon petnaestak minuta provedenih u mraku i šutnji, mamaje zapitala:

– Spavaš?

– Ne spavam – odgovori tata.

– Znaš, žao mi je što smo se prekju er sva ali. Nisam bila u pravu.

– Nema veze. Ve sam zaboravio.

– Svejedno, oprost.

– Opraštam – re e tata.

– Eto, više od deset godina smo zajedno, aja ti odavno nisam rekla da te još uvijek, znaš..

– Znam.

– Baš te jako volim, kao na pe etku. Volim što baš s tobom imam sina, volim što si baš ti moj muž.

– I ja tebe volim.

– uvaj se. . Tako me je strah zbog toga što ideš. Ali, bit e mi lakše zbog Luke i tvojih roditelja. Misli na nas. Budeš li esto mislio na nas, onda eš se i paziti.

– Ne brini. Samo, i ti meni nešto obe aj – re e tata.

– Kaži.

– Obe aj mi da se ne eš stalno brinuti za mene. Od briga žene dobivaju bore i brzo ostare, aja bih volio kad se vratim da te na em lijepu kao sada.

– Volim te, Filipe, jako te volim.

Ja sam se pravio da ne ujem što govore, pravio sam se da spavam. A u susjednoj sobi su se uli pritajeni glasovi i kašljanje: ni djed ni baka nisu mogli zaspati.

Odjednom, usred te no i i došaptavanja prolomi se reski zvuk sirene za uzbunu.

Poskakali svi mi iz kreveta, na brzinu se obukli i štrcali u podrum. Ta sirena nas je uplašila više nego ijedna prije, jer smo bili napeti i nervozni cijelog dana.

U podrumu smo se našli sa svim našim susjedima, a bio je dolje i moj prijatelj Riki i Stela.

Friško probu eni ljudi psovali su i rat i neprijatelja i uzbunu.

Nekih pola sata nakon po etka uzbune tata mije prišao, pomilovao me po obrazu i rekao:

– Luka, budi ovdje s djedom i bakom, aja idem gore u stan s mamom pripremiti još neke stvari za put.

Potom su mama i tata otišli u naš stan, aja sam ostao s djedom koji mije pokazivao kako se veže mornarski vor.

Mama i tata se nisu vra ali sat vremena i menije ve bilo udno što ih tako dugo nema. A onda se prolomio znak za prestanak zra ne opasnosti.

– Idem u stan – rekoh i potr ah prema izlazu.

– ekaj! – zavika djed.

– Stoje?

– Polako, pri ekaj, neka izi u ovi ljudi, mi emo za njima, bez žurbe.

– Ali, idem do mame i tate, dugo ih nije bilo.

– Polako, zašto da im smetamo, polako emo nas troje – re e moj djed.

A meni tek tada sinu zašto su mama i tata usred uzbune otišli u stan spremati stvari.

Nisam ja više balavac, a da ne znam zašto su njih dvoje htjeli biti sami. I baš bi od njih bilo fer da sa mnom razgovaraju otvoreno i da mi otvoreno kažu: idemo se pozdraviti kao momak i cura, a ne da izmišljaju kako nisu sve stvari pripremili za tatin put.

Uglavnom, da ne duljim, ujutro je tata otišao na zbornu mjesto, dobio uniformu, a poslije podne, bez ikakve obuke, poslali ga na Kupu, na ratište.

Tri dana poslije javio nam se tata telefonom, rekao daje dobro i pitao je kako smo mi.

Razgovarao je telefonom i sa mnom, a meni se inilo da mu je glas nekako tužan i suh.

Rekao mijе:

– Budi dobar mami. Ona je predivna žena i majka, ne zaboravi to nikada.

– Ne u, tata – rekao sam ja, osje aju i da moj tata stvarno voli moju mamu, kao ja Stelu, i da sve one njihove sva e nisu bile važne, jer je u njihovim srcima prava ljubav.

I tako su otpo eli tužni dani bez moga oca.

Mama se jako promijenila. Malo je pri ala i inilo se daje više ništa u životu ne može razveseliti. Podo njaci su joj iz dana u dan bivali sve tamniji, i ja sam znao da mama, dok mene nema doma, pla e za tatom, a im ja do em iz škole, pravi se daje sve u redu.

Baka i djed su bili prema meni bolji nego ikada prije. Iako se i u njihovim o ima vidjela tuga za tatom.

A onda je tata jednoga dana nazvao telefonom mamu i rekao joj:

– Sutra idem u Vinkovce. Mislim da te otamo više ne u mo i nazivati telefonom. uvaj se! Volim te jako. Pozdravi sve doma, moram prekinuti razgovor, ovo nam je jedina linija.

Bok, ljubavi!

Mama se nakon toga razgovora pred svima rasplakala, jer je tih dana u Vinkovcima bilo jako opasno, a za Vukovar se o ekivalo da bi svakog dana mogao pasti, što se uskoro i dogodilo.

I zaista, tata nam se iz Vinkovaca nije više mogao javljati telefonom.

- Sigurno je na samoj fronti – rekao je djed.
  - Ili su telefonske linije pokidane – reklaje baka Marija.
  - Samo da mu se što ne dogodi – reklaje moja mama.
- Aja sam sve više shva ao kako život bez tate i nije pravi život.

3.

Po etkom prosinca stri ek Marijan je rekao u skloništu, za vrijeme jedne od uzbuna, daje Hrvatska pobijedila u ovome ratu i da e nas svakog trenutka priznati sve zemlje svijeta.

Na to je stri ek Božidar sko io ljuto sa svoga mjesta i rekao:

– Kakva pobjeda, ovje e, Vukovar je pao, pola Hrvatske je okupirano, sjedimo u ovom vlažnom podrumu, a ti lupetaš o nekakvoj pobjedi.

- Politi ki smo pobijedili – re e Marijan.
- Pusti ti politi ke pobjede dok si vojno nemo an i poražen. Vidiš da nas je cijeli svijet zaboravio i prepustio na milost i nemilost našim neprijateljima.

- Nije tako.
- Baš je tako.
- Nije. – Je.

U tom trenu povika žena stri eka Marijana:

- Dostaje vaše sva e. Ne emo uti znak za prestanak uzbune.

I stvarno su odrasli u to vrijeme bili jako zbunjeni. Nije im bilo jasno jesmo li pobijedili ili izgubili. Svi su se slagali samo u tome daje naša domovina u ovome ratu jako stradala.

Polako se približavao Boži . Mama je jako željela da tata za Boži do e na dopust i bude s nama. Ja sam to želio još ija e, jer što e mi Boži bez moga tate. Me utim, nije se znalo ho e li ga pustiti doma ili ne e. U zadnjem telefonskom razgovoru tataje rekao mami da su jako

male šanse da će dobiti tjedan dana za Božić, jer da svi vojnici žele za taj dan biti sa svojim, a daju nemoguće i svima želju ispuniti.

Bakinja rekla da bi se za Božić trebala okupiti cijela obitelj, i daje i Šimun rekao da će doći i u Zagreb za blagdan.

Stric Drago je htio da se Božićeka u njegovom stanu, tetka Neda je željela da se svi nađu u njenom stanu, ali je nakraju pobijedila moja mama:

– Znam daju naš stan najmanji, ali bih voljela da baš ovdje dođemo Božić, jer postoje nekakvi izgledi da će Filipa pustiti na nekoliko dana. Voljela bih da nakon svih tih užasa baš u svome stanu eka Božić, a da svi vi budete prisutni, svi vi koje on jako voli.

Na te riječi i stric Drago i tetka Neda nisu imali što odgovoriti. Prešutno su pristali da bude onako kako je zamislila moja mama.

četiri dana prije Božića došao je u Zagreb djedov brat Šimun.

Mama rekla je:

– Još samo da dođe moj Filip.

– Dođi, ne boji se – umirivao ju je stric Drago.

– Bez njega nema pravog Božića – rekla je baka Marija.

– Kad bi nam uspio javiti telefonom dolazi li ili ne dolazi bilo bi nam svima lakše – rekla je djed Petar.

U tom trenutku, dok je cijela obitelj razgovarala o nadolazećem Božiću, zazvoni telefon.

Mama podiže slušalicu.

– Da.. da.. kada.. kako.. je li mu dobro.. gdje je on sada.. kako ne znate.

Trenutak potom mama se onesvijestila.

Djed i baka su pritrčali mami, a stric Drago je dohvatio slušalicu i uspjelo mu je obaviti nedovršeni mamin razgovor.

Naime, na telefonu je bio jedan vojnik iz tatine jedinice koji je javio daju tata ranjen u ruku, da ga on nakon ranjavanja nije vidio, a da mu je njegov zapovjednik naredio da obavijesti obitelj i da im javi da tata neće doći doma za Božić.

Stric i svi pokušaji da sazna o kakvoj se rani radi ostali su bezuspješni.

Svi smo bili u strahu za tatu i njegov život.

Telefonska veza se prekinula i nije bilo na čemu da saznamo nešto

više.

Mama se povratila iz nesvijesti, a ubrzo potom poela plakati.

Baka ju je pokušala umiriti, da bi trenutak potom i sama baka zaplakala.

Ubrzo su k nama došli i tetka Neda i tetak Antun.

Tetak Antun je predložio da preko Crvenog križa pokušamo saznati kako je moj dragi tata.

Okretali su svi redom desetke telefonskih brojeva, ali sve je bilo uzalud.

Mamaje rekla drhtavim glasom ono na što su svi mislili.

– Samo da ne ostane invalid.

– Ne znamo kak ni u koju je ruku ranjen – re e tetka Neda.

– Možda nije samo u ruku. Možda oni tako obavještavaju obitelji, da ih ne bi odmah išokirali – re e djed.

– Samo da ne do e do trovanja rane. Na fronti su takvi higijenski uvjeti daje sve mogu e – re e baka.

– Dosta crnih misli. Poslušajte što u vam ja sada re i, a želim vam re i jednu jako važnu odluku – re e stric Drago.

Svi smo zašutjeli, a Drago produži:

– Možda je moj brat Filip jako ranjen, a možda samo malo. Pravu istinu ne znamo i nemamo na ina daje saznamo. Ako je teško ranjen, ja moram biti pokraj njega, jer samo mu ja mogu dati krv. Znete i sami kakvu rijetku krvnu grupu imamo, a malaje vjerojatnost da e se na fronti na i vojnik s tom krvnom grupom.

– Zar ti misliš sada i i na vinkova ku frontu? – zapita baka.

– Mislim i moram. Filip i Neda su meni dok sam bio dijete jednom dali krv i spasili život.

Sad je došlo vrijeme da ja Filipu vratim dug.

– Ali, opasno je putovati, može se i tebi nešto dogoditi – re e baka.

– Ne želim o tome misliti. Za sat vremena polazim svojim autom na put. Ako je Filip teško ranjen, potrebna mu je moja pomo , a ako je lakše ranjen, onda u gaja osobno dovesti na Boži , pa makar se morao sva ati s njegovim zapovjednikom.

– Kakav Boži , tko misli sad na Boži – re e tetka Neda.

– E, vidite, ja želim da naša djeca ne propuste ovaj Boži , a znam da to i Filip želi. I zato ja od vas zahtijevam da pripremite sve za

Boži , i jelku da okitite i rusku salatu da napravite, i piceka i kola e da ispe ete. A moj zadatak je da dovedem Filipa, ako se lije nici slože.

Rije i strica Drage izazvale su žu nu polemiku o tome treba li i i i treba li slaviti Boži , ali nakraju je moja mama stala na Draginu stranu i rekla:

– Drago, hvala ti što si spreman to u initi za Filipa. Samo te molim: uvaj se, a mi žene emo u initi sve da djeca ne osjete razliku izme u ovog i prošlog Boži a.

Petnaestak minuta nakon toga stric Drago je sjeo u svoj auto i otišao prema vinkova kom ratištu.

Sutradan smo uzalud cijeloga dana ekali vijesti o tati i stricu Dragi. Ja sam predve er s djedom Petrom otišao kupiti jelku.

Mama je s bakom Marijom po ela pripremati sve stoje potrebno za Boži . Kao daje normalno vrijeme. Odlu ila je pe i sve one kola e koje voli moj tata, a to su kiflice, makovnja a i buhtle.

Pokraj telefona je uvijek netko dežurao u slu aju da se javi stric Drago ili netko od tatinih prijatelja.

Ali naše ekanje uz telefonski aparat nije davalo nikakve rezultate.

Kad je svanuo Badnjak, strina Suzana je bila uznemirena i nesretna, baš kao i moja mama. Bojala se za strica, koliko mama za tatu.

Za vrijeme ru ka ribu nitko nije mogao ni okusiti. Svi su bili pomalo nervozni i uplašeni za tatu i za Dragu.

– Ve su se mogli deset puta javiti – re e djed.

– Da im se putem nije što dogodilo – re e baka.

– Bilo je pogrešno to stoje Drago pošao civilnim autom po Filipa. Nije ovo vrijeme za putovanja – re e tetka Neda.

– Samo da nam se jave telefonom – re e strina Suzana.

Vrijeme je prolazilo sporije negoli ikada prije. Odrasli su se bojali da bi nas neprijatelj mogao bombardirati baš na sam Boži tako da nam pokvari blagdan.

To ekanje Boži a nalikovalo je više na ekanje pogreba. Svi su bili mrzovoljni. Prozori su morali biti zamra eni za slu aj zra ne uzbune. Nikome nije ni padalo na pamet i i na pono ku.

Odrasli su jako željeli da mi djeca uživamo u Boži u, ali od uživanja nije bilo ništa. Kako da ovjek uživa dok oko sebe gleda namrgo ene i nervozne face, i dok ne zna što mu je s ocem, da li je

jako povrije en i da lije uop e živ.

Zato nije nikakvo udo što sam se dva puta u tome danu posva ao s Majom. Majaje k erka moga strica Drage i strine Suzane, i uglavnom previše cijeni svoje mišljenje, tako da misli daje u pravu ak i kad nije.

Uglavnom, bio je to najgori Badnjak u mome životu, a slutio sam da dolazi i najgori Boži . Nije me mogla razveseliti ni pomisao na brojne poklone ispod jelke. Sto e mi pokloni ako nema moga tate i ako su mojoi mami onako tužne o i i ozbiljno lice.

Sat prije pono i mi smo bili najtužnija obitelj na ovome svijetu.

– Uzmi tamburu, zasviraj nešto da se djeca provesele – re e djed.

– Ne svira mi se – re e Šimun.

– Još malo pa e pono , možemo sjesti za stol – re e baka takvim glasom daje bilo jasno da joj nije ni do ve ere ni do stola.

Na njene rije i nitko se nije pomaknuo. »Truli Boži «, pomislihja, ali ništa nisam htio re ijer sam odavno shvatio daje bolje ništa ne govorio kada su odrasli loše volje.

– Idem malo prile i u drugu sobu – re e moja mama dvadeset minuta prije pono i.

– Idi – re e baka, iako je baki bilojasno da mama ne ide u drugu sobu da bi spavala, nego da bi se u miru nasamo isplakala nad tužnom sudbinom.

I u tom trenutku, kad smo svi ve pomislili da e ovo biti najgori Boži u našem životu, zazvonilo je zvono na vratima.

Moja mamaje u dva skoka bila u hodniku – otključala je vrata i vrisnula od sre e.

Na vratima su bili moj tata Filip i stric Drago.

Mama se bacila tati u zagrljaj, a tataje mamu snažno privio desnom rukom uza se, jer mu je lijeva ruka bila u zavoju sve do lakta.

I tada je, ljudi moji, nastalo takvo ljubljenje i grljenje, ko na olimpijadi kad sportaš obori svjetski rekord.

Strina Suzana je ljubila strica Dragu, mamaje ljubila tatu, a djed, baka i Šimun su ljubili i tatu i strica Dragu.

Tata mije prišao, poljubio me i rekao tihim glasom da ga samo ja ujem:

– Dragi moj sine, puno sam mislio na tebe. Jako te volim, znaš li to?

– Znam. I ja tebe volim, tata. – Jesi li bio dobar mami?

– Jesam. Ona te jako voli, bila je nesretna bez tebe.

– I ja bez nje – re e tata, pa me još jednom poljubi. I onda smo mi saznali kroz kakve je sve neprilike prošao stric Drago i kako gaje jednom zaustavila naša vojna policija, a jednom neprijateljska vojna policija, i kako se on oba puta uspio izvu i, iako nije imao propusnice. Potom smo saznali kako je tata bio ranjen u borbi, daje to bila lakša rana i daje zato tata bio ljut na svoga suborca koji namje telefonirao doma i uplašio nas za tatino zdravlje.

Pa smo saznali kako je lije nik tati jedva potpisao ot-pusno pismo iz stacionara i kako tata ne e i i nazad na ratište, jer mu je dan nakon ranjavanja stigla potvrda od njegovog fakulteta da mu je na fakultetu ratni raspored, gdje e raditi kompjutorske programe za našu vojsku.

U tom sumanutom pri anju stoje i kako bilo, otkucao je sat pono , prolomili su se pucnji gradom.

Došao je Boži .

Najljepši Boži u mome životu.

Nisu bili važni ni pokloni, ni klopa, ni prelijepajelka koju je djed odabrao.

Bilo je važno samo ta daje moj tata s nama, a i to da se i stric Drago vratio živ i zdrav.

Stric je pri ao o tome kako je vozio zadnja dva sata preko sto kilometara na sat, samo da stigne prije pola no i.

U tom trenutku nas je baka Marija pozvala sve za stol. I ja sam, nakon mnogo dana, uistinu osjetio kojegje okusa hrana. A bila je ukusna. Kola i su bili prve klase, a odrasli su mi dopustili da popijem i punu ašu kuhanog vina.

Simun je uzeo tamburu i zasvirao ljepše nego ikada u životu.

Zapjevala je moja obitelj iz svega glasa – i ja sam odjednom shvatio kako ovjek može biti sretan i usred rata samo ako ima sre e daje okružen ljudima koji su mu dragi – Pa vi ste napravile kola e koje ja najviše volim – re e tata.

– Znala sam da eš do i. Slutila sam, ne znam kako, ali vjerovala sam svim srcem – re e mama.

- Volim te – re e tata.
- Volim te, Filipe – re e mama.

I tu je pao poljubac kakav se i u starim ameri kim filmovima rijetko može vidjeti.

4.

Tre i dan Nove godine djed, baka i Šimun su se vratili u Livadice.

– Volio bih da još ostanete – rekao je moj tata.

– Ne. Ve je krajnje vrijeme. Da ti nisi otišao na ratište, vratili bismo se mi u Livadice još i ranije – rekla je baka.

– Hvala vam što ste bili uz Šteficu i Luku dok me nije bilo – rekao je tata.

Kad su se baka i djed vratili u Livadice, ku aje naglo opustjela. Tako sam se bio navikao na njih da mi je bilo neobi no što nisu više s nama.

A moji roditelji su se tih dana ponašali ko da su ju er profurali. Odjednom bi tata usred razgovora s mamom rekao: »Pogledaj me u o i«, pa bi se gledali ko mutavi, pa bi prasnuli u smijeh, pa bi se ljubili i ljubili.

Menije to bilo drago gledati, mada su mi pomalo išli na živce. Toliko su se cmokali i šlatali daja nisam mogao svojim o ima vjerovati.

– Pazi, ruka! – odjednom bi vrisnuo tata, jer gaje mama ne htiju u u onim izljevima nježnosti dodirnula u ranjenu ruku.

– Jao, dušo, oprost, oprost, nisam htjela. Micek moj, daj da ti poljubim ruku, baš sam bila gruba, evo ljubim te u rukicu, evo ovako.

A meni bi došlo da povratim od tolike romantike, pa bih otišao do Rikija da, ko fol, posudim stripove, a ustvari, pružao sam im šansu da se vole ko na filmu ako žele.

Moram priznati, bio sam sretan zbog njihove sre e, jedino bih volio da su se mazili u manjim koli inama.

Znao sam da e se nakon nekoliko dana opet posva ati, jer to tako mora biti. I znao sam da te sva e nisu loše ni opasne za njih dvoje, jer je njihova ljubavja a od svake sva e. I znao sam da oni vole kad vi u

jedno na drugo, baš kao što vole kad se ljube. Njima treba ijedno i drugo, oni su takvi, tu se ništa ne može. Kad seja oženim, jednoga dana, sa Stelom, mi ćemo se samo voljeti, nikad se ne ćemo svi ati. Ali naši karakteri su drugačiji od karaktera moje mame i tate, nisu svi ljudi isti, pa nisu ni svi parovi isti.

Potom je došao 15. siječnja kada su Hrvatsku priznale najvažnije zemlje u Evropi, a na televiziji su svjetlucale te zemlje na geografskoj karti kao ukrasi na božićnom drvcu.

Pucali su ljudi toga dana od veselja, više nego za Novu godinu. I tako je naša domovina Hrvatska postala prava država.

U veljači su u našoj mjesnoj zajednici pozvali djecu koja žele skupljati stari papir, a da se od prodaje starog papira kupiti lijekovi za ranjene borce. Ja sam zapitao mamu smijem li se prijaviti u ekipu koja skuplja stari papir, a mamajke rekla:

– Smiješ, ako ćemo to raditi po danu, a ne po noći.

I tada se dogodilo ono što mi je život uljepšalo. Naime, i Stela se prijavila za skupljanje starog papira, tako da sam u akciji išao zajedno sa Stelom, Rikijem i jednim dečkom po imenu Dražen.

Puno smo starog papira skupili, i puno sam lijepih trenutaka proveo zajedno sa Stelom.

Osjećao sam daje

ona žena moga života i da bi bilo krajnje vrijeme da stanem pred nju, pogledam je u oči i kažem:

– Stela, volim te.

Ali svaki put kad bih to pokušao sve bih zabrljao, pa bih nakon toga cijeli dan bio ljut na samoga sebe zbog kukavičluk.

Jednom tako, dok smo išli iz mjesne zajednice prema našoj zgradi, zastao sam i rekao:

– Stela, znaš, ja ti moram reći.

Koljena su mi zadrhtala, srce mi je zalupalo, pa sam prelomljena glasa nastavio:

– Moram ti reći da ja osjećam.. ja mislim.. da smo jako mnogo papira skupili.

I tako sam rekao skroz nešto drugo od onoga što sam želio. A Stela na to reče:

– Da, i meni se čini da smo danas bili jako vrijedni. Ja se stvarno divim svim dečkima koji imaju snage reći i djevojci koju vole: »Volim te«. To stvarno ne može svatko.

Možda bih ja imao hrabrosti da se ne plašim njenog podsmijeha. Jer, kako bi to bilo užasno da ja kažem:

– Volim te.

A ona da kaže:

– Zao mi je, ali ja tebe ne volim.

Propao bih kroz zemlju od srama da mi tako odgovori. Mjesec dana ne bih izlazio iz stana.

I baš kad su ljudi u Hrvatskoj pomislili daje rat prošao i da će naš život biti lijep i miran, kao život ostalih ljudi u svijetu, dogodilo se nešto jako ružno: početkom travnja počinje je rat u Bosni i Hercegovini, paze na stotine tisuća ljudi a izbjeglica počinje dolaziti u Zagreb i Hrvatsku.

Proradila su i hrvatska uspravna bojišta, a Livadice su neprijatelji dva puta gađali ali topovima, tako daje jedna granata pala u bakino i djedovo dvorište i sve im prozore porazbijala. Oni su sretni bili u podrumu, tako da ih nije povrijedilo.

Samo je baka nakon eksplozije bila dva sata u šoku i nije znala ni koji je dan ni gdje se nalazi. Toliko se bila prepala.

Onda joj je djed dao kvačicu prepeke rakije, paze nakon toga došla k sebi.

– Svaki put kad pomislimo daje rat gotov, on iznova počinje – kaže moj tata.

– Valjda će jednom doći i pravi svršetak ovih muka – kaže moja mama.

5.

Najvažniji datum u našoj obitelji je 20. lipnja. Na taj dan su se djed Petar i baka Marija vjenčali. Svake godine na taj dan se u Livadicama okupi cijela naša obitelj, jer da nije toga dana i njihovog vjenčanja, ne bi danas bilo ni moga tate, ni mene, ni strica Drage, ni tetke Nede, ni Maje.

A ove godine je trebala biti četrdeseta godišnjica njihovog braka.

Još u svibnju moj tata i stric Drago su odlu ili da, bez obzira na opasnost, cijela obitelj za taj dan ode u Livadice.

– Bilo bi dobro da djecu ostavimo u Zagrebu – predložila je mama.

– Nipošto, želim da sve bude kao daje situacija normalna, a bez djece ta njihova proslava ne e biti ono pravo – rekao je moj tata.

Nakon dugotrajnog dogovaranja i tetka Neda se složila s time da se na godišnjicu treba okupiti cijela obitelj zajedno s djecom.

– Valjda e do toga dana nastupiti mir u zapadnoj Slavoniji – rekla je moja mama. A vidjelo se po boji njenog glasa da joj nije drago što u i ja s njima i i u Livadice.

I onda se dogodilo daje nekoliko dana prije našeg puta u Slavoniju onaj oficir iz Indije, što zapovijeda Mirovnim snagama Ujedinjenih naroda, odlu io da toga dana njegovi vojnici preuzmu odgovornost za doga aje na podru ju Nove Gradiške, stoje trebalo zna iti da od toga dana ne bi više smjeli neprijatelji pucati na našu vojsku, a naša vojska ne bi smjela pucati na njih. Od toga dana je trebao nastupiti mir na tom podru ju.

– Baš dobro – bila je zadovoljna moja mama zbog te odluke indijskog oficira bijelih zuba.

Devetnaestog lipnja menije završila škola, a sutradan je bila godišnjica braka bake i djeda.

Kad je Stela saznala da u ja s mamom i tatom u Novu Gradišku, zapitala me:

– Zar se ne bojiš?

– Ne. Ne bojim se – rekao sam. Iako sam se bojao.

– uvaj se – re e Stela.

A meni se u ini da se Stela boji za mene i da joj je stalo do mene. A opet, možda je to » uvaj se« rekla tek reda radi.

– uvat u se. Vra am se u nedjelju. U Livadicama emo spavati samo jednu no .

U subotu rano ujutro u dva auta pošli smo u Slavoniju tata, mama, tetak, tetka, stric, strina i njihova djeca.

Išli smo zaobilaznim putem. Putovanje je trajalo sve do jedan sat poslije podne.

Na tom putu ja sam vidio mnogo srušenih i ranjenih ku a i srce me je boljelo od toga.

U Livadicamaje bilo desetak srušenih ili napola srušenih ku a, kojih sam se sje ao dok su bile itave.

Baka i djed su bili jako sretni što smo došli. Izljubili su nas kao da se sto godina nismo vidjeli.

Za etrdesetu godišnjicu braka od svojih sinova i k erke dobili su na poklon veliki lijepi pozla eni zidni sat.

– Niste se trebali trošiti – rekla je baka.

Bakaje napravila pravi sve ani ru ak. Klopa je bila izvrsna. Baka nije željela da osjetimo daje rat. A na samo pet kilometara od nas bila je linija fronte.

Pri ali su se vicevi, Šimun je svirao na svojoj tamburi, i inilo se da e ova proslava biti na najvišem nivou. Bolja od svih dosadašnjih proslava. Ali, usred sve anog ru ka razgovor je krenuo krivim tokom. Naime, djed je popio cijelu bocu vina, a ni baka se nije štedjela.

– Baš je to lijepo kad dvoje ljudi u harmoniji proživi etrdeset godina – re e Šimun nazdravljaju i baki i djedu.

– Pa sad, daje harmonija u pitanju, možda je to prejaka rije , ali da zaslužujemo estitke zbog izdržljivosti, sigurno je da ih zaslužujemo – re e baka Marija.

– Za izdržljivost treba estitati meni, a ne tebi, jer ja sam taj koji dura i podnosi sve ovo vrijeme – re e djed Petar, to e i novu ašu vina.

– Mislim daje ipak meni bilo teže s tobomj nego tebi sa mnom – re e baka Marija.

– Ne bih rekao. Ti si izabrala ovakav život, ti si to htjela, sa svojom pri om o aju protiv za e a. Aja sam bez svoje volje bio uhva en u tu zamku. Ja sam mogao obi i sve luke svijeta, ploviti svim oceanima, umjesto što me zadesila sudbina papu ara. Sudbina šumske gljive kojoj život završava ondje gdje je i po eo.

– Zar ti nije draže što imaš djecu i unu ad? – zapita baka.

– Drago mije što ih imam. Ali sam ih mogao imati malo kasnije da me ti nisi požurila – re e djed.

– Nisam ja tebe požurila, nego ti mene. Nisam ja tebe pozvala u šumu prije etrdeset godina, nego ti mene. Nemoj se praviti naivan.

– Nemoj se ti praviti naivna. Znamo i ti j ja da je onaj aj protiv za e a bio tvoja izmišljotina. Hajde, priznaj sad nakon etrdeset

godina da nisi pila nikakav Caj protiv za e a, nego da si namjerno ostala sa mnom u drugom stanju. Priznaj ako imaš hrabrosti.

– Pa ako baš želiš: nisam pila nikakav aj protiv za e a. Priznajem da sam namjerno ostala s tobom u drugom stanju.

– A, tako! Ljudi, držite me, ubit u je! Jel užete ovo priznanje!? Ona me je namjerno prevarila!

Šimun je teškom mukom zadržavao djeda Petra da ne dohvati baku za kosu, a djed je nastavio pijanim glasom:

– Namjerno si mi život uništila, i još se usu uješ to priznati. Ma, zadavit u te golim rukama. Lašto si mi to u inila, zašto?

– Re i u ti zašto ako se smiriš i prestaneš mlatiti tim rukama.

Djed zastade, pa istinski se zamislivši, zapita:

– Stvarno, zašto si to u inila? Zašto si namjerno ostala u drugom stanju?

Baka se nelagodno nakašlja, pa re e:

– Eto, zato što. . zato što sam te voljela, i željela sam da cijeli život proživim s tobom.

Vjerovala sam da e mi biti lijepo s tobom. Htjela sam ra ati djecu koja su tebi nalik.

– Zna i, zbog ljubavi? – zapita djed.

– Zbog ljubavi – re e baka.

– Znaš, ako je zbog ljubavi, onda ti opraštam i estitam na uspješnom osvajanju i etrdesetogodišnjem zadržavanju odabranog mužjaka – re e djed i poljubi baku, a svi prasnuse u smijeh.

Šimunova tambura opet zasvira, pjesma se prolomi, a djed i baka zaplesашe slavonsko kolo.

– Baš je to lijepo stoje od danas po eo mir u ovom kraju, i što se možemo veseliti bez straha od topovskih granata i aviona – re e tetka Neda.

U tom trenutku prolomiše se dvije eksplozije na drugom kraju sela. Mama zavriska, tetka Neda po e pani no dozivati Maju u šljiviku. I, trenutak potom, svi smo bili u podrumu.

Nakon par minuta odjeknule su još tri detonacije.

– K vragu, nema ništa od primirja i plavih šljemova. Ne možemo od neprijatelja ni etrdesetu godišnjicu braka proslaviti u miru – re e baka.

– E, bogme nas ni tipovi ne e sprije iti da slavimo – re e djed, istr a iz podruma, a trenutak potom se vrati, nose i pladanj s kola ima i platenku punu vina.

– Veselje se nastavlja – re e odlu nim glasom djed Petar.

– I, stvarno, nastavili smo s pjesmom i veseljem, i baš nam je bilo lijepo.

Istina, tu no smo proveli u podrumu. Ali, kadjedna obitelj odlu i da uživa u životu i svojoj proslavi, onda je ni neprijateljski topovi ne mogu sprije iti.

Sutradan, u ranu zoru, krenuli smo nazad u Zagreb. Baka nam je, po starom obi aju, napunila prtljažnike slavonskim blagodatima.

Kad smo došli ku i, ru ali smo svježi slavonski sir i vrhnje i bakin kruh iz vanjske pe i i raj ice iz djedova vrta.

Potom samja zapitao mamu i tatu mogu li izi i pred zgradu igrati se s Rikijem, a oni su rekli da mogu.

Tek što sam zatvorio vrata od stana, ugledao sam Stelu.

– Bok, Luka!

– Bok, Stela! Kamo si krenula?

– Krenula sam k tebi. Da vidim jesi li se vratio iz Slavonije.

– Evo, kao što vidiš, vratio sam se.

– Kako je bilo?

– Lijepo.

– Znaš, bojala sam se za tebe dok te nije bilo.

– Zašto?

– Nisam mogla spavati cijelu no . Od pomisli da bi ti se moglo nešto ružno dogoditi, suze su mi same od sebe tekle niz lice – re e Stela.

– Ali zašto? – ponovo zapitah ja.

– Zato što te... izgleda da te jako volim – izusti Stela.

– Štaaa!

– Eto, to što si uo. Znam da ti mene ne voliš, ali morala sam ti ovo re i, samo da znaš.

– Otkud ti ta ideja daja tebe ne volim. Pa ja sam u tebe zaljubljen ve godinu dana. Ja znam da si ti žena mog života, i da emo do smrti ostati zajedno. Volio bih da mi jednoga dana rodiš sina i k er, i da proslavimo etrdesetu godišnjicu braka s našom djecom i unucima.

– Stvarno me voliš? – zapita Stela.

– Stvarno – rekoh ja.

– Ako je tako, onda u te poljubiti.

I zaista, trenutak potom, Stela me je ondje na stubištu poljubila u obraz. Ljudi moji, mislio sam da u umrijeti od sre e. Ona me sto posto voli.

– Idemo se igrati – rekoh ja i zakoraknuh, ali u onom uzbu enju nisam stao cijelom nogom na stepenicu, nego napola, pa se okliznuh i padoh niz stepenice.

Još i sad mi je u uhu ono resko »krc«. Kost mi je pukla ko orah! Slomio sam nogu!

Stela je po ela dozivati moje roditelje. Mamaje istr ala i zaplakala. Tata je bio blijed ko spužva. A ja sam u tome trenutku bio sretniji nego ikada u životu. Stela mi je rekla da me voli. A, uz to, slomio sam nogu zbog nje, stoje nepobitan dokaz daje ona žena mog života i da emo se jednoga dana vjen ati.

Da mi je noga sada u gipsu, ne trebam ni spominjati. Ve šesti dan ležim doma s nogom u gipsu i pišem ovaj sastav za Kolnski radio.

Stela me svaki dan obilazi. Pri amo o svemu i sva emu. Mojoj sre i nema kraja.

Prekosutra u na štakama oti i u školu i odnijeti u iteljici ovaj sastav. Možda bude zanimljiv Nijemcima. Da vide kako u Hrvata ni u ratu ljubav ne umire.

Tata gleda televiziju – u Hrvatskoj se spremaju novi izbori, mama pe e kola e i kaže daje taj »film« ve gledala. Riki mi je prije pet minuta javio da e mi donijeti strip im ga pro ita. Baka je zvala telefonom da pita kako sam. Djed joj je uzeo slušalicu iz ruku i rekao mi da mu je drago što sam baš zbog Stele slomio nogu, daje ona lijepa i dobro odgojena djevoj ica, ali da nisam morao toliko žuriti.